

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Cergolj

**Dopisnik v primežu lokalnega
Pritiski lokalnega okolja na novinarja dopisnika**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Cergolj

Mentorica: doc. dr. Maruša Pušnik

**Dopisnik v primežu lokalnega
Pritiski lokalnega okolja na novinarja dopisnika**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

*Najprej hvala mentorici.
Za potrpežljivost in kritiko, ki ji je vselej prijazno dodala tudi pohvalo.*

*Za vse – hvala mojim. Mami, atiju, Juretu, Darinki.
Pa smo spravili še zadnjega otroka do diplome.*

*In hvala tebi – Denis.
Da si ob meni, tudi ko intenzivno blogam na naporna.sem.*

Dopisnik v primežu lokalnega

Pritiski lokalnega okolja na novinarja dopisnika

Lokalno časopisno dopisništvo zaznamuje predvsem vpetost dopisnika v lokalno okolje, v katerem živi in dela. Iz njegovih odnosov v lokalnem okolju izhajajo tudi specifični pritiski, značilni za lokalno dopisništvo, predvsem zaradi geografske in družbene bližine z ljudmi, o katerih dopisnik poroča. V diplomski nalogi skozi poglobljene intervjuje z dopisnicami ter urednikom časnika Žurnal24 in brezplačnika Žurnal raziskujem te odnose in pritiske. Raziskava je pokazala, da so prva velika skupina pritiskov politično-ekonomski, ki jih izvajajo predvsem nosilci lokalne politične in gospodarske moči ter lastniki. Druga skupina izhaja iz osebnih odnosov dopisnika in jih dopisnik čuti kot notranji lobij pri tehtanju o objavi ali neobjavi kritičnih zgodb. Pri spopadanju s temi pritiski in (etičnimi) dilemami se dopisniki najpogosteje obrnejo na svojega urednika, redkeje pa odgovore iščejo v novinarskem etičnem kodeksu. Tudi sicer ima, kot potrjuje analiza, urednik v odnosu do dopisnika okrepljeno vlogo kot svetovalec, presojevalec in nadzornik.

Ključne besede: *dopisnik, pritiski, lokalno, politika, gospodarstvo*

Correspondent in the shackles of local

Pressures of local environment on journalist – correspondent

Local newspaper correspondence is influenced especially by correspondent's incorporation into the local environment, that he lives and works in. His relationships in the local environment, which are determined by geographical and social proximity with people he reports about lead to specific pressures typical for local correspondence. I have analyzed these relations and pressures through interviews with correspondents and their editors of the newspapers Žurnal24 and Žurnal. The analysis has shown that the first important group of these pressures consists of political and economic ones, which are exerted by bearers of local political and economic power as well as media owners. The second important group of pressures derives from the correspondent's personal interactions and relations, and is sensed as an internal lobby when in doubt whether to publish critical stories or not. In dealing with these pressures and (ethical) dilemmas, correspondents often seek advice from their editors, but rarely from the journalistic code of ethics, as showed the analysis. Also, in his relation to the correspondent, the editor plays a vital role as adviser, auditor and supervisor.

Key words: *correspondent, pressures, local, politics, economy*

KAZALO

1 Uvod	6
2 Vloga in pomen dopisnika in lokalne novice.....	9
2. 1 Odnos dopisnika s centralnim uredništvom.....	11
2. 2 Posebnosti novinarskega dela v lokalnem okolju.....	12
2. 3 Vzpon lokalne novice.....	14
3 Dopisnikovi odnosi v lokalnem okolju – med Scilo in Karibdo.....	17
3. 1 Trikotnik: dopisnik-vir-javnost.....	17
3. 1. 1 Dopisnik med virom in uredništvom	20
3. 2 Je etika za novinarja dopisnika nuja ali ovira?.....	21
4 Lokalno dopisništvo skozi politično-ekonomsko prizmo	25
4. 1 Politični pritiski.....	27
4. 2 Gospodarski pritiski	29
4. 3 Pozornost ali podkupnina.....	33
5 Žurnal v slovenskem medijskem prostoru	35
5. 1 Osebna izkaznica Žurnala	35
5. 2 Metodologija raziskovalnega dela	37
6 Žurnalov dopisnik in Žurnalova dopisniška novica.....	40
6. 1 Urednik – svetovalec	42
6. 2 Lokalno okolje in njegovi izzivi	45
7 Odnosi v vlogi pritiska.....	50
7. 1 Odnos z viri – koliko distance dopušča lokalno	50
7. 2 Odnosi v lokalnem okolju – z županom na kavo?.....	52
7. 3 Namesto pogleda v kodeks pogovor z urednikom.....	55
8 Pritiski – ne le politično-ekonomski – na dopisnika	61
8. 1 Dopisnik in politiki – so lahko prijatelji?	61
8. 2 Dopisnik in gospodarstvo – med sodelovanjem in razkrivanjem.....	63
8. 3 Lokalno okolje kot prostor za propagandizem in podkupovanje.....	66
8. 4 Pod črto – je potemtakem vredno?	67
9 Diskusija.....	69
10 Sklep	72
11 Literatura.....	75
Priloge	81
Priloga A: Ptujski Fritzl (Žurnal24, 29. januar 2009).....	82
Priloga B: Sosedje o hiši groze (Žurnal, 31. januar 2009).....	83
Priloga C: Profesor obsojen spolnega nadlegovanja (Žurnal24, 30. december 2008)	85

1 Uvod

*Tem ljudem je težko živeti, težko je živeti
dopisnikom v lokalnem okolju, če želijo biti dobri novinarji.*

(Košir 2009)

Ko sem z dopisnico časnika Žurnal24 in tednika Žurnal (v nadaljevanju: Žurnal) na majsko nedeljo sedela v enem od redkih odprtih kavarn v mestu, v katerem živi in dela, je med pogovorom o tem, kakšno je pravzaprav življenje dopisnika, k najini mizi pristopil gospod, ki ima v mestu eno od vidnih funkcij. Brez pozdrava se obrne k moji sogovornici: »Najprej bom tožil tvoj časopis, potem pa še vse druge. Sicer pa ste napisali same laži, zahtevam, da mi daš tisto anonimko!« Ona se nasmehne in mu odgovori: »Lep pozdrav, gospod X, saj veste, da vam je ne morem dati.« Gospod X ne izgublja časa z vljudnostmi in nadaljuje: »Saj že vem, kdo je to napisal. In ga bom tudi tožil. Sicer pa tudi jaz o županu vem toliko svinjarij ... Ampak jih še ne morem povedati. Jih bom, ko bom lahko dokazal.« Dopisnica pokima: »Prav, saj imate mojo telefonsko številko, ali ne?« Gospod X se, tik preden naju zapusti, še spomni: »Saj res, naslednji teden imamo kulturni festival. Čakaj, tule je program, poglej. Boš napisala kaj o tem v Žurnalu?«

Lokalno dopisništvo je poklic, ki ga najpomembneje zaznamuje dopisnikova vpetost v lokalno okolje (glej Noelle Neuman in Schultz 1971). Prav iz lokalnega okolja – kar bom poskušala pokazati v diplomski nalogi – izhaja tudi največ pritiskov na novinarja dopisnika. Medijski teoretiki so si skoraj edini, da so ekonomski pritiski – koncentracija lastništva, pritiski oglaševalcev, želja lastnikov po maksimizaciji dobička – tisti, ki ogrožajo avtonomnost sodobnega novinarstva (glej Bašić Hrvatinić in drugi 2004; T. Hamilton 2004; Tunstall 1971; Borudieu 2001). A v mikrokozmosu lokalnega dopisnika pride do izraza še ena skupina pritiskov, ki izhaja iz značilnosti dopisniškega življenja, to je, da praviloma živi in dela v istem (majhnem) okolju.

Harris in Sparks (1993, 26) zapišeta, da je glavna razlika med dopisnikom in novinarjem v matični organizaciji ta, da je dopisnik v veliki meri popolnoma sam

odgovoren za iskanje informacij in za njihovo pokrivanje ter da sta zato potrebna predvsem lastna iznajdljivost in domiselnost. A kakovostno in neodvisno poročanje iz lokalnega okolja od dopisnika zahteva tudi druge kvalitete in vrline, s katerimi se postavi v bran številnim pritiskom pri svojem delu. V diplomski nalogi bom poskušala osvetliti problematiko dopisništva v Sloveniji in pokazati, zakaj je torej dopisnikom – če želijo biti dobri novinarji – v lokalnem okolju težko živeti (glej Košir 2009). Raziskovala bom dopisništvo kot eno izmed oblik novinarstva ter na primerih iz prakse pokazala, kako se dopisniki odzivajo na dileme – etične in druge, v katere jih postavlja lokalno okolje.

Z analizo bom poskušala pokazati, da je dopisnik v primerjavi z drugimi novinarji močnejše vpet v lokalno okolje in v osebne odnose z ljudmi v njem, zato se ta bližina manifestira kot močan lobi pri dopisnikovih notranjih tehtanjih o objavi ali neobjavi kritičnih zgodb, kar je moja prva teza. Raziskovala bom tudi vplive in pritiske nosilcev politične in gospodarske moči na dopisnika v lokalnem okolju in potrdila ali ovrgla drugo tezo, da so ti pritiski zaradi geografske in družbene bližine med njimi bolj neposredni. Kot tretjo tezo pa bom dokazovala, da dejstvo, da je dopisnik oddaljen od centralne redakcije in dela sam ali v zelo majhnem timu, okrepi vlogo njegovega urednika kot svetovalca, presojevalca in nadzornika.

Literatura o slovenski dopisniški izkušnji je skopa. Zato sem se ozrla tudi na prakse in izkušnje iz tujine, pri čemer pa se zavedam, da so posebnosti slovenskega dopisništva drugačne kot v drugih, večjih državah. Izrazita majhnost lokalnega okolja namreč zaostre pogoje, v katerih vsak dan dela dopisnik (glej Košir 2009). Teoretični okvir naloge je zastavljen široko, dopisnika umesti kot novinarja v lokalnem okolju, saj menim, da dopisnike ne gre obravnavati ločeno od drugih novinarjev. Na podlagi teoretskega dela bom v praktičnem delu iskala odstopanja in posebnosti dopisništva v primerjavi z drugimi novinarji.

Analiza temelji na zgodbah, ki sem jih zbrala skozi poglobljene intervjuje s štirimi dopisnicami Žurnala, dopolnjuje pa jih pogled njihovega urednika. Menim, da je prav metodologija poglobljenih intervjujev s slovenskimi dopisniki najbolj ustrezen način pridobivanja gradiva za raziskavo posebnosti dopisniškega dela in življenja v slovenskih lokalnih okoljih. Zavedam se, da takšno zbiranje podatkov prinaša tudi

pasti, iluzorno bi bilo namreč pričakovati, da so tako zbrane zgodbe popolna, necenzurirana resnica. Menim pa, da pomen zgodb iz prakse pretehta številne podobne zadržke. Tudi informacije, ki so mi jih dopisniki zaupali, ko je bil diktafon že ugasnjen, so mi namreč pomagale bolje razumeti in zato lažje osvetliti probleme in dileme teh novinarjev, ki iz svojega lokalnega okolja poročajo za nacionalni medij.

Teoretični del bom začela z drugim poglavjem, v katerem bom teoretsko umestila dopisnika in dopisniško novico v okvir lokalnega. Odprla bom prostor za razpravo o odnosu med dopisnikom in centralnim uredništvom ter nakazala posebnosti novinarjevega dela v lokalnem okolju, iz katerih izhajajo problemi dopisnikov. V tretjem poglavju me bodo zanimali odnosi, v katere je dopisnik vpleten v svojem okolju. Izpostavila bom razpetost dopisnika med zahtevami uredništva in zahtevami lokalnega okolja. Pogledala bom, kako teoretiki dopisnikove odnose povezujejo z etičnimi smernicami, tudi novinarskim kodeksom. V četrtem poglavju bom medijske in lokalne medijske trge pogledala skozi politično-ekonomsko prizmo in ugotavljala, kakšni pritiski lahko izhajajo iz razmerij med njimi.

Empirični del bom začela z umestitvijo Žurnala v slovenski medijski prostor in kratko predstavitev organizacije dela v Žurnalovih dopisništvih. Analizo, ki temelji na petih poglobljenih intervjujih, bom v šestem poglavju začela s pomenom, ki ga Žurnal daje dopisniški novici. Pokazala bom, kako dejstvo, da so dopisniki oddaljeni od centralnega uredništva in delajo v majhnih redakcijah (ali celo sami), vpliva na njihov odnos z urednikom in na vlogo, ki jo ima urednik pri njihovem delu. Glede na poudarke dopisnic bom opredelila glavne skupine okoliščin, iz katerih izhajajo izzivi in pritiski lokalnega okolja na dopisnike. V sedmem poglavju bom raziskala odnose v lokalnem okolju v vlogi pritiska in pokazala, da se dopisnice zaradi narave svojega dela v etičnih dilemah rajši kot k etičnemu kodeksu obračajo k uredniku. V osmem poglavju bom analizirala zbrane izkušnje politično-ekonomskih pritiskov lokalnega okolja, lastnikov, oglaševalcev in drugih javnih oseb v lokalnem okolju na dopisnika in opozorila, da oddaljenost od centralnega uredništva dopisnika (lahko) mami k oportunizmu in propagandizmu.

2 Vloga in pomen dopisnika in lokalne novice

Široko zastavljen pogled dopisnike deli na dopisnike v domovini, dopisnike v tujini, vojne dopisnike in posebne poročevalce. V tej nalogi bom raziskovala delo dopisnika v domovini, in sicer lokalnega časopisnega dopisnika. Njegova naloga, kot jo vidi Katrin Stagl (2007), je, da skozi lokalne novice bralcem da tiste informacije, ki jih potrebujejo, da se znajdejo v svoji okolici. Zanimalo me bo predvsem, kateri vplivi in pritiski spremljajo nastanek take novice in kako se dopisniki z njimi soočajo. Tisto, kar lokalnega dopisnika določa – in ga hkrati oddeli od drugih novinarjev –, je torej lokalno okolje in z njim povezani dogodki. Dopisnik lahko pokriva le dogodke v svojem kraju ali mestu, lahko pa je pristojen za celotno regijo ali še širše. Upokojena dopisnica Dela Katja Roš (v Močnik 2008, 17) meni, da dopisnik, ki teka po terenu in se od blizu spoznava z najrazličnejšimi temami za pisanje, bolj ustreza kalupu novinarja kot novinar, ki čepi na sejah v prestolnici. Harris in Sparks v priročniku za novinarsko poročanje (1993, 27) zapišeta, da dober dopisnik – za razliko od oportunističnih – zmore pametno iskati zgodbo, jo prepoznati in zasledovati, dokler ne dobi dovolj gradiva, da lahko naredi kakovosten prispevek. Izpostavita še, da mora dopisnik znati prikazati zgodbo tako, da jo bralci želijo prebrati od začetka do konca. Delo dopisnika je delo na terenu in predvsem med ljudmi, saj je dopisništvo odvisno od lokalnega okolja. Dobre lokalne zgodbe namreč ne prihajajo v obliki sporočil za javnost, ampak jih mora dopisnik poiskati med ljudmi.

Elisabeth Noelle Neuman in Winfried Schultz (1971) sta dopisništvo definirala kot posebno vrsto poročanja, za katero je značilno, da gre za poročanje na daljavo, in sicer o informacijah in dogodkih, ki brez dopisnikov ne bi prišli v medije, in o tistih informacijah, ki jih naslovnik pričakuje. Vsebina dopisnikovega poročanja je rezultat njegovega spremljanja dogodkov v lokalnem okolju, za poročanje pa uporablja različne vire informacij. Dopisnik uporablja tudi različne tehnike prenosa informacij in je večš poročanja v različnih žanrih (prav tam).

Ena od značilnosti dopisnikovega dela je, da mora aktivneje iskati ideje za zgodbe. Te naj, po nasvetu Harrisa in Sparksa (1993, 12), poleg tega, da bere svoj časopis,

išče tudi v napovedih dogodkov za bližnjo prihodnost, v lokalnih zgodbah, ki so bile objavljene drugje, a imajo potencial za nadaljnjo ali bolj poglobljeno razpravo, ter v nacionalnih novicah, ki imajo lokalni odmev.

O pomenu lokalne novice za kakovostno novinarstvo je Gladley (v Erjavec 1998, 6) zapisal, da tako bralci kot uredniki časopisov na najvišje mesto kriterijev novinarske kakovosti poleg točnosti in dobro napisanega prispevka postavljajo velik delež krajevnih novic. Tudi Fry (2004) potrdi, da morajo časopisi postati v svojem poročanju bolj lokalni, kar izpostavi in utrdi vlogo dopisnika. Danes si namreč pravega medija ne znamo več predstavljati brez dopisnikov, ki nam redno približujejo od nas oddaljene kraje in dogodke (Močnik 2008, 10). A ko lokalna – in s tem dopisniška – novica stopa iz sence obrobnosti v primerjavi z nacionalno novico, se zvišujejo tudi merila in zahteve po kakovosti take novice. To je posebej zanimivo v luči nekaterih trditev, da so lokalni novinarji manj kritični od nacionalnih (Tunstall 1971, 11).

Faktorji za novičarsko kakovost (Galtung in Ruge 1965) veljajo za vse novinarske prispevke in so: pogostnost, intenzivnost, jasnost, pomembnost, pričakovanost, nepričakovanost, kontinuiteta, kompozicija, za zahodne medije pa še povezanost z elitnimi narodi, povezanost z elitnimi ljudmi, poosebljanje in negativnost. A kot ugotavlja Erjavčeva (1998, 6), je opredelitev tradicionalnih novinarskih standardov kakovosti zelo težavno opravilo, ker je osnovano na subjektivni kritiki tiska in kvalitativnih analizah. Lucy in Fico (v Erjavec 1998, 42–56) sta analizirala kakovost lokalnih in regionalnih ameriških dnevnikov. Pri tem sta postavila osem kriterijev, ki posredno vplivajo na kakovost novinarskega prispevka. To so: lokalna vsebina, delež neoglasne vsebine, delež oglasnega in neoglasnega prostora, število interpretacijskih in poglobljenih prispevkov, grafični obseg, število naročenih tiskovnih agencij, dolžina prispevkov, poglobljenost prispevkov in število zaposlenih novinarjev.

2. 1 Odnos dopisnika s centralnim uredništvom

Odnos in kakovostna komunikacija med centralnim uredništvom in dopisnikom oziroma dopisništvom sta izjemno pomembna, a pogosto tudi problematična. Erjavčeva (1999, 106) vidi vlogo uredniškega upravljanja predvsem v tem, da naj bi preprečilo napake in škandale, ne le z bolj premišljeno strategijo zaposlovanja novih novinarjev, ampak tudi s povečanim nadzorom nad novinarsko rutino. Delež novinarskih napak, tako Erjavčeva, je mogoče najbolj učinkovito zmanjšati z nadzornim mehanizmom znotraj uredništva. Izjemna pomembnost in hkrati problematičnost pa se kažeta v (vsaj) dvojni vlogi urednika. Ta je po eni strani mentor, vodnik in svetovalec dopisniku, torej tisti, ki s pogledom z distance ter z izkušnjami svetuje in usmerja dopisnika. Po drugi pa je urednik v vlogi nadzornika, torej tistega, ki bdi nad kakovostjo dopisnikovega dela. Pri tem gre tako za kakovost prispevkov (točnost informacij, vključenost vseh vpletenih ipd.) kot za ohranjanje dopisnikove avtonomnosti in nepristranskosti. K nalogam urednikov, ki sodelujejo z dopisniki, kot jih je opredelila Grošljeva (1998, 26), sodijo:

- spremljanje dogajanja na dopisniških območjih,
- stalen stik z dopisniki,
- razporeditev dela med dopisniki glede na uredniške potrebe, razpoložljivost medijskega prostora, aktualnost, tematsko povezanost,
- sprejem, razvrščanje in čiščenje dopisniških prispevkov in
- uvrščanje prispevkov v objavljen okvir.

Dodajam pa še dve pomembni nalogi:

- skrb in nadzor nad točnostjo, resničnostjo in nepristranskostjo dopisniških prispevkov in
- skrb za ohranjanje dopisnikove avtonomnosti in neodvisnosti od pritiskov.

Sandra Bašić Hrvatinić (2004, 90) pa pri vlogi urednika odpira še eno problematično področje, in sicer da tudi uredniki v sodobnih medijih postajajo vse bolj odgovorni za tržno uspešnost medija in vse manj za oblikovanje uredniške politike.

2. 2 Posebnosti novinarskega dela v lokalnem okolju

Glavni fokus zanimanja bralcev, ki berejo lokalne časopise ali lokalne vsebine, so ljudje in njihova dejanja (glej Harris in Sparks 1993, 4). Pri provincialnih dnevnikih, pri katerih začne delati večina novinarjev, lahko pričakujemo, da večina bralcev ne bo imela višje izobrazbe, mlade novinarje opozarjata Harris in Sparks (prav tam). Lokalni novinar dopisnik mora torej nabor tem za obravnavo in način poročanja o njih prilagoditi svojim bralcem. In čeprav Harris in Sparks namigujeta na nižjo izobrazbo bralcev lokalnih novic, teh bralcev – vsaj v slovenskem prostoru – ne gre podcenjevati. Še posebej če imamo v mislih, da dopisniki navadno pišejo o lokalnih dogodkih za nacionalne medije. Zagotovo pa tudi za naš prostor velja prvi del zgornjega napotka, da bralce iz lokalnih okolij zanimajo ljudje in njihove zgodbe. Prav zato mnogi mediji od lokalnih novinarjev oziroma dopisnikov zahtevajo, da so tesneje povezani s skupnostjo, v kateri živijo in delajo. Z vsakdanjimi osebnimi stiki z ljudmi si namreč dopisniki pridobijo informacije in ideje za nove prispevke (glej Erjavec 1998, 64). Glavna naloga lokalnega novinarja dopisnika je torej, da zaznava zgodbe v lokalnem okolju, ki bi jih nacionalni mediji sicer spregledali, in o njih poroča tako, da bodo zanimive tudi za širši krog bralcev. Jani Alič, prvi dopisnik časopisa Dnevnik v Zgornjem Posočju, naloge dopisnika, vpetega v lokalno okolje, opiše takole:

Novinar lahko v svojem okolju pride še posebej do izraza. Ne nazadnje je del neke skupnosti, ki se tako ali drugače razvija, dopisnik pa mora te spremembe takoj opaziti, nato oceniti, opisati, predstaviti in po potrebi komentirati. Ker pa se spremembe dogajajo na vseh področjih človekovega delovanja, ni dovolj, da se dopisnik osredotoča le na segment, denimo družbenega udejstvovanja. Zaobjeti mora praktično vse, kar se v skupnosti dogaja. Ker življenje v skupnosti to od njega zahteva (Alič v Močnik 2008, 7).

Starkman (v Colarič 2003, 12) dopolni delo novinarja v lokalnem okolju še z vidikom preiskovalnega novinarstva, ko pravi: »Navsezadnje v mali skupnosti res vsi o vsakomur vse vedo. Ljudska modrost nekje v sebi točno ve ali bolje rečeno čuti, kdo je lopov in kdo žrtev. Naloga preiskovalnega novinarja je, da to ljudsko intuicijo preseže /.../ in v obliki trdnih dejstev spravi na papir.« Preiskovalno delo dopisnika torej ni preprosta naloga – mora se namreč tako intenzivno vpeti v lokalno družbeno dogajanje, da zmore zaznavati spremembe v razvoju, jih raziskati, poiskati ozadje, jih oceniti in opisati, po drugi strani pa mora ohraniti kritično razdaljo, ki mu

omogoča čim bolj nepristransko poročanje. To mora početi z mislijo na dejstvo, da živi v okolju, o katerem piše, in dela iz domače pisarne. Kot opozarja Hatcher (2004), lokalnih novinarjev ne branijo varnostniki, kot so na vhodnih vratih velikih časopisnih redakcij. Lokalni novinarji so odgovorni svojim bralcem, s katerimi so vsakodnevno v neposrednem stiku. Pomemben je še en vidik novinarskega dela v lokalnem okolju. Geografska bližina in bližina odnosov med lokalnim dopisnikom in ljudmi, o katerih piše, imata številne stranske dejavnike. Med drugim se ljudje počutijo bolj gotovi pri pristopanju do novinarja in upravičeni do poseganja v njegovo delo. Nasvet Harrisa in Sparksa (1993) ob prošnjah in prepričevanjih ljudi, naj njihove zgodbe ne objavijo ali jo objavijo nekoliko drugače, je, naj novinar vedno reče, da bo prošnjo posredoval uredniku in naj o tem nikoli ne daje obljub.

Schlüter (1980) trdi, da noben novinar ne more bralca zadovoljiti tako kot prav lovalec, razen če se ne prepusti dvoriščnemu poročanju (brez preverjanja in raziskovanja), časovno determiniranemu novinarstvu (datumi dušijo novinarja in njegove prispevke), tabujem (izpuščanje pomembnih tem) ali poenostavitvam (novinar se izogiba oblikovanju jasnih stališč s komentarjem). Po pogovorih z dopisnicami in njihovim urednikom dodajam še dve nevarnosti, ki jima dopisnik lahko podleže, in sicer da se lokalni novinar dopisnik ukloni pritiskom nosilcev lokalne politične in gospodarske moči ali pa da zaradi lastnega oportunitizma izgubi kritičen pogled na akterje lokalnega družbenega dogajanja.

Robert Rohr (1979) je s kvantitativno analizo vsebine štirih časnikov izpostavil 15 kriterijev, po katerih se lokalni novinarji ravnaajo pri izbiri svojih obdelav. To so dejavnik prominence, dejavnik osebnosti, dejavnik časa (napovedane prireditve), dejavnik dejanskosti (izvirno predvajanje), dejavnik trajanja (čim krajša je prireditev, tem bolje), tema (lokalni dogodek velikega pomena), prostorska bližina (čim bližje je dogodek, tem bolje), lokalno središče, relevantnost, presenečenje, struktura (stereotipi), konflikt (med interesnimi skupinami), kriminal, škoda (nesreče) in napredek. Če Rohrove kriterije primerjamo s klasičnimi novičarskimi faktorji, ugotovimo, da se lestvica bistveno ne razlikuje. Dva kriterija, ki se pri lokalnih novinarjih pojavljata opazneje, pa sta dejavnik trajanja in prostorska bližina. Prostorska bližina pomeni načelo: čim bližje je dogodek, tem bolje je. Bližina dogodka je vezana na relevantnost novice za lokalno okolje. A če težnjo po bližini

dogodka povežemo s težnjo po čim krajših dogodkih, pridemo do še ene značilnosti dela lokalnega novinarja dopisnika. To je konstantno pomanjkanje časa. Zato so se lokalni novinarji dopisniki pogosto prisiljeni ravnati po kriteriju prostorske bližine in časovne omejenosti dogodkov, ki jih obravnavajo. Obiska bolj oddaljenih in časovno zamudnejših dogodkov si ob prostoru, ki ga morajo zapolniti v časopisu, ne morejo privoščiti. Pri tem pa Hamilton (2004) opozarja, da so uredniki lokalnih časopisnih vsebin manj omejeni kot uredniki lokalnih televizijskih vsebin, saj televizija lahko predvaja le eno zgodbo naenkrat, v časopisu pa je bralcem na voljo več vsebin hkrati, med njimi pa lahko izbirajo sami.

Ko lokalni dopisnik poroča o temah iz svojega okolja, je zgolj pogled od zunaj navznoter pravzaprav nemogoč. Pogosto namreč piše o zgodbah, ki vplivajo tudi na njegovo življenje. Zaradi svojega položaja pa ga tudi lokalna javnost ne obravnava kot zunanjega opazovalca, ampak kot »enega izmed nas«. V primerih, ko gre za nasprotja med akterji znotraj skupnosti, lahko lokalni novinar ali dopisnik postane tarča napadov interesnih skupin ali civilnih iniciativ, ki menijo, da se ni (dovolj) pridružil njihovemu boju. Za primer navajam pisanje aktivistov skupine Eko krog, ki si prizadevajo, da bi zaradi onesnaževanja ter zastrupljanja ljudi in okolja zaprli trboveljski Lafarge Cement. V svoji objavi so takole zapisali očitek lokalnim novinarjem, za katere so menili, da se niso dovolj vneto postavili v bran njihovim ciljem:

Lokalni novinarji te perversnosti ne problematizirajo. Čeprav so seznanjeni z vsemi dejstvi o onesnaževanju okolja, skrivanju podatkov, obolevnosti prebivalstva ... Odločili so se, da bodo v tem primeru zgolj posredovalci osladnega sporočila, ki so ga pripravili v Občini Trbovlje in Lafarge Cementu. Tako novinarji na svoj način prispevajo k bohotenju zla (Eko krog 2009).

2. 3 Vzpon lokalne novice

»Lokalna novica je postala največji igralec v mestu!« je zapisala Graberjeva (v Alllen in dr. 2007). Elisabeth Noelle-Neumann (1971) pa ugotavlja, da lokalne vsebine, ne le vesti in poročila, ampak vsakršne prispevke o lokalnem dogajanju, prebira od 80 do 90 odstotkov vseh bralcev. Take rezultate podpirajo tudi ameriške raziskave o vplivu novic in informacij lokalnih televizijskih postaj. Že leta 1985 je raziskava časopisa Los Angeles Times namreč pokazala, da je kar 86 odstotkov vprašanih Američanov na nacionalni ravni povedalo, da imajo lokalne novice nekaj

ali veliko vpliva na javno mnenje v skupnosti (McManus 1994, 12). Da se vzpon lokalne novice nadaljuje ter da jo novinarska in finančna stroka vidita kot rešitev v času, ko se tudi največje svetovne medijske hiše utapljajo v posledicah gospodarske recesije, nakazuje nedavna raziskava ameriškega spletnega portala OurBlook (OurBlook 2009). V okviru raziskave je bilo opravljenih 25 intervjujev z novinarji in medijskimi strokovnjaki, ki so spregovorili o iskanju rešitev za prihodnost novinarstva. Večji poudarek na lokalnih novicah je bil eden izmed treh zaključkov, ki so jih povlekli iz intervjujev. Druga dva sta bila prehod na splet in plačevanje novic. Jonathan Stark (prav tam), poslovni svetovalec, je v intervjuju izjavil: »Rad bi sporočil dve besedi vsem časopisom, ki so zašli v težave: lokalne novice.« In nadaljeval, da imajo časopisi korenine v družbi, ki ji služijo. Z njimi si delijo zgodovino, tradicijo in imajo osebni odnos. V nekaterih primerih so tudi lokalni ponos. »Ko bodo časopisne hiše pripravljene opustiti svojo zgodovino, vložiti kaj v svoje novinarjev, sprejeti tehnologijo in se posvetiti virom lokalnih novic, potem bodo imele bralce, dokler bodo ljudje znali brati« (prav tam).

Ko primerjamo raziskave iz različnih držav, moramo seveda imeti v mislih, da definicija termina »lokalna novica« ali angleško »local news« v različnih geografskih okoljih dobi različen pomen, tako kot je različen pomen termina »lokalno«. V ZDA za lokalno okolje tako lahko šteje milijonsko mesto, v Sloveniji pa se lokalna novica navadno nanaša na precej manjše območje. Kaj je lokalna, kaj regionalna in kaj že nacionalna novica, je zato pogosto težko natančno zamejiti. Günter Kieslich (1972) to rešuje z definicijo, da lokalno sega vse do tja, do koder njegovo tematsko vsebino priznava lokalna skupnost.

Lokalna novica ima največji pomen in vpliv na lokalno okolje, torej na ljudi, ki jih vsebina novice neposredno zadeva. A tu ne gre le za enosmerno komunikacijo od novinarja k bralcem oziroma poslušalcem ali gledalcem. Lokalni novinar ali dopisnik je tudi kanal, prek katerega ima več ljudi možnost, da se njihov glas sliši v medijih. V primerjavi z nacionalno novico so pri lokalni namreč prav ljudje tisti, ki v večji meri narekujejo vsebino. Tudi razmerje med resnimi in zabavnimi temami narekuje dogajanje v mestu ter zanimanja in problemi ljudi (Hamilton 2004, 151). Kot povzema Poler Kovačičeva (2004a, 34), imajo tako imenovani običajni ljudje po navadi aktiven dostop le do vsakdanjih pogovorov z družinskimi člani in kolegi,

njihov dostop do medijev pa je pasiven. Ne morejo namreč oblikovati medijskega diskurza, z izjemo občasnih pisem uredniku. Lokalna novica pa ne sme biti sila zunaj socialnih razmerij, o katerih poroča, ampak del njih (Hartley 1982, 47). Lokalni novinar dopisnik namreč lahko s spremljanjem okolja, v katerem živi, dá zgodbam tako imenovanih navadnih ljudi širši odmev. To mora upoštevati tudi pri odnosu do uradnih virov. Ti imajo prevladujoč dostop do objav, a mora novinar za javno dobro skrbeti tudi s tem, da možnost javne objave stališč zagotovi tudi neuradnim virom. Torej ne le tistim, ki ga izrečejo po službeni dolžnosti, ampak tudi obrobnim skupinam (Poler Kovačič 2004b). Tu pa lokalni novinar dopisnik lahko in mora doprinesti levji delež s tem, da je med ljudmi, da jih posluša in da jim – ko presodi, da je to pomembno – omogoči, da se sliši njihov glas. Podobno na problem izbire virov opozarja Vesna Laban (2004, 206–207), ki zapiše, da so sodobne medijske vsebine kljub poplavi virov informacij vse bolj podobne in uniformirane, saj novinarji najpogosteje uporabljajo uradne in agencijske vire informacij.

Branost, pomen in vpliv lokalne novice torej rastejo. S tem, ko se lokalna novica iz ozadja seli v ospredje pozornosti javnosti, pa se povečuje tudi odgovornost tistih, ki te novice pripravljajo. Z večjo branostjo se povečujejo tudi pritiski na ustvarjalce teh novic. Zato morata biti sedaj tudi lokalni novinar in dopisnik pripravljena na pritiske in usposobljena, da se z njimi spopadeta. Breme, ki ga prevzema dopisnik kot individuum, je še posebej pomembno, ker so v medijski prihodnosti prav individualni novinarji tisti, ki bodo morali dokazati svojo integriteto in neodvisnost (Tunstall 2009).

3 Dopisnikovi odnosi v lokalnem okolju – med Scilo in Karibdo

»Ne bom rekla, da nimam težav v vsakdanjem življenju komunicirati z ljudmi in pisati o njih. Velike, velike težave,« Jerca Božič Kranjec (2009) opiše Scilo in Karibdo dopisnikovih odnosov v lokalnem okolju. Po eni strani mora dopisnik navezovati tesne stike z lokalnimi viri in prebivalstvom, kar mu omogoča, da dobi informacije, ki jih potrebuje, po drugi strani pa mora biti, ko o istih ljudeh (tudi kritično) piše, novinarsko nepristranski. Od tu izvira tudi posebna oblika pritiskov na dopisnikovo delo. Za razumevanje trenj in konfliktov interesov, iz katerih nastajajo pritiski in za katere majhnost lokalnega okolja deluje kot katalizator, moramo razumeti naravo in pomen dopisnikovih odnosov. Pobljže bom zato pogledala kompleksnost novinarjevega in dopisnikovega odnosa z viri.

3. 1 Trikotnik: dopisnik-vir-javnost

Viri, kakovost njihovih informacij in zaupanje, so eden od ključev do dopisnikovega uspeha. A da je navezovanje in ohranjanje odnosov z viri umetnost, ki presega teoretično znanje, izkusi vsak novinar in dopisnik. Kdo je torej lokalni vir in kako dopisnik pride z njim v stik? Poznamo dve vrsti virov: primarne in sekundarne. Od primarnih virov novinar dobi informacijo sam in neposredno, pri sekundarnih pa iz že objavljenih spoznanj drugih (Erjavec 1998, 64). Vire delimo tudi na uradne in neuradne: uradni viri so taki po svoji funkciji, neuradni viri pa so v dogodke ali dogajanje vpleteni ali nevpleteni posamezniki, ki niso vir po funkciji. To so udeleženci dogodkov, očividci, priče dogodkov, »ljudje z ulice«, »navadni«, »običajni« ljudje (Poler Kovačič 2004a, 35). Pri tem pa raziskovalci odnosa med novinarjem in virom opozarjajo, da so novinarji, tudi lokalni, preveč odvisni od uradnih virov informacij. To predstavlja grožnjo novinarstvu, saj novinarji s takim odnosom izgubljajo pomembno kritično razdaljo (Lamberth v Erjavec 1999, 36). Pri tem gre zlasti za problem elitnih virov, ki so najvišje na lestvici moči in veljave informacij (Poler Kovačič 2004a, 14). Viri novinarjevih informacij niso več uravnoteženi, kar ruši tudi uravnoteženost in nepristranskost novinarjevega poročanja. Pa vendar je posebej za lokalnega novinarja dopisnika, ki mora

spremljati utrip lokalne skupnosti, v kateri živi, informacija neuradnega vira oziroma ljudi z ulice tista, ki pripelje do prave lokalne zgodbe. Ali v besedah lokalnega novinarja: »Pomembno je, da te poznajo. Več informacij in namigov dobim od tega, da me poznajo v treh ali štirih barih, kot od kateregakoli drugega vira« (Pape in Featherstone 2005, 134).

Lokalni dopisnik, ki ima oziroma bi moral imeti v svojem naboru virov tako ljudi iz elitnih uradnih krogov kot neprecenljive vaške opazovalce sprememb, kot so vaški posebneži in stalni gostje vaških gostiln, mora zato še posebej izostriti čut za motive, ki jih skupaj z informacijo prinaša vir. Motiv za informacijo je lahko ena glavnih puščic, ki kaže, v katero smer mora novinar informacijo preverjati in ali je vir sploh kredibilen. V ta namen je Gans (v Poler Kovačič 2004a, 46) razvil šest vzorcev presojanja, ki jih novinarji uporabljajo, da bi izbirali vire in rutinirali svoje delo. To so primernost v preteklosti, produktivnost, zanesljivost, vrednost zaupanja, pooblaščenost in javnost. Anderson in Benjaminson (v Šuen 1994, 30) pa sta razčlenila načine novinarjevega pridobivanja virov, in sicer jih pridobiva z ugledom, s popularizacijo subjekta preiskave, z nastopom na televiziji, s poznavanjem določene teme in z navezovanjem osebnih stikov. Ob tem gre pri lokalnih dopisnikih za večjo izrazitost pridobivanja virov z ugledom in navezovanjem osebnih stikov. Kot način oziroma držo, ki pomaga pri pridobivanju virov, pa dodajam še kredibilno poročanje z resničnimi, preverjenimi informacijami, ki jim bralci lokalnega okolja lahko zaupajo. Dopisnik navadno dela v majhnem okolju, kjer se pogosto osebno pozna z večino prebivalcev, zato svoje vire srečuje ne le takrat, ko od njih potrebuje informacije, ampak tudi v vsakdanjem življenju. In prav zato, ker se v majhnem okolju veliko hitreje zgodi, da vir postane objekt dopisnikovega (kritičnega) pisanja, mora biti dopisnik še posebej pazljiv na stopnjo zaupnosti oziroma prijateljstva, ki jo vzpostavi z virom. To mu namreč omogoča, da se bo lažje uprl temu, da bi klonil pod pritiski.

Razmerje med virom in novinarjem je simbolično; tako kot viri potrebujejo novinarje, tudi novinarji potrebujejo vire in si potemtakem ne morejo privoščiti, da bi se od njih oddaljili (Gans v Poler Kovačič 2004a, 32). A primerna profesionalna distanca novinarja do vira, hkrati pa zaupnost odnosa, ki ga zahteva posredovanje občutljivih informacij, je hoja po tanki črti. Oziroma, kot opisuje Merrill, ni dobro, če se novinar

virom preveč približa, seveda pa se jih tudi ne more izogibati. Odnos med njima mora gojiti do te stopnje, da mu bodo zaupali in bodo pripravljeni govoriti z njim, obenem pa je modro ohranjati varno razdaljo (Merrill v Poler Kovačič 2004a, 49). A v lokalnem okolju, kjer dela in praviloma živi dopisnik in kjer se vloga vira pogosto prekriva z vlogo soseda, sorodnika, sošolca iz osnovne šole ... je ohranjanje varne razdalje težje, kot se sliši v teoriji. Prav tako je težje slediti nekaterim zgledom, kot je Dayev (v Poler Kovačič 2004a, 48), da naj se poročevalci raje izogibajo osebnim odnosom s svojimi viri. V odnosu z virom mora biti dopisnik torej sposoben razviti celo paleto čustvenih stanj in loviti pravi prostor med distanco in zaupnostjo. Včasih mora biti skeptičen, ob drugih priložnostih sta boljša kooperativnost in prijaznost. Če časopisni ljudje postanejo preveč intimni s pomembnimi ljudmi, izgubijo svojo profesionalno distanco, postanejo pristranski in jih ščitijo. Če pa z njimi ne vzpostavijo osebnega stika, so notranje informacije lahko izgubljene (Christians in dr. 2001, 80–81). Doug Frantz (1999–2000), dopisnik New York Timesa, je na drugi konferenci Watchdog journalism na temo odnosa z viri povedal, da si je pri tem postavil tri pravila: nikoli zasebno ne prijateljuje ali se druži z viri; pravilo transparentnosti, ki mu nalaga, da bralcem vedno pove nekaj o ozadju vira; in da ne dovoli, da bi se viri k njemu zatekali po nasvete za svoje ravnanje.

Rezultat novinarjevega odnosa z viri je niz iztočnic za nadaljnje raziskovanje. Informacije, ki jih dobi od primarnih virov, so pogosto take, da jih mora novinar dopisnik preveriti, raziskati ozadje, poiskati in povprašati nasprotni strani ipd. Problem časa, ki je potreben za tako obravnavo, opiše izkušnja mladega novinarja, ki se je pridružil ekipi lokalnega časopisa. Kmalu so njegovim iluzijam idealiziranega sveta novinarstva sledile deziluzije:

Novinar mora imeti čas, da razvije odnos z informatorji, pa če trenutno imajo zgodbo ali ne. Preprosto rečeno: leni novinarji preživijo vse dneve za pisalno mizo. A že kmalu so mi povedali, da je tako poročanje »z ulice« luksuz. Časopis ni imel dovolj novinarjev, da bi šli lahko vsak dan na sodišče, še manj da bi tam poizvedovali. Časopisni prostor je moral biti zapolnjen in ni imel časa čakati na zgodbe, ki jih še ni. Medtem ko so uredniki pridigali »interaktivnost«, je odpor vodstva do tega, da bi zaposlili dodatne novinarje ali da bi obstoječim dali več prostega časa, motil osnovno poročanje. Kakovost, kot se zdi, ni pomembna (Pecke 2004).¹

¹ Gre za novinarja britanskega lokalnega časopisa, ki si je nadel psevdonim Samuel Pecke. Pravi Samuel Pecke je bil novinar iz 17. stoletja.

Vloga novinarja kot posrednika med virom (informacijo) in javnostjo (naslovnikom) je rutinizirana. Ustaljen kod med novinarjem in javnostjo je, da navedba vira informaciji daje kredibilnost. Problem oziroma šum nastane, kadar novinar zaradi zaupno pridobljenih informacij ali drugih interesov javnosti posreduje informacijo brez navedbe vira. Zaupnost vira je mehanizem, ki ga novinarski kodeks (Društvo novinarjev Slovenije 2002) dopušča v četrtem členu, a je razprava o tem, kdaj je tako ravnanje upravičeno in čigav interes je s tem ubranjen, vedno aktualna. Polerjeva (1997, 165) ugotavlja, da naslovnik pričakuje popolno identifikacijo vira informacij, izjemno ravnanje, ko vira ni treba navesti, pa je etično sprejemljivo, če obstajajo utemeljeni razlogi. V skladu z novinarsko konvencijo je spoštovanje zaupnosti v določenih primerih novinarjeva dolžnost. Tu gre za vire informacij, pridobljene na zaupen način.

3. 1. 1 Dopisnik med virom in uredništvom

Poleg tega, da od dopisnika in vsakega novinarja navedbo vira zahteva javnost, razkritje vira od dopisnika lahko zahteva tudi centralno uredništvo. To je še posebej problematično, ker urednik zaradi dopisnikove oddaljenosti težje spremlja delo dopisnika. Zato tudi težje preverja, ali je informacija res kredibilna ali jo spremljajo kakršnekoli pristranskosti. Laitila (v Poler 1997, 151) pri obravnavi odgovornosti do integritete vira informacij poudarja spoštovanje zasebnosti, poklicno molčečnost, posebno pozornost pri poročanju o zločinih, nesrečah in podobnem ter domnevo nedolžnosti.

Nevarnosti razkritja zaupnega vira lokalnemu okolju je zaradi »javnosti« vseh poznanstev in povezav še večja. Ker je za dopisnika v lokalnem okolju izguba pomembnega vira lahko nenadomestljiva, je stališče, ki ga do tega vprašanja zavzema dopisnikova medijska hiša, za njegovo delo še toliko bolj pomembno. Anketa revije *American Journalism Review*, ki so jo naredili med novinarji, specialisti za pravo in politiko (Smolkin 2006), se je ukvarjala z novinarjevim odnosom do virov in njegovo izpostavljenostjo različnim pritiskom. Ob tem so novinarje vprašali tudi: »Ali ste prepričani, da bi vas vaša medijska hiša zastopala, če bi vas sodišče pozvalo k pričanju v primeru, da bi ščitili ime vira, ki ga zahteva

sodišče?» Trije izbrani odgovori kažejo na različne stopnje zaupanja do medijske hiše, ki ga imajo v takih situacijah novinarji.

Thomas Maier, preiskovalni novinar časopisa Newsday, je odgovoril:

Prepričan sem, da bi me zastopali. Vendar pa mislim, da je v današnjem korporativnem okolju vsak preiskovalni novinar neumen, če v vsako odločitev ne vključi tudi urednikov. Le tako namreč lahko medijska hiša zanje prevzame polno odgovornost.

Lucy Morgan, poročevalka St. Petersburg Timesa, je izrazila zaupanje v svojo medijsko hišo:

Ja. Ker sem že bila pozvana na sodišče in tudi obsojena na zaporno kazen, vem, da bi me podprli. 40 let sem bila poročevalka na Floridi in leta 1973 sem bila obsojena na zaporno kazen, ker nisem hotela izdati vira. Pritožili smo se in na vrhovnem sodišču na Floridi zmagali. Leta 1985 smo prejeli Pulitzerjevo nagrado za serijo člankov o šerifu, ki nas je pozneje tožil zaradi obrekovanja in izgubil na sodišču.

Joe Demma, preiskovalni urednik floridskega Sun-Sentinel, pa izraža realističen dvom:

Ali si predstavljam scenarij, da me uredniki podprejo brez dvomov? Seveda. Ali si predstavljam scenarij, kjer me vržejo z vagona, da upočasnijo volkove? Ja. A če uredniki podpirajo moje delo in so moja dejanja tako nesporna in motivi tako čisti, kot sem o njih poročala urednikom, in me to pripelje do sodišča, pričakujem, da me bodo uredniki podprli. Ne pričakujem pa, da bi podprli moje dejanje, če ne bi bila etična ali če bi me ujeli s skritimi nameni.

V zadnjem odgovoru urednik omenja etičnost in odsotnost individualnih skritih namenov kot pogoj, da bi medijska hiša podprla njegovo delo. V kritičnih trenutkih pritiskov lokalnega okolja na dopisnika je prav etična drža tisti element, ki pretehta, ali bo dopisnik izbral neodvisnost ali konformizem.

3. 2 Je etika za novinarja dopisnika nuja ali ovira?

V komunikoloških teorijah nisem zasledila pojma dopisniška etika ali etika lokalnih novinarjev, a delo v lokalnem okolju prinaša specifična etična vprašanja. Že Joseph Pulitzer je izrazil zaskrbljenost, da bi časopisom brez visokih etičnih idealov lahko spodletelo pri nalogi, da služijo javnosti, in bi ji lahko postali celo nevarni (Christinas in dr. 2001, 31). »Visoki etični ideali« za posel, kot je novinarstvo, pogosto zvenijo

kot oddaljena teorija. To ugotavlja tudi Poler Kovačičeva (2004a, 92), ko zapiše, da se je novinarska etika »v teoriji«, torej v kodeksih, knjigah, raziskavah ter različnih strokovnih in znanstvenih razpravah v Sloveniji v devetdesetih letih prejšnjega stoletja razcvetela. V praksi imajo, nasprotno, potencialne dobičkonosne novinarske oziroma uredniške presoje prednost pred etičnimi.

Etika odgovarja na vprašanje, kako biti in kako delovati (Hribar v Poler 1997, 36). Merrill (1997) opaža, da so novinarji z vseh strani bombardirani z etičnimi dilemami, kontroverznostmi in vprašanji ter vse več berejo in slišijo o svojih odgovornostih. O tem, da so etika, avtonomnost in kompetentnost eni od ključnih elementov za kakovostno novinarjevo delo (Erjavec 1998), se vse več sliši tudi znotraj strokovnih novinarskih krogov. Novinarji začenjajo razumeti, da je etika najboljša politika za dolgoročen uspeh (Merrill 1997, 22). Etiko in avtonomnost pa je pri novinarstvu, ki je daleč stran od pozitivistične eksaktnosti, težko objektivno izmeriti in ovrednotiti. Objektivnih meril za presojanje novinarskega dela namreč ni (Poler Kovačič 2004a, 25). A to ne zmanjšuje nujnosti etičnega delovanja novinarja. V procesu ustvarjanja novinarskega prispevka mora novinar namreč sprejeti številne odločitve, ki bodo vplivale na sporočilnost prispevka. Če novinar želi, da se vsaj približa idealu objektivnosti, mora biti etična drža prisotna pri vsaki od teh odločitev. Zato (Merrill v Poler 1997, 70) novinarji potrebujejo etični temelj oziroma teorijo etike, ki jim bo pomagala odgovoriti na specifična vprašanja. Katera? Teorija novinarske etike novinarjeve etične presoje obravnava v luči odgovornosti. Christians (in dr. 2001, 22) navaja pet kategorij dolžnosti oziroma odgovornosti novinarja, in sicer dolžnost do sebe, dolžnost do strank/naročnikov/podpornikov, dolžnost do organizacije ali podjetja, dolžnost do stanovskih kolegov in dolžnost do družbe. O zadnji zapiše, da je to ena od pomembnejših dimenzij aplikativne etike in se je v medijskem svetu pojavljala kot družbena odgovornost. Polerjeva (1997, 105) pa omenja tri temeljne kategorije ljudi, ki jih mora novinar spoštovati kot osebe in jim priznati dostojanstvo. To so naslovnik, vir informacij in predmet novinarskega upovedovanja. Ob tem opozarja (1997, 84), da ima novinar pravico, da deluje avtonomno, obenem pa dolžnost, da pri tem ravna etično, da je poslušen moralnemu zakonu, ki narekuje spoštovanje dostojanstva osebe. Zaradi nespoštovanja odgovornosti v novinarski praksi prihaja do zlorab, ki se kažejo v izgubi meril (Poler 1994, 94). Day (v Poler 1997, 45) ponudi pogled na novinarjevo odgovornost do družbe s praktične strani,

ko ugotavlja, da so novinarji zaradi časovnih rokov in konkurenčnih pritiskov pogosto v skušnjavi, da bi opustili splošna etična načela. Morda želijo ekskluzivni prispevek ali pa iskreno verjamejo, da bodo s sicer neetičnim odkrivanjem dogodkov lahko bolje služili javnosti.

Novinarjevo etično držo pa lahko problematiziramo še z vidika uredniške politike medija, ki mu novinar pripada. Delovanje novinarja, tudi etično namreč uokvirja oziroma veže uredniška politika (Poler 1997, 84). Oziroma, kot Polerjeva interpretira Kanta: ko postanem novinar Slovenskih novic, sprejemem »pravila delovanja«, ki jih uveljavlja ta časnik. Ko komuniciram z viri informacij, se predstavljam kot novinar Slovenskih novic, delujem in pišem v skladu z njihovo programsko zasnovo (Poler 1997).

Kovač (v Poler 1997, 74) strne napotke novinarskih kodeksov v laičen nasvet: »Piši tako, da te bodo lahko brez moralnega mačka posnemali vsi novinarji.« A določila in uporaba kodeksa novinarske etike sta v praksi veliko bolj zapletena. Njegova določila niso pravno zavezujoča, velja zgolj za člane društva, zase pa so ga napisali sami člani združenja (Milosavljević 2004, 148). To pa lahko postavlja pod vprašaj moč moralne avtoritete kodeksa. A za potrebe analize v praktičnem delu naloge bom predpostavila, da je kodeks etična smernica slovenskih novinarjev, in bom v tem delu izpostavila le dva vidika dopisnika in njegovega odnosa do novinarskega kodeksa.

Prvi problem, ki ga želim izpostaviti, se zdi skoraj banalen. Gre za to, kdo in kdaj v novinarskem poklicu novinarski kodeks sploh bere. Raziskave, ki bi pokazale, kakšno izobrazbo imajo slovenski novinarji, ni. A iz primerov novinarjev dopisnikov, ki jih poznam, sklepam, da velik odstotek teh nima formalne novinarske izobrazbe. To pomeni, da se v procesu izobraževanja in priprave na svoj poklic niso srečali s kodeksom novinarske etike, razen če so to storili samoiniciativno. Ali pa v primeru, da ima medij, za katerega novinar dopisnik dela, pravilo, da se njihovi novinarji zavežejo internemu kodeksu medijske hiše. Če ni tako, se novinar s kodeksom po navadi sreča takrat, ko je v to prisiljen. Konkretno, ko ga obtožijo, da je kodeks kršil, ali ko se sam znajde pred etično ali drugo dilemo. V takem primeru se na kodeks obrne, da bi razjasnil svoje dvome, torej z željo po jasnih napotkih in navodilih za

nadaljnje delo. Kot opozarja Merrill (1997, 106–107), pa je eden največjih problemov etičnih kodeksov in njihove definicije resnice ta, da nikoli prav zares ne povejo, kaj resnica je. Prav tako etični kodeksi ne priznavajo, da pogosto obstajajo napetosti ali celo nasprotja med objavo resnice in etičnim ravnanjem.

Drug problem, ki ga bomo s pomočjo primerov analizirali v praktičnem delu, je razpetost novinarja dopisnika med navodili iz uredništva in etičnim kodeksom. Mediji v želji po tem, da bi informacijo za svoje bralce objavili prvi, edini, na najbolj privlačen način, pogosto hodijo po robu ali celo prestopijo meje etičnega kodeksa. To je posebej problematično pri zaščiti zasebnosti posameznika. 20. člen Kodeksa slovenskih novinarjev navaja, da novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseben poudarek je torej na novinarjevem izogibanju senzacionalizmu (Poler 1997, 182). 22. člen istega kodeksa nadaljuje, da mora novinar posebno obzirnost pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih. Pri vseh teh določilih pa gre za priporočila, tvorjena ohlapno. Na primer »se izogiba« in »mora posebno obzirnost pokazati« ipd. Kodeks ne daje jasnega, nedvoumnega navodila, kako ravnati v kočljivih situacijah, zato dovoljuje več prostora uredniškemu pritisku pri vztrajanju pri objavi informacij, ki bi se novinarju lahko zdele sporne.

4 Lokalno dopisništvo skozi politično-ekonomsko prizmo

Vloga dopisnika in njegove novice v lokalnem okolju, njegov odnos z viri in lokalnim prebivalstvom ter pristop k reševanju etičnih dilem so začrtali okvir za bistveno točko, v kateri se zberejo pritiski lokalnega okolja na dopisnika. Gre za pritiske nosilcev lokalne politične in gospodarske moči.

Novica in medij ter manipulacija z njima sta pogosta tema preučevanja politično-ekonomskih teorij. Lokalni pa tudi drugi nosilci politične in gospodarske moči predstavljajo stalno grožnjo novinarski in medijski avtonomiji. Hamilton (2004) to zaostri v trditev, da je novica pravzaprav produkt tržnih sil, oblikujeta pa jo ponudba in povpraševanje. Tunstall (1991, 206) ugotavlja, da so bile tri temeljne sile zgodovine množičnih medijev politika, tehnologija in trgovina. V okolju tekmovalnega kapitalizma pa ima novica vlogo komercialnega cilja, vlogo širjenja političnega oziroma ideološkega stališča ali pa kar obe (Hartley 1982, 49). Pri tem so lokalni medijski trgi še posebej problematični, saj so tam najbolj vidne posledice medijske koncentracije in očitno prepletanje ekonomskega, političnega in medijskega kapitala v enem in istem lastniku. Lokalni medijski trgi pa so še posebno občutljivi za razne oblike zunanjih pritiskov. Zaradi omejenih oglaševalskih sredstev in odvisnosti od oglaševalskega denarja so pogosto pod velikim pritiskom predvsem novinarji, ki delajo v lokalnih medijih (Bašić Hrvatinić in dr. 2004, 23).

Kako pa ugotovitve politično-ekonomskih teorij na svoji koži občutijo dopisniki v svojih lokalnih mikrokozmosih? Skozi pogovore, ki jih bom analizirala v praktičnem delu naloge, bom poskušala osvetliti, ali so za dopisnika bolj problematični pritiski lokalnih politično-ekonomskih sil (župani, lokalni gospodarstveniki in druge osebe na položajih) ali bolj občutijo interese drugih nosilcev moči (oglaševalci, lastniki ipd.). Bourdieu (2001, 33) pravi, da v novinarskem svetu vladajo zelo močne napetosti med tistimi, ki bi radi zaščitili vrednote, kot so avtonomija, neodvisnost od tržnih prisil, uprave in nadrejenih, in med tistimi, ki klonejo pod temi silami in so zato tudi plačani. Joseph Pulitzer je tako izjavil, da časopis ne sme imeti prijateljev. A Bagdikian (2004, 154) opozarja, da imajo skoraj vsi časopisi prijatelje, ki jih preferirajo, ki jih ne kritizirajo, ki lahko preprečijo objavo neprijetnih informacij in ki

jim je zagotovljena pozitivna podoba. In če je tak odnos možen med medijem in posameznikom, je pri odnosu med dopisnikom in posameznikom nevarnost za take pristranskosti še toliko večja. Dopisniki namreč veliko bolj neposredno vzpostavljajo stike z javnimi osebami v lokalnem okolju in je njihov odnos še toliko bolj podvržen osebnim simpatijam ali sovražnostim.

Slovenski novinarji in študenti novinarstva v 84 odstotkih menijo, da je svoboda tiska v Sloveniji le delna. Njeno avtonomnost ogrožajo strankarska lastnina medijev, politična odvisnost novinarjev in neformalni pritiski na novinarje (Lesjak v Erjavec 1999, 139). Ob tem pa Splichal (v Poler 1997, 621) zapiše, da je novinarstvo pretežno podrejeno bodisi politiki (državi, političnim strankam, interesnim skupinam) bodisi ekonomiji (reklami) ali pa kar obema. Doda pa (Splichal v Erjavec 1998, 18), da je novinarstvo težko natančno opredeliti tudi zaradi problematičnega odnosa med novinarstvom in nosilci politično-ekonomske moči. Prepletenost in soodvisnost novinarstva s politično-ekonomskim dogajanjem in vpliv njihovih nosilcev na novinarsko delo torej novinarski teoretiki zaznavajo kot problematično. Tudi Erjavčeva ugotavlja, da je novinarstvo vedno tesno povezano s politično in gospodarsko strukturo ter izpostavi tri procese, ki danes najbolj ogrožajo novinarsko avtonomijo. To so koncentracija medijskega lastništva s komercializacijo vsebine, pritiski interesnih skupin in tožbe proti novinarjem (Erjavec 1999).

K pritiskom interesnih skupin Erjavčeva prišteva politične pritiske, pritiske predstavnikov za odnose z javnostmi in oglaševalcev (prav tam). Zgoraj opisane razmere so torej ovire novinarski avtonomnosti in pogosto daleč od idealnih razmer za delo novinarja. V teh naj novinar, ki si prizadeva za čim bolj etično in moralno nesporno novinarstvo, upošteva načela, med njimi tudi načelo svobode, »ki v novinarstvu pomeni razmere, v katerih ni strankarskih pritiskov na novinarje in novinarsko delo« (Lambeth v Erjavec 1998, 28). Sterilno okolje brez političnih in gospodarskih pritiskov na novinarsko delo je torej podobno zgrešena iluzija kot stoodstotno nepristransko novinarstvo. Zato sta zavedanje o realnih okoliščinah za delo in ozaveščenost pri nevtralizaciji teh vplivov za kakovostno novinarstvo vsaj tako pomembna kot dobro usvojena »obrtniška« znanja novinarskega pisanja, kompozicije prispevka ipd. Delo v takih okoliščinah pa novinarsko etiko postavi iz polja teorije v polje aplikativnega in osmisli visoke etične standarde. Pri tem boju

med standardi novinarskega dela ter vplivi denarja in politične moči jih novinar in urednik potrebujeta tudi za to, da se upirata konvergenci novinarskega in marketinškega dela. O tem namreč, o čemer naj bi – v skladu s svojo profesionalno kompetenco – odločali novinarji in uredniki, vedno bolj, čeprav pogosto posredno in prikrito, odločajo drugi akterji. Novinar kot subjekt – to mesto mu v klasičnem pojmovanju novinarstva kot dejavnosti za obče dobro pripada – se v tržnonovinarski praksi umika, njegovo vlogo pa prevzemajo drugi, zlasti lastniki kapitala ter nosilci politične moči in oblasti (Poler Kovačič 2004a, 17). In tako se, v Surovem času medijev, geslo informacijske revolucije »kdo ima informacijo, ima moč« v realnosti sprevrže v dejstvo, da ima informacije tisti, ki ima *moč*: politično, novinarsko (Košir 2003, 198).

4. 1 Politični pritiski

Van Dijk (v Poler Kovačič 2004a, 25) pravi, da kdor ima dostop do medijev, ima moč. To so predvsem politične elite, torej uradni viri informacij (prav tam). Novinarji pa seveda potrebujejo politike kot glavni vir informacij pri ustvarjanju političnih novic (McNair 2000, 135), zato je ta soodvisnost in hkrati nasprotnost med politiko in novinarstvom neusahljiv vir potencialnih situacij, v katerih so na preizkušnji novinarjeva avtonomnost, etična drža in objektivnost. Če ima torej tisk vedno politično dimenzijo (Kaplan 2002, 3) in je za odnos med novinarji in politiki značilno, da poskušajo v določenem smislu manipulirati drug z drugim (Høyer in Lauk v Poler Kovačič 2004a, 37), potem moramo odnos med novinarji in politiki jemati kot takega, v katerem obe strani (lahko) zase iščeta korist, obe pa imata v svojih rokah tudi različne vzvode moči, s katerimi to dosežeta. Medtem ko politika kot uradni vir informacij lahko narekuje medijsko agendo in s povezavami z lastniškimi in gospodarskimi nosilci moči vpliva na uredniško politiko medijev, bomo od politikov pogosto slišali, da je novinar v prednosti, ker zadnji odloča, kaj, kako in s kakšno konotacijo bo objavil vsebino. Kot so namreč politiki (pa tudi gospodarstveniki) že spoznali, rušilne moči negativne novice – pa četudi ni resnična – ne more omiliti noben popravek. McNair (2000, 137) o vlogi politike za novinarja opozori, da je spin² privlačen za novinarje ne le zato, ker jim predstavlja material za pisanje,

² Prevod angleške besede spin pomeni obračanje. Gre za sposobnost strokovnjakov za odnose z javnostmi, da obrnejo dejstva in besede tako, da učinek besed v javnosti ustreza naročnikom.

ampak tudi, ker jih postavlja v vlogo žrtve. Daje zagon ključni in komercialno pomembni etični distanci med dvema poklicema, ki sta medsebojno odvisna. Ta distanca v očeh javnosti ohranja novinarjevo legitimnost. Da je distanca najvišja moralna kategorija v novinarstvu, je izjavil tudi novinar Jurij Gustinčič (v Košir 2003, 50). Slovenske medijske vsebine kažejo, da je odnos med uredniki in slovensko politiko prepleten in preveč intenziven (Košir 2003). To potrjuje Tunstallovo ugotovitev (1971, 167), da je med plačanimi časopisnimi vsebinami največ tistih, ki se nanašajo na politiko. Odnos med novinarji in politiki Koširjeva (2003, 50) opisuje takole: »Različen; posamezni novinarji bi politiku najraje nekam zlezli, drugi bi ga s kamnom po glavi. Vse več je takih, ki jih ne politika ne politiki ne zanimajo. Zanima jih biznis. Teh bo še več.« Da so politični cilji pogosto šibkejši od ekonomskih, potrjuje podatek, da je bilo v ZDA leta 1870 le 13 odstotkov časopisov politično neodvisnih. Potem so lastniki ugotovili, da neodvisnost prinaša večjo naklado in več oglasov, zato jih je sedaj večina neodvisnih (glej Hamilton 2004).

A da tudi novinarji vedo, da obračajo kolo sreče politikov, je pokazala raziskava med 126 kanadskimi novinarji pred volitvami leta 1993. Kar 81 odstotkov jih je menilo, da bodo imeli mediji pomemben vpliv na izid volitev (Frizzell in dr. v Miljan in Cooper 2003, 31). Da ima v tem vzajemnem odnosu korenček pogostejše močnejši učinek kot palica, vedo – posebej še med volilnimi kampanjami – tudi politiki. Miljan in Cooper (2003, 31) opisujeta uspešen primer vpliva na novinarje med volilno kampanjo. V že prej omenjenih kanadskih volitvah leta 1993 je ena od novinark televizijske mreže CBC v zgodbi celo opisala vzajemen odnos med novinarji in politiko.

Dvorjenje medijem je bilo vedno del igre, a tokrat so liberalci prestopili na naslednjo stopnjo. Poglejmo na primer njihov medijski avtobus, ki je zapeljal poročevalce. Zaljubili so se v njega. Ne samo da je prostoren in udoben, ima tudi televizijo, vsak reporter pa ima na njem delovni prostor z mizo, svetilko, telefonom, zadaj pa je tudi faks ... (Milijan in Cooper 2003, 31).

Politični pritiski na novinarje torej prihajajo v različnih oblikah, ki se jih mora novinar najprej zavedati, da se jim lahko izogne. In če se zdi, da so razprave o ogroženosti svobode novinarske besede v času razvitih demokracij paranoidnega značaja, jih opravičujejo diskrepance med teorijo in prakso, kot jih ponazarjata spodnja citata.

Prvi je iz govora Janeza Janše, takrat še slovenskega premiera, ob srečanju lokalnih tiskanih medijev Slovenije leta 2005:

Vsak novinar, tako na lokalni kot državni ravni, potrebuje ponos, pogum in držo ohranjanja svobode javne besede. Tega ni mogoče opravljati s predpisi, zakoni, odloki, ampak s pogumom posameznikov, ki stojijo za korektno informacijo in za besedo, ki jo zapišejo. Kar seveda ni preprosto, saj navadno pride v krogu, kjer se vsi poznajo, do raznovrstnih pritiskov, kakršen je primer Mira Petka (Janša 2005).

Drugi pa komentar Darka Štrajna ob razvpitem dogodku, ko je novinarka Vala 202 poslušalcem povedala, kaj je prvi zadetek za geslo »Janša« na portalu YouTube:

Zakaj je morala oditi odlična novinarka Nataša Štefe? Zato ker je v jutranjem programu Vala 202 izrekla trditev, da je »prvi zadetek za iskalni pojem Janša na portalu YouTube iz pasjega sveta«. Izjava je nedolžna in hkrati preverljivo resnična: videoposnetek govori o psu po imenu Janša. Interpretacija vodstva RTV, češ da je s tem premiera Janšo imenovala za psa, je bizarna in skregana s pametjo, kaže pa na paranoične razsežnosti tistih, ki bdijo nad »pravovernostjo« vsebin programa (Štrajn 2007).

Vsaka informacija, ki bi lahko bila politična – pa četudi biti politična ni njen namen –, je še toliko bolj izpostavljena pritiskom, manipulacijam in poskusom nosilcev moči, da bi jo izrabili v svojo korist. In ker je z zmanjšanjem števila konzumerjev nacionalnih novic lokalna novica postala vse bolj pomemben vir politične informacije (Allen in dr. 2007), se je breme odgovornosti lokalnega novinarja dopisnika, da politično informacijo čim bolj obvaruje pred zunanjimi pritiski in morebitnimi lastnimi interesi, še povečalo.

4. 2 Gospodarski pritiski

Množični mediji so tesno povezani z gospodarstvom (Erjavec, 1999, 85), čeprav Bourdieu trdi, da dejstvo, da ima novinarski svet svoje interese in je avtonomen, pomeni, da dogajanja v novinarstvu ne moremo neposredno razlagati s pomočjo ekonomskih dejavnikov (Bourdieu 2001, 35). Gospodarske pritiske na novinarje, ki v nekoliko spremenjeni različici veljajo tudi za dopisnike, lahko razdelim v tri skupine: pritiski oglaševalcev, pritiski lastnikov in pritiski lokalnih gospodarstvenikov.

Prva skupina pritiskov je v času gospodarske krize, ko je oglaševalski evro še bolj skop, še bolj izrazita. Gre za vplive oglaševalcev, ki zakup oglasnega prostora v mediju lahko pogojujejo z naklonjenim ali vsaj z ne izrazito nenaklonjenim

poročanjem. Pri tem gre za pritiske na lastnike in/ali urednike, ki to lahko prenesejo na dopisnike. Ta skupina je potencialno zelo vplivna, kar še posebej velja za Žurnal, ki je brezplačnik in torej v celoti finančno odvisen od prihodkov od oglaševanja. Tako velik delež oglaševalskega prihodka namreč predstavlja tudi potencialno nevarnost za pritisk na novinarsko delo (Erjavec 1999, 87). Manjši oglaševalci pri tem nimajo velike pogajalske moči, saj izguba nekaj oglasov na preživetje medija ne vpliva. Veliki oglaševalci z visokimi letnimi pogodbami, na katere se medij zanaša, pa imajo prav zaradi tega lahko tudi »uredniško« vlogo. Ta pojav Koširjeva (2003) imenuje tržno novinarstvo oziroma novinarstvo denarnice in ga označi za prevladujoč pojav našega časa.

Pri pritiskih lastnikov gre predvsem za maskimalizacijo dobička oziroma za dejstvo, da je (Poler 1997, 30) dobiček glavno gonilo dobe množičnih občil. Hamilton (2004, 24) omenja, da imajo lastniki lahko še druge interese, kot so javno dobro ali politični cilji. Lastniki, ki iščejo dobiček, občinstvo precenjujejo glede na to, koliko so pripravljeni plačati za novico ali koliko so zanimivi za oglaševalce (prav tam). Zmanjševanje stroškov je priljubljen ukrep lastnikov z dosego tega cilja. Ti se največkrat odločijo za zmanjševanje števila zaposlenih, kar poveča obseg dela na posameznika. Drugi pogost način je sklepanje različnih avtorskih pogodb namesto pogodb o zaposlitvi, zaradi česar ima več novinarjev neurejen socialni status. Vse več pa je tudi plačevanja novinarjev »na znak« in s tem siljenja novinarja h kvantiteti namesto h kakovosti. Menim, da je prav s težnjo po kvantiteti povezana vse večja vloga predstavnikov za odnose z javnostmi v novinarstvu oziroma da imajo ti kot viri vse močnejši dostop do medijskih objav. Kot ugotavlja tudi McNair, so predstavniki za odnose z javnostmi včasih obupano trkali na novinarska vrata v prizadevanjih, da bi se skozi novice prebili do pozornosti javnosti. Zdaj je odnos veliko manj enostranski. Novinarji sprejemajo spin doktorje, ki jih zasipajo s tem, čemur pravijo »surovi material« ali »potencial za novice«. Vse to novinar predela v formo novice, ki se lahko proda (McNair 2000, 138). Tretja skupina ukrepov lastnikov gre v smeri povišanja prihodkov. Tu gre predvsem za poseganje marketinškega oddelka v uredniško politiko in spajanje novinarskih in oglaševalskih besedil. McNair (2002, 7) to komentira, da se sodobno novinarstvo na medijskem trgu prodaja skupaj z drugimi kulturnimi produkti in da morajo novinarji in uredniki različnih medijev med sabo tekmovati za tržni delež. Medijski menedžerji in novinarji tako ne odgovarjajo

več le na pet klasičnih novinarskih vprašanj, ampak dodajajo še pet ekonomskih vprašanj:

- Koga zanima določena informacija ali novica?
- Koliko so ti ljudje pripravljeni plačati, da izvejo informacijo, ali koliko so drugi pripravljeni plačati, da pridejo do njih?
- Kje lahko mediji in oglaševalci najdejo te ljudi?
- Kdaj je najbolj dobičkonosno objaviti to novico?
- Zakaj je novica dobičkonosna? (Hamilton v Fengler in Ruß-Mohl 2008)

Vplive oglaševalcev in lastnikov poveže Garnham, ki trdi, da kulturni sektor, v katerega uvršča tudi časopise, deluje kot integrirana gospodarska celota. Dejavnosti in podjetja znotraj nje namreč tekmujejo za omejene vire potrošniških sredstev, omejene vire oglaševalskih sredstev, omejen čas potrošnikov in usposobljeno delovno silo (2000, 136). Kot pravi Garnham, je

kulturna distribucija, ne kulturna produkcija ključni lokus moči in dobička. Dostop do distribucije, ne produkcije, je ključ do kulturne pluralnosti. Znotraj kulturne industrije in kulturnega procesa moramo prepoznati pomen funkcije, ki jo bom – z avtorja želje po boljšem svetu – imenoval uredniška: funkcija, ki ne zajema le ustvarjanja kulturnega repertoarja za ciljne publike, ampak tudi prilagoditev stroškov produkcije kupni moči ciljne publike (Garnham 2000, 139).

V še en pereč problem lastništva, to je koncentracijo lastništva, se tukaj zaradi pomanjkanja prostora ne bom poglobljala. Naj le omenim povezanost koncentracije lastništva s političnim vplivom. Murdock (2000) je imel prav gotovo v mislih tudi svojega soimenjaka,³ ko je zapisal, da imajo lastniki medijev v svojih rokah dve vrsti potencialnih kontrol nad simboličnim okoljem. Prva in najbolj očitna je, da lahko regulirajo produkt divizije, ki jo imajo neposredno v lasti. Druga pa, da potencialno lahko vplivajo tudi na strategije podjetij, ki jih nimajo v lasti, so pa z njimi povezani kot konkurenca ali dobavitelj. Po raziskavi medijskega lastništva v osemnajstih državah JV Evrope Sandra Bašić Hrvat in drugi (2004, 10) ugotavljajo, da medijska koncentracija ni le značilnost današnjih družb, novo pa je skoraj »incestuožno razmerje med politiki in mediji«. Tudi politiki uporabljajo in zlorabljajo medije za lastno politično promocijo. Brez medijske podpore pa danes skoraj ni mogoče biti na oblasti. Na drugi strani pa medijski lastniki uporabljajo svoje medije

³ Priimek medijskega mogotca Ruperta Murdocha se od Murdocka v črkovanju sicer razlikuje za eno črko, a ironija je kljub temu očitna.

za promocijo in podporo lastnih političnih stališč in politike za doseganje svojih zasebnih korporativnih interesov. Kot zaključuje Bašić Hrvatovinova (prav tam), je odgovor na vprašanje, kdo so medijski lastniki, hkrati odgovor na vprašanje, kdo ima moč. In prav zato ker lastniki lahko vplivajo na vsebino medijev, je medijsko lastništvo treba regulirati. Ne glede na njihove motive – politične, ideološke, osebne ali komercialne – je rezultat namreč v vseh primerih enak: lastniki določajo vsebino, ki nam jo mediji ponujajo (Bašić Hrvatini in dr. 2004, 12).

Pritiski lokalnih gospodarstvenikov se pojavljajo v številnih oblikah, največkrat pa se nanašajo na vsebino novinarskega poročanja. Gredo torej v smeri neobjave neke zgodbe, izpustitve kritičnega dela zgodbe ali le – kot bomo videli med primeri v praktičnem delu – prošnje za novinarjevo prizanesljivost. Ta skupina pritiskov je za lokalnega novinarja med najbolj problematičnimi, saj mu jeza gospodarstvenika lahko nakoplje številne težave. Še posebej zato, ker oba živita in delata v isti lokalni skupnosti, zato je velika verjetnost, da so nujni odnosi in interakcije kompleksnejši od odnosa med novinarjem in predmetom novinarjevega poročanja.

Vse zgornje vplive povzamejo ustvarjalci regionalne dolenjske revije Park, ki takole pojasnijo stanje lokalnih medijev na Dolenjskem: »Zaradi dolgoletne vpetosti v prostor, osebnih, poslovnih in političnih povezav lokalni tisk ne opravlja (v zadostni meri) 'nadzorne' funkcije nad lokalnimi političnimi in gospodarskimi elitami, ki se prepogosto izognejo uravnoteženemu medijskemu opazovanju« (Revija Park, medijski projekti 2007). Lokalne medijske trge kot poseben problem vidi tudi Bašić Hrvatovinova (2004, 23), saj so tam najbolj vidne posledice medijske koncentracije in očitno prepletanje ekonomskega, političnega in medijskega kapitala v enem in istem lastniku. Lokalni medijski trgi pa so še posebej občutljivi za razne oblike zunanjih pritiskov. Odvisni so namreč od omejenih oglaševalskih sredstev, ki jih razdeljujejo prav lokalni podjetniki in lokalni politiki. Zato so pogosto pod velikim pritiskom predvsem novinarji, ki delajo v lokalnih medijih (prav tam).

4. 3 Pozornost ali podkupnina

Medijske študije so kot nosilce ekonomskih interesov večinoma obravnavale lastnike medijev, novinarji pa so bili obravnavani kot četrta veja oblasti, tisti, ki služijo javnemu interesu, kar je nakazovalo na njihovo nesebičnost (Fengler in Ruß-Mohl 2008). A kot ugotavljata Fengler in Ruß-Mohl (prav tam), imajo novinarji velik lasten interes, ko izbirajo, oblikujejo in razširjajo novice. Nadaljujeta z opozorilom, da novinarji niso samo žrtve sistema in da moramo razmisliti tudi o njihovem interesu kot gonilni sili za komercializacijo novic.

Kje se konča pozornost in začne podkupovanje? Šuen (1994, 79) proces opiše takole: »Podkupovanje se začne dokaj nedolžno; najprej novinarju poklonijo kemični svinčnik, temu sledi kaj večjega, nato piknik na stroške gostitelja ... in smo tam – pri podkupovanju. Novinar, ki je vzel »drobno podkupnino«, je navadno zelo presenečen, ko mu gostitelj izstavi račun: zahtevo po »lojalnosti«. Konec leta 2000 je Luka Dekleva Humar, takratni Delov urednik strani o informacijski tehnologiji,⁴ ob vseh v novinarski srenji prisotnih govoricah o najrazličnejših bogatih darilih, ki da so jih pri svojem delu v znak »pozornosti«, »spoštovanja« ali kar »zahvale« od podjetij dobili posamezni novinarji, kar naravnost zapisal (Bizjak 2001): »Kaj je po mojem mnenju najbolj zaznamovalo minulo leto? Podkupljivost novinarjev, ki spremljajo informacijsko tehnologijo. Prav ste prebrali. PODKUPLJIVOST z velikimi črkami« (Dekleva Humar v Bizjak 2001). Kot nadaljuje Dekleva Humar, so za tako stanje krivi tudi uredniki, ker vse skupaj dopuščajo in za take podkupljive novinarje ne uvedejo sankcij. Dekleva Humar sicer govori o novinarjih specialistih za informacijsko tehnologijo, a tudi lokalni novinarji niso imuni na ugodnosti. V lokalnem okolju, kjer še bolj šteje ugled, so take ugodnosti lahko tudi nematerialne. Na primer pozornost, ugled, vpliv, socialni status (Fengler in Ruß-Mohl 2008).

Kaj je propagandizem v novinarstvu v svojem značilnem slogu, brez dlake na jeziku, opiše Manca Košir: »Politični oglas v časopisu bi stal nekaj tisoč mark (danes evrov, op.a.), kar se da imenitno "kompenzirati" s priročnim novinarjem, ki javnosti sporoči vse, kar strankarskim veljakom pride na misel« (Košir 2003, 64). John C. Merrill pravi, da noben novinar seveda ne bo priznal, da je propagandist (Merrill 1997), saj

⁴ Zdaj pa namestnik odgovornega urednika časnika Žurnal24 in tednika Žurnal.

ima termin negativno konotacijo. Novinarji pa navadno ne želijo, da jih javnost vidi kot tiste, ki ne igrajo pošteno (Merrill 2003). A v poklicu močnih ljudi z lastnimi prepričanji je povsem naravno, da obstaja nagnjenje k prepričevanju in razširjanju določenih vrednot (Merrill 1997). Propaganda je torej tista tabu tema, o kateri se v novinarstvu le redko govori. O desno-levih nagibih medija je odgovorni urednik Žurnala in Žurnala²⁴ Goran Novković dejal: »Novinar, ki v mandatu neke oblasti, nacionalne ali lokalne, napiše več prooblastnih kot kritičnih člankov do oblasti, se lahko vpraša, ali je res novinar.« In dodal razlago: »Nikakor ne gre zato, da bi bili le oblastniki "tarče" kritičnega poročanja novinarjev, temveč za dejstvo, da moramo novinarji prežati na ključne dogodke in spremembe. Vzvode moči pa imajo oblastniki, levičarski ali desničarski, nacionalni ali lokalni. Posledica pa je, da je večina člankov kritičnih do vladajočih« (Novković 2009).

O pritiskih na dopisnika, njegovi avtonomnosti in etični drži zaključujem z ugotovitvijo Bourdieuja o številnih dejavnikih, ki vplivajo na novinarjevo oziroma dopisnikovo avtonomijo:

Stopnja avtonomije posameznega novinarja je odvisna predvsem od tega, kolikšna je koncentracija tiskanih medijev. Z zmanjšanjem števila potencialnih delodajalcev se namreč povečuje negotovost zaposlitve. Nadalje je odvisna od položaja, ki ga zavzema njegov časopis med drugimi časopisi, se pravi, kako blizu ali daleč od »intelektualnega« ali »komercialnega« pola se nahaja. S tem so povezane statusne ugodnosti, ki so mu na voljo, zlasti glede na to, kako znan je. Avtonomija je odvisna tudi od njegove plače, saj iz nje izhaja, koliko je dovzeten za prikriti vpliv služb za odnose z javnostmi in kako je odvisen od del za preživetje oziroma honorarnih del, pri katerih se čuti vpliv plačnikov. In končno je odvisna od njegove sposobnosti za avtonomno produkcijo informacij. Tako se pri nekaterih novinarjih, na primer pri tistih, ki se ukvarjajo s popularizacijo znanosti ali z gospodarstvom, kaže še posebej visoka stopnja odvisnosti (Bourdieu 2001, 62).

O propagandizmu in podkupovanju novinarji in dopisniki neradi govorijo. V tem primeru namreč ne gre le za zunanje pritiske, ampak za dopisnikovo privoljenje v uklonitve pritiskom, pogosto v zameno za neke vrste ugodnost ali nadomestilo. Ker je torej na obeh straneh interes, da taki dogovori ne pridejo v javnost, po navadi ostanejo nerazkriti. Ker je dopisnik geografsko še bolj oddaljen od urednika, katerega naloga je tudi, da skrbi, da njegovi dopisniki ohranjajo potrebno avtonomijo, tu posluš in pazljivost urednika prideta še toliko bolj v ospredje. Ta mora namreč znati iz komunikacije z dopisnikom in iz njegovih prispevkov zaznati morebitne take dogovore, z njimi soočiti dopisnika in jih prekiniti.

5 Žurnal v slovenskem medijskem prostoru

Značilnost sodobnega slovenskega medijskega prostora je podrejenost medijskih vsebin interesom njihovih lastnikov in največjih oglaševalcev. Zaznamuje ga še tesna prepletenost medijskega, političnega in ekonomskega kapitala, in sicer včasih kar v eni in isti osebi. Posledica tega so vse bolj prikriti pritiski na neodvisnost medijev in novinarjev, ki imajo lahko dolgoročne posledice (Bašić Hrvatinić in dr. 2004). Tudi na slovenski medijski trg lahko prenesemo Bagdikianovo ugotovitev, da »časopisi še niso izginili in tudi ni prav verjetno, da bi se to zgodilo v bližnji prihodnosti« (Bagdikian 2004, 118). Značilnost časopisov v Sloveniji je, da so se v začetku devetdesetih let komercializirali. To pa je pomenilo, da časopisi niso bili več v službi političnega dobička, ampak v službi komercialnega dobička (Bašić Hrvatinić in dr. 2004). Tudi Poler Kovačičeva (2004b, 90) opozarja, da so se slovenski novinarji z menjavo sistema odrekli vlogi družbenopolitičnih delavcev in se razglasili za predstavnike javnosti, a oblastnika nad seboj niso izgubili – starega (partijski glas) so zgolj zamenjali z novim, z ekonomsko in/ali politično voljo obarvanimi glasovi. V tem času so se začeli tudi premikati na področju vstopa tujega kapitala v slovenski medijski prostor. Vendar se je Slovenija glede lastništva medijev v rokah tujcev obnašala konzervativno, ne samo pri prodaji elektronskih, ampak tudi tiskanih medijev (Milosavljević 2004, 152).

5.1 Osebna izkaznica Žurnala

Družba Žurnal media, d. o. o., ki je v slovenskem medijskem prostoru prisotna s časnikom Žurnal24, tednikom Žurnal in spletnim portalom zurnal24.si, je v 100-odstotni lasti avstrijskega medijskega koncerna Styria Media Group AG. Ta ima v Sloveniji še deleže v časopisni hiši Dnevnik, d. d., v založniški hiši Adria Media Ljubljana in spletnem portalu bolha.com (Žurnal media, d. o. o. 2007-2008).

Koncern Styria Media Group AG je bil ustanovljen leta 1869 in je ena od vodilnih medijskih družb v Avstriji, na Hrvaškem in v Sloveniji. K Styrii med drugim spada tudi osem dnevnikov, 17 tednikov, 26 revij, 33 revij za stranke, več kot 40 revij na Hrvaškem, v Sloveniji in Srbiji, dve prilogi, 15 spletnih služb, dve radijski postaji, tri

televizijske postaje in devet knjižnih založb (Styria Media Group AG 2009). Pri vstopu Styrie na slovenski medijski trg pa je Lenart J. Kučič opozoril, da se na prvi pogled zdi, da Styria k nam prihaja kot medijski igravec, ki ga zanima predvsem posel, a poreklo njenega kapitala vodi v Katoliško cerkev (Kučič 2004).

Tedenski Žurnal je začel izhajati novembra 2003 kot prvi brezplačni tednik v Sloveniji,⁵ urejal ga je Dejan Steinbuch. Novembra 2007 je Žurnal dobil novega odgovornega urednika Gorana Novkovića in novo podobo ter začel izhajati kot vikend izdaja dnevnika Žurnal24. V regionalnih izdajah Ljubljana, Štajerska, Primorska, Dolenjska in Gorenjska je gospodinjstvom po pošti razdeljen ob sobotah. Žurnal24 je prvi brezplačni dnevnik v Sloveniji. Izhajati je začel septembra 2007, njegov odgovorni urednik pa je Goran Novković. Izhaja v petih regionalnih izvodih: Ljubljana, Primorska, Štajerska, Gorenjska in Dolenjska. Distribuira se v vseh večjih slovenskih mestih z ročnim razdeljevanjem, prek časopisnih stojal, na voljo pa je tudi v lokalih (café distribucija) in torbah, obešenih v javnih prevoznih sredstvih (Žurnal media, d. o. o. 2007-2008).

Po podatkih zadnje nacionalne raziskavi branosti (Valicon, d. o. o. 2009) je dnevnik Žurnal24 drugi najbolj bran slovenski časnik, bolj brane so le še Slovenske novice. Tednik Žurnal pa je najbolj bran slovenski časopis. Na tem mestu je nasledil Nedeljski dnevnik, ki je bil na vrhu zadnjih nekaj let. Med vsemi publikacijami, ki so bile vključene v zadnjo raziskavo, sta bolj brana od Žurnala le prilogi Pilot in Vikend magazin. Zadnja raziskava branosti (2009) je še pokazala, da je doseg enega izida Žurnala24 14,2, tedenskega Žurnala pa 20,9 bralca. Časnik Žurnal24 obsega 32 strani in izhaja v nakladi 117.616 izvodov,⁶ časopis Žurnal obsega 56 strani in izhaja v nakladi 293.000 izvodov.⁷

Poleg centralne redakcije v Ljubljani, kjer delajo tudi novinarji ljubljanskih regijskih strani, imata brezplačnika še štiri regijska dopisništva, ki pokrivajo Primorsko, Dolenjsko, Gorenjsko ter Štajersko s Pomurjem in Koroško. V njih je redno zaposlenih 12 dopisnikov, honorarno pa jih sodeluje še 15, od tega nekateri le

⁵ Prvi slovenski brezplačni štirinajstdnevnik pa je bil časopis Dobro jutro, ki je približno ob istem času začel izhajati tudi kot tednik.

⁶ Na dan 7. september 2009.

⁷ Na dan 5. september 2009.

občasno (Košir 2009). Vsako dopisništvo z lokalnimi vsebinami dnevno zapolni od dve do štiri strani Žurnala²⁴ – odvisno od oglasnega prostora, teže drugih novic dneva in števila strani časopisa – ter od štiri do šest strani sobotnega Žurnala. Vsako dopisništvo ima vodjo dopisništva, ki naj bi skrbel za usklajevanje znotraj dopisništva. A ker je usklajevanje od znotraj včasih težko, delo med njimi večinoma usklajuje urednik (Košir 2009). Urednik njihovo delo vodi iz centralne redakcije v Ljubljani.

Žurnalovi dopisniki – sicer pa tudi drugi novinarji – z bralci vzpostavljajo interaktiven stik tudi prek sistema UGC⁸. Prek tega sistema lahko bralci tudi anonimno pošiljajo svoje informacije in fotografije iz neposrednega lokalnega okolja, ki jih dopisniki vključijo v časopisne vsebine. Kot navaja Kosova, je odziv bralcev dober (2009), zato se na regijskih straneh pogosto znajdejo vsebine, ki jih prispevajo bralci. Kot še poudarja, bralci radi pošiljajo vsebine zaradi dveh razlogov, in sicer ker vse, kar bralci pošljejo, poskušajo vključiti v vsebino časopisa, in ker poskušajo delati objektivno (glej Kos 2009).

5. 2 Metodologija raziskovalnega dela

Gradivo za praktično analizo sem pridobila s kvalitativno raziskavo, uporabila sem metodo poglobljenega intervjuja. V raziskavo sem vključila štiri dopisnice Žurnala in njihovega urednika. Dopisnice istega medija sem v raziskavo vključila zato, da je vse njihove izkušnje lahko nadgradil urednik. Taka povezava med sogovorniki v raziskavi je omogočila raziskovanje moje tretje teze o vlogi urednika. Od petih Žurnalovih regijskih izdaj so moje sogovornice zastopale tri regije, kar daje zbranim zgodbam pestrost in analizi priložnost za vpogled na vplive lokalnega okolja, ki so različni tudi glede na geografsko umeščenost in lokalni temperament.

Vse pogovore sem opravila od maja do avgusta 2009, in sicer v živo v mestih, kjer dopisnice živijo in od koder poročajo. Pogovor z urednikom sem opravila v Ljubljani, kjer je Žurnalovo centralno uredništvo. Pogovori so trajali od ene ure in pol do dveh ur in pol.

⁸ User generated content.

Intervjuje sem zasnovala kot delno strukturirane, znotraj tega pa sem sogovornikom dopuščala tudi prosto pot pri izpostavljanju morebitnih drugih vidikov lokalnih pritiskov, ki jih z vprašanji nisem predvidela. Pri pogovorih sem se osredotočila na položaj lokalnega dopisnika, na njegov odnos z urednikom in na težave, ki izhajajo iz prebivanja in poročanja iz istega kraja. Zanimale so me posebnosti v odnosih v majhnem okolju ter različne oblike pritiskov (lokalnega) okolja in uredništva, ki jih dopisniki občutijo pri svojem delu. S sogovorniki sem se poskušala dotakniti tudi odnosa do etične drže dopisnika in časopisa, za katerega delajo. Pri tem se je skoraj z vsemi (ponekod na iniciativo sogovornika) razvil pogovor o dopisniški zgodbi o domnevni incestni zlorabi na Ptuju. Ime osumljenca v tem primeru je namreč prvi objavil prav Žurnal. Ker so ob razmišljanju o tem primeru dopisnice in urednik pokazali na svoja različna prepričanja, poglede in principe, sem to zgodbo in poglede na njo vključila v analizo kot primer pritiskov na dopisnika.

Pogovori z dopisnicami so odprli številne teme, vseh zaradi prostorske omejenosti nisem uspela vključiti v analizo. Prepise pogovorov z dopisnicami zato dodajam med priloge.

V raziskavo sem vključila naslednje sogovornike:

Barbara Bradač je Žurnalova dopisnica iz Maribora. Bodoča diplomirana pravnica je vse svoje poklicno življenje delala v novinarstvu. Šest let je kot študentka delala v informativnem programu na mariborskem radijskem centru RTV. Potem je bila dve leti kot svobodnjakinja dopisnica za Kmečki glas s štajerskega območja in ob tem delala še za nekaj drugih medijev. Leta 2007 je prestopila k Žurnalu in je vodja dopisništva za štajersko regijo. Živi in dela v Mariboru.

Jerca Božič Kranjec je Žurnalova dopisnica iz Novega mesta. Diplomirana novinarka je poklicno pot začela na lokalni televiziji Televizija Novo mesto. Tam je bila najprej novinarka in pozneje programska urednica. Leta 2007 je prestopila k Žurnalu in je dopisnica iz Novega mesta, kjer tudi živi.

Mojca Marot je Žurnalova dopisnica iz Savinjske regije in Kozjanskega. Po izobrazbi je ekonomski tehnik. Kot dopisnica je najprej delala za Dnevnik, pozneje

za Indirekt, Kmečki glas in Večer, vse honorarno kot svobodnjakinja. Pred tem je bila tajnica redakcije Novega tednika v Celju. Žurnalova dopisnica je postala leta 2007. Poroča iz Celja in Laškega, kjer tudi živi.

Suzana Kos je Žurnalova dopisnica iz Primorske. Diplomirana novinarka je 14 let delala na Radiu Slovenija. V tem času jo je Društvo novinarjev Slovenije izbralo za najobetavnejšo mlado novinarko. Leta 2002 pa je za eno leto prestopila v piarovske vode in je bila predstavica za odnose z javnostmi v Novi ljubljanski banki. Po tem je bila nekaj let novinarka Financ, kjer je pisala o finančnih in gospodarskih temah. Leta 2007 je postala Žurnalova dopisnica iz Primorske, kjer od takrat tudi živi.

Matej Košir je namestnik odgovornega urednika Žurnala. Diplomirani zgodovinar in rusist je svojo novinarsko pot začel kot dopisnik Dela iz Posavja. Leta 2007 je postal Žurnalov izvršni urednik za regijske vsebine, leta 2008 pa namestnik odgovornega urednika. Dela v Žurnalovi centralni redakciji v Ljubljani, od koder vodi delo Žurnalovih regijskih dopisnikov.

6 Žurnalov dopisnik in Žurnalova dopisniška novica

Po oceni Koširja (2009) Žurnal lokalnim novicam daje velik pomen. »Mislim, da večji, kot katerikoli drug časopis, saj pri nobenem drugem še nisem videl regijske naslovne strani.« Oba Žurnalova brezplačnika se namreč ne razlikujeta le v regijskih straneh, ampak imata v primeru močne regijske zgodbe možnost, da se glede na regijo spremeni tudi naslovna stran. Košir vidi razlog za krepitev vloge lokalne novice v tem, da »lokalne informacije ljudi veliko bolj zanimajo od visoke politike in gospodarstva, ki ga ne razumejo. Zanima jih to, kar se dogaja v njihovi soseski, to, kar se dogaja pred njihovimi očmi« (prav tam). Zato, zaključuje, »so časopisi, ki poudarjajo lokalno konotacijo, vedno bolj brani« (prav tam).

Trditev, da je lokalna novica res postala glavni igralec v mestu (Grabarjev v Allen in dr. 2007), se potrjuje tudi pri Žurnalu. V prid temu govori podatek, da je bil članek, ki sta ga napisali štajerski dopisniki, do takrat najbolj komentiran članek na portalu zurnal24.si⁹ (glej Bradač 2009). Lokalna zgodba je bila torej tudi v nacionalnem mediju tako močna, da je pritegnila največ komentatorjev. Odziv na ta članek pa potrjuje tudi tezo, da se z naraščajočim pomenom lokalne novice povečuje tudi pritisk na ustvarjalce teh novic. Ti pritiski so zato, ker je dopisnik geografsko in družbeno bližje vršilcem pritiska, še toliko bolj neposredni. Bradačeva, soavtorica omenjenega članka, se takole spominja dni po objavi članka: »Bili pa so izjemni pritiski. Čisto banalen primer, šla sem po ulici in čutila. Ker točno vedo, kdo si, ker te prepoznajo s fotografij. Vem, da so na komentarjih vsi pisali, kako je zdaj ta profesor ubog, ker vsi buljijo vanj, ampak isto se je dogajalo meni« (Bradač 2009).

A vrnimo se k osnovni razliki, ki dopisnika oddeljuje od drugih novinarjev. Gre pri tem, v kakšnem okolju se bo znašel novinar, zgolj za splet naključij ali mora biti v značaju dopisnika čutenje z lokalnim okoljem? Jerca Božič Kranjec, Žurnalova dopisnica iz Novega mesta, meni, da zadnje. To utemelji s svojo izkušnjo:

⁹ Gre za članek o profesorju Prve gimnazije v Mariboru, ki ga je sodišče spoznalo za krivega kaznivega dejanja spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja zaradi nadlegovanja svoje dijakinje. Uredniki spletnega portala so sicer pozneje odstranili vse komentarje na ta članek, saj so žaljivo posegali tudi v osebno življenje dopisnic (glej Bradač 2009).

Mislim, da se tak malo tudi rodiš. Spomnim se, da sem imela na fakulteti dva sošolca, s katerima smo šli ob prvih počitnicah vsi trije na prakso na Dolenjski list. In ko sedimo tam prvi dan in se pogovarjamo, kaj bomo počeli, pride k nam gospod iz Rosalnic – to je zadnja postaja pred hrvaško mejo. Komaj je prišel do nas, ker je bil že starejši, in rekel, da jim je v Rosalnici nehal voziti vlak. Ker je bila v Metliki carina, Rosalnici pa so že za carino in pridejo že hrvaški cariniki, in so postajo ukinili. On pa ni vedel, zakaj, in za Rosalnici je bila to edina povezava s svetom. In nam je rekel: »Dajte vi raziskati, zakaj k nam več ne pelje vlak.« Jaz pograbim svoje stvari in letim v Rosalnici, onadva pa se gledata. In takih primerov je bilo veliko, vsak dan sem delala nekaj takega. No, za sošolko ne vem točno, kaj je delala, sošolec pa je ves mesec prakse pisal en članek o Natu. O vključevanju Slovenije v Nato za prilogo Dolenjskega lista. In na koncu počitnic je imel objavljen članek čez celo stran. Jaz pa polno takih zgodbic. No, potem smo jeseni spet prišli na faks in sem šla mimo, ko sta se pogovarjala. On je govoril o tem, kako je bila praksa dolgočasna. Ona pa: »Ja, lahko Jerci, njej ni problem se s temi Podgorci pogovarjati.« S kmeti in podobnimi. Njej pa je bil malo problem. On pa tudi – Nato in take teme. Dolenjski list ni bil za njiju. To je bila razlika. Nista imela interesa. **Meni so bile pa vedno vseč te lokalne zgodbe, pa mali človek – kaj se mu je zgodilo. V tem je ta razlika, to te mora zanimati. Pa prizadeti te mora. Ti moraš čutiti s temi ljudmi, če ne čutiš z njimi, ne bo zgodbe. Ker je ne vidiš** (Božič Kranjec 2009).

Košir (2009) pa na vprašanje, kakšne ljudi si želi v svoji dopisništvih, odgovori: »Edini ljudje, ki se obnesejo kot dopisniki – in izobrazba sploh ni pomembna –, so tisti, ki jim objava dobre informacije ali razkritje problema pomeni več kot dobri odnosi z lokalnim okoljem.« Dopisništvo pri Žurnalu potrjuje tudi trditev, da dopisnik še bolj kot drugi novinarji žrtvuje svoje zasebno življenje za službo. Medtem namreč, ko se v centralnih redakcijah časopisov dan začne okrog desetih dopoldne, je spodaj primer tipičnega dneva dopisnika:

- 6.55: zbujanje za poslušanje druge jutranje kronike,
- 7.20–8.00: pregled novic Slovenske tiskovne agencije in drugih medijev, pregled elektronske pošte, poslušanje poročil lokalne radijske postaje,
- 09.00: usklajevanje dnevne vsebine s preostalimi dopisnicami,
- do 10.00: usklajevanje dnevne vsebine z urednikom,
- 10.00–18.00: spremljanje dogajanja na lokalni in državni ravni, obiskovanje dogodkov, raziskovanje in pisanje člankov,¹⁰
- 22.00: zadnji rok za oddajo člankov v izrednih primerih (Bradač 2009).

Ob tem Mojca Marot (2009) dodaja, da se po oddaji člankov njen delovni dan ne konča. Takrat se začnejo informativne oddaje v elektronskih medijih, ki jih mora dopisnik spremljati, da se informira in primerja svoje delo s konkurenco. Tako ob 18.00 spremlja Svet na Kanalu A, ob 19.00 Dnevnik, pozneje pa še ponovitev

¹⁰ Ob 18.00 je pri Žurnalu načelni rok za oddajo regijskih člankov.

oddaje 24ur na POP TV in Odmeve na nacionalni televiziji. In povzame: »Skratka, nikoli ne moreš vsega izklopiti« (prav tam). Od svoje vloge se dopisnik težko distancira tudi v prostem času: »Zgodilo se mi je že, da sem članek sestavljala dobesečno sredi trgovine, da sem ga nato hitro narekovala uredniku po telefonu, da smo ga objavili na spletni strani« (prav tam). Dopisnikovi viri s policije pa jim na primer SMS-sporočila o umorih in prometnih nesrečah s smrtnim izidom pošiljajo tudi ponoči (prav tam). Tempo se ne ustavi niti ob koncih tedna, ko dopisniki pripravljajo ponedeljkove vsebine, med seboj pa se tudi dogovorijo za nekakšna dežurstva oziroma določijo, kdo bo konec tedna v pripravljenosti, če se zgodi kaj nepredvidenega (Bradač 2009).

6. 1 Urednik – svetovalec

Izkušnje Žurnalovih dopisnikov potrjujejo, da sta neodvisnost in samostojnost pri delu tisti značilnosti, ki pomembno določata delo dopisnika v primerjavi z novinarji v centralnih redakcijah. Dopisniki so pri svojem delu avtonomni (Bradač 2009; Kos 2009), teme izbirajo sami (Marot 2009; Kos 2009; Bradač 2009), za svoje delo pa odgovarjajo neposredno uredniku (Bradač 2009). Vodja uredništva je predvsem formalna funkcija (Košir 2009), saj "vsi odgovarjamo šefu za svoje delo sami" (Bradač 2009). Ob tem pa je zaznati željo vodij uredništev po večji pristojnosti: "Uredniškega dela pravzaprav ne čutim, bi si ga pa želela malo več" (prav tam). Take težnje lažje razumemo v luči lažjega nadzora vodje uredništva nad vsebinami. Vsi dopisniki, redno in honorarno zaposleni svoje članke namreč pošiljajo le v centralno redakcijo, ne pa tudi vodji uredništva (prav tam). Košir pa tako razporeditev odgovornosti pojasnjuje z argumentom, da imajo dopisniki pogled le z ene strani, manjka pa jim zunanji vpogled v regijo, ki jo ima urednik (glej Košir 2009).

Dopisnice Žurnala imajo različne poglede na pomen usklajevanja s centralno redakcijo in centralnim urednikom, tako kvantitativno kot kvalitativno. Vodja primorskega dopisništva ne izpostavlja pomena dnevnega posvetovanja z urednikom o temah (glej Kos 2009) in dodaja, da urednik včasih "protestira, da ga ne kontaktiramo" (prav tam). Vodja štajerskega dopisništva nasprotno izpostavi

dnevni ritual usklajevanja z urednikom (Bradač 2009). Novomeška dopisnica pa pokaže na subjektivne vplive na kakovost in pogostnost usklajevanja tem z urednikom, ko poudari, da je posebnost njenega odnosa z urednikom ta, da je bil urednik dolga leta dopisnik iz Posavja (Božič Kranjec 2009). Zato: "On ne zgreši zgodb. Karkoli mu povem, on že vse ve, za kaj se gre. In mu ne morem prodati nečesa, česar ni. Včasih tudi zamenja članke, zamenja teme. Najbrž Primorske, Štajerske in Gorenjske ne obvlada toliko" (prav tam).

Vse moje sogovornice so ključno vlogo urednika videle v svetovalcu ob dilemah, predvsem etičnih. Odnos med njimi, menijo, pa mora temeljiti na »popolnem zaupanju« (Bradač 2009). Kosova pojasnjuje, kdaj želi nasvet urednika: »Pokličem ga na primer, če sem v kakšni dilem. Sicer pa ni tako, da bi nam kaj narekoval« (Kos 2009). Mojca Marot strne bistvo pomoči, ki jo pričakuje od urednika:

Ekipa mora biti v pomoč. **Mislim, da nikoli ne sme biti vprašanje, ali boš klical šefa ali ga ne boš.** Odnos je zelo demokratičen. Teme načeloma izbiram sama, usklajujemo pa se ves čas. Urednika kličem, **če imam dileme in potrebujem nasvet.** Sicer pa mislim, da je urednik tam, **da v končni fazi za mano vse prebere.** A ga vsak dan ne bombardiram s klici (Marot 2009).

Urednika dopisnice vidijo še kot povezovalni člen s centralno redakcijo, saj tam praviloma ne poznajo veliko ljudi (Kos 2009). Urednik je povezovalec tudi v smislu kroženja informacij. To omogoča, »da si povemo, če kaj vem. Več virov pač več ve« (Marot 2009). Naravo in reševanje občasnih nasprotij in razhajanj v pogledih med centralnim urednikom in dopisniki bom obravnavala pozneje. Tukaj pa naj nakažem le, da se dopisnik včasih znajde v navzkrižnem ognju med interesi urednika in odnosom do lokalnega okolja. Takrat mora iskati način, da zadovolji obe strani:

Se mi pa zdi žalostno – in to je predvsem problem urednikov –, da imajo vsi radi afere. Najboljše je, če kdo koga »zašije«, iskali bi negativne stvari. Zame je tudi škoda, ker je ogromno dobrih novic, s katerimi pa ne prideš v časopis. Potem ima na primer neko podjetje trikrat tiskovno konferenco o nečem pozitivnem, pa to ni zanimivo za objavo, ko se nekaj (slabega, op. a.) zgodi, pa jih takoj kličeš. Si mrhovinar, kličeš jih in narediš vse, da bi dobil njihovo izjavo. To je problem pri odnosu (Marot 2009).

Pogajanja med centralo in dopisnikom potekajo tudi o tem, koliko in predvsem kako pomemben prostor bo v časopisu zasedel prispevek. Čeprav so regijske strani Žurnala drugačne, kar pomeni, da bralci vsake regije dnevno lahko preberejo od dve do štiri strani novic iz svoje regije, dopisniki pri pomembnih zgodbah urednika

želi prepričati, da je njihov članek tako zanimiv, da bo zanimal celotno slovensko populacijo (Bradač 2009). V primeru Žurnala urednik to lahko naredi na dva načina, in sicer tako, da prispevek uvrsti med tako imenovane hitre vesti,¹¹ ali pa tako, da prispevek v dogovoru z dnevnim urednikom uvrsti na strani, ki se ne spreminjajo.

Pogled urednika:

Košir vidi svojo vlogo v odnosu do dopisnikov predvsem v treh točkah. Najprej v skrbi za kakovostne vsebine, pri čemer gre poleg dobro izbranih in obdelanih tem tudi za uvajanje nekaterih pravil. Eno od takih je, da dopisniki ne smejo imeti dodatnih služb iz drugih poklicev, saj bi »v tem primeru hitro prišlo do kolizije«. Lahko pa ob vsakokratni odobritvi urednika delajo za druge medije. Košir nujnost prvega pravila ponazori s primerom: »Če dopisnik dela za RTV, poleg tega pa za lokalno komunalno podjetje snema (predstavitvene, op. a.) filme, kakšen bo potem njegov prispevek o tem komunalnem podjetju, ko bo tam kaj narobe? In to se dogaja« (Košir 2009).

Druga vloga urednika, kot jo vidi Košir, je, da se z dopisniki veliko pogovarja. »Ključno je, da se z dopisniki pogovarjaš. Ker so zgubljeni in se počutijo sami. Oni ne delajo v redakciji, da bi se imeli priložnost vsak dan pogovarjati. Zato potrebujejo urednika, da jim odpre še kakšno drugo perspektivo. Ker so zasvojeni s pogledom na ozko lokalno okolje,« izpostavi. Pri tem, nadaljuje, mora dopisnikom vsak dan ponavljati: »Ja, prav imaš, naredi to,« in jih spodbujati v smeri, da »če boš napisal nekaj o svojem sosеду, se ti ne bodo vsa vrata zaprla, ne boš izgubil vira informacij, ne boš črna ovca v okolju, ampak boš za svoje okolje naredil nekaj dobrega« (Košir 2009).

Pri tretji, nadzorni vlogi urednika gre za nadzor nad neodvisnostjo in avtonomnostjo dopisnikovega dela. Urednik to področje spremlja prek dopisnikovih prispevkov in v komunikaciji z njim. Ob tem spremlja tudi, ali je dopisnik podlegel kateremu izmed številnih pritiskov lokalnega okolja. »Ko pa zasledim, da dopisnik ne želi pisati o določeni temi – ker si je na primer blizu z županom –, če nekoga preveč kritizira ali

¹¹ Hitre vesti so del regijskih strani in so namenjene lokalnim novicam iz drugih regij.

se je v njega zapičil, se to takoj opazi in to je treba takoj prekiniti. Ker osebnih zamer v objektivnem novinarstvu ne sme biti.« In kako to popraviti? »Preprosto dopisniku dopovedati: razumem, da te nekaj pri njem moti, ampak jaz pri tem vsebinsko ne vidim problema in tega članka ne bom objavil« (Košir 2009). Enako velja, kadar dopisnik v svojih prispevkih proti nekomu hujša ali poziva. »Če vidim, da se je dopisnik v nekoga zapičil, mu povem, da to ne gre. Takrat stvari ustavim in rečem: naredimo stvar objektivno« (Košir 2009).

Urednik je za dopisnika torej zaupnik, zaveznik in svetovalec. Njegova naloga je, da ob etičnih in drugih dilemah dopisnika presodi, svetuje. Po drugi strani je nadrejeni včasih skoraj nasprotnik, ki ga mora dopisnik s svojimi zgodbami prepričati, da jim nameni časopisni prostor. In ne nazadnje ima urednik nadzorno funkcijo. Skrbi, da pritiski lokalnega okolja dopisnike ne odvržejo od nepristranskosti in etične drže.

6. 2 Lokalno okolje in njegovi izzivi

Največji problem, ki ga Košir vidi pri delu dopisnikov, je »vpetost v okolje, preko katerega marsikdo ne more iti« (Košir 2009). Hkrati pa – skoraj paradoksalno – dopisnik ne sme biti distanciran od lokalnega okolja, saj tako ne pride do informacij, ki so pomembne za njegovo delo (glej Košir 2009). Gre torej za to, da dopisnik najde vmesno pot: »Kot novinar se ne moreš z vsemi razumeti, biti z vsemi prijatelj. Preprosto je to tak poklic, da moraš včasih zastaviti svoj ugled, prijateljstvo, službo, karkoli. Če si preblizu nekomu, nimaš te distance in preprosto ne znaš napisati, da je nekdo naredil nekaj narobe. Hkrati pa, če imaš preveliko distanco, ne prideš do informacij« (Košir 2009).

Izzivi, ki jih odpira novinarsko delo v lokalnem okolju, niso izzivi, ki jih novinarsko delo v centralnih redakcijah ne pozna. Gre za to, da so v lokalnem okolju vplivi in pritiski drugače razporejeni, kar povzroči, da imajo dopisniki sorodne probleme. Vzroke oziroma izvire dopisniških problemov sem strnila v pet največjih skupin.

Prva skupina izzivov izhaja iz velikosti območja, ki ga mora dopisnik pokrivati. Ta je odvisna od tega, kako centralno uredništvo razporedi dopisnike. Bradačeva problem

omeni takole: »Pri nas je zelo težko, ker pokrivamo zelo veliko regijo. Pokrivamo Koroško, Prekmurje, Štajersko in Celjsko. To je četrтина Slovenije! In vsemu temu dogajanju moramo slediti« (Bradač 2009). Zato, kot razloži, lahko nekatera bolj oddaljena območja s terena pokrivajo le takrat, ko se tam dogaja kaj zelo pomembnega (glej prav tam).

Poleg velikosti območja dopisnika obremenjuje široka paleta tem, o katerih mora pisati. »Težava dopisnikov je ta, da se mora dejansko spoznati na vse: na politiko, gospodarstvo, črno kroniko, kmetijstvo, dobro je kolikor toliko poznati zakonodajo,« to povzame Marotova (2009) in dodaja, da mora biti dopisnik »vsekakor univerzalec« (prav tam). Trditev ponazori: »Zgodí se, da imam na primer zjutraj pogovor pri Bobincu (Franjo Bobinac, direktor Gorenja, op. a.), nazaj grede pa grem v Šoštanj k enemu kmetu na polje pogledat škodo« (prav tam). Kosova primerja svoje delo v vlogi novinarke za nacionalne teme in v vlogi dopisnice. »Prej sem pokrivala nacionalne teme, javne finance, bančništvo in podobno. Tako da so se mi na začetku (dopisništva, op. a.) zgodbe zdele bizarne, minorne in absolutno brezzvezne. Še zdaj se mi kakšna zdi. Ampak pozornost bralca poteka v koncentričnih krogih, bolj jim je zgodba blizu, bolj jih zanima. In s tem se tolažim« (Kos 2009). Nacionalni novinar torej pokriva ožje področje tem, pri katerih raziskuje v globino, dopisnik pa mora pokrivati vsa področja, pri čemer pa za vsa ne more biti specialist.

Dopisnice kot problem čutijo tudi to, da morajo praviloma vsak dan napisati več člankov. To, kot izpostavlja Kosova, lahko vpliva tudi na kakovost prispevkov: »Ob sredah in četrtkih, ko napišem nekaj člankov na dan, ne vem več, kaj dam od sebe. /.../ Če štancaš kot po tekočem traku, je seveda kakovost slabša« (Kos 2009). Bradačeva izpostavi še en problem: »Ker imaš toliko dnevnega dela, včasih pozabiš na zgodbo, ki jo zasleduješ. Nenamerno, ampak te aktualni dogodki tako povozijo, da ne uspeš« (Bradač 2009). Podoben vzrok navede Mojca Marot za to, zakaj si težko privoščí raziskovalno ali preiskovalno novinarstvo: »Če se namreč hočeš iti raziskovalno ali preiskovalno novinarstvo, moraš imeti nekaj dni samo za to, da se sestajaš z ljudmi« (Marot 2009). In zakaj tega časa nima? »Ker sem v Celju sama. Časopis imamo, dogodki se vrstijo in v enem tednu bi izpustila preveč stvari« (Marot 2009). Kvantitativne norme torej lahko negativno vplivajo na delo dopisnika tako, da

se zniža kakovost njegovih prispevkov ali da nima časa za kakovostno raziskovanje in spremljanje dogajanja v svojem okolju.

Pogled urednika:

»To je pač prekletstvo časopisa, ki ga je treba zapolniti,« o tem problemu pravi Košir (2009). Svoje dopisnike spodbuja, naj naredijo »več in kakovostno«, je pa res, da »včasih vem, da ljudje pregorevajo, in malo zamižim« (prav tam). A kot poudarja, »članki, ki 'so narejeni pod roko', ne gredo nujno v časopis«, dopisnike pa na take spodrsaljaje sproti opozarja. Zaključuje, da se vsi trudijo, da bi bila »kakovost pred količino« (Košir 2009).

Naslednji izziv, v katerem se znajde dopisnik, je, da mora svoje presoje prilagoditi posebnostim lokalnega okolja. Če se v Ljubljani odpre nova restavracija, ali je to novica, ki zadostuje vestičarskim kriterijem? Najbrž ne. Je to novica v manjšem kraju? Zelo verjetno. Na take dileme dopisnika opozarja Bradačeva, ko se sprašuje, ali je dejstvo, da so v mariborskem Konstruktorju začeli prodajati stanovanja v slavnih stolpnica, novica ali PR-vsebina (glej Bradač 2009). Podobno je z restavracijo, saj se ljudje sprehajajo po svojem okolju in rečejo: »O, glej, nekaj novega, ampak nisem nikjer prebral« (prav tam). Zato, zaključuje, »se je v lokalnem okolju še težje odločiti, kaj je PR in kaj informacija« (prav tam). Bradačeva dodaja, da je take dileme sedaj rešila na načelni ravni tako, da nekaj, kar je v njihovem lokalnem okolju prvič, jemlje kot informacijo. A dopušča tudi možnost, da njena odločitev ni edina pravilna (glej prav tam).

Zadnja in največkrat omenjena skupina izzivov dopisnika pa izhaja iz dejstva, da dopisnik živi in dela v majhnem okolju. Jerca Božič Kranjec zareže v srž problema z navajanjem konkretnih posledic tega:

Zato so tudi zgodbe, ki jih včasih odkrijem, pa jih še nisem naredila. In še moj urednik ne ve, da obstajajo. **Ker preprosto vem, da bom morala naslednji dan tudi živeti tukaj.** In otroka peljati v vrtec k ravnatelju, ki je električar, in bi jaz rada napisala, kako je v pol leta končal vzgojiteljsko šolo, zato da bo imel pogoje za ravnatelja. Ampak je še nisem objavila ... Včasih je res težko. Tudi ko grem h komu na pogovor, se mi še ni zgodilo, da bi človeka videla prvič. Jaz vsakega poznam, z ulice, s kakšne prireditve. Pa majhni smo! Na primer direktorica doma za starejše, kjer je vedno kaj narobe, je po eni strani moja sorodnica, po drugi moja soseda. Čisto vse je. **Kako naj pišem o domu starejših ...** (Božič Kranjec 2009).

Že v poglavju o pomenu lokalne novice sem pokazala, da se mora dopisnik soočiti s tem, da je odziv okolice na njegovo pisanje hitrejši, predvsem pa veliko bolj neposreden kot pri nacionalnih novinarjih. Bradačeva (2009) na primer navaja, da so se takoj po članku, v katerem je novinar Žurnala pisal o regresih v štajerskih podjetjih, pri tem pa zamenjal bruto in neto vrednosti,¹² nanjo zgrnili telefonski klici nezadovoljnih ljudi (prav tam). Kosova pa ugotavlja, da odzivi v lokalnem okolju niso le hitrejši, ampak tudi burnejši:

Opažam, da so **ljudje tukaj veliko bolj občutljivi, če o njih napišeš kaj kritičnega**. Ne samo župan, ampak vsi. Potem sem premišljevala, zakaj je tako, ali se ljudje, ki nastopajo v lokalnih zgodbah, bolj bojijo medijev. Verjetno je tako, da so manj vajeni nastopati v medijih, zaradi majhnosti svojega okolja pa so tudi bolj prepoznavni in zato bolj občutljivi na morebitno kritiko. **In zato ker je okolje lokalno in ker se vsi poznajo med sabo, je ta občutljivost za kritično pisanje večja**. Ker so na nacionalni ravni politiki in gospodarstveniki navajeni kritičnosti medijev, se ne odzivajo tako užaljeno, kot se tukaj (Kos 2009).

Naslednja dva primera dokazujeta, da se ljudje z lokalnim okoljem, v katerem živijo, tudi močneje poistovetijo. Kosova je to občutila kot zavračanje: »Sicer pa sem tukaj (na Obali, op. a.) živel 18 let, potem sem šla v Ljubljano študirat in sem tam živel 24 let. Vse svoje življenje sem preživela v Ljubljani in nisem 'tukajšnja'. Ko sem se vrnila, mi je kolegica rekla, naj se pazim, ker sem kritična in ker ne govorim po naše« (Kos 2009). Bradačeva, ki že vse življenje živi v Mariboru, kjer tudi dela, pa ima drugačno izkušnjo. Ljudje v lokalnem okolju namreč lokalnega novinarja vidijo kot »enega izmed nas« in od njega pričakujejo, da bo »na naši strani«. Njena izkušnja pa potrjuje, da dopisniki do neke mere tudi sprejemajo to vlogo. O delavski oziroma industrijski problematiki, ki je v Mariboru izredno občutljiva, namreč pravi, da »se mariborski novinarji ob takih temah odzovejo bolj burno« in »vzamejo v zaščito delavce« (Bradač 2009). Tu, potrjuje Bradačeva, gre tudi za nekakšno dolžnost, ki jo dopisnik čuti do lokalnih prebivalcev (prav tam).

Pogled urednika:

Največji problem novinarjev v majhnih okoljih je zgraditi zaupanje in biti hkrati prodoren novinar. »Lahko si nacionalen novinar in te ne skrbi, kaj je Zavarovalnica Triglav naredila, ker ne boš naslednji dan v trgovini srečal predsednika uprave. V

¹² Avtor članka ni bil štajerski dopisnik, ampak član centralne redakcije.

lokalnem okolju pa ga boš srečal na bencinski postaji, v trgovini, njegovo ženo na tržnici, njegove otroke v vrtcu» (Košir 2009).

Po pogovorih z dopisniki ugotavljam, da je težav, ki izhajajo iz zadnje skupine, največ in najbolj vplivajo na življenje dopisnika. Odpirajo dve veliki polji vprašanj, ki jih bom obravnavala v naslednjih dveh poglavjih: navezovanje in ohranjanje stikov v lokalnem okolju ter odziv na lokalne politične in gospodarske pritiske.

7 Odnosi v vlogi pritiska

Viri ali informatorji prinašajo tiste informacije, ki mediju omogočajo, da je njihova glavna novica dneva drugačna kot pri drugih medijih. Prinašajo zgodbe, o katerih se govori. Omogočajo tudi raziskovalno delo, saj »zgodbo lahko začneš raziskovati takrat, ko ima nekdo interes, da ti nekaj pove ali nekaj da« (Kos 2009). Dobra informacije je tako pol novinarjevega dela (Bradač 2009). Novinar namreč, kot pravi Kosova, ne more priti nekam in brskati za dokumenti. Vedno mora imeti nekdo interes, »ker je izločen iz kakšnega posla ali kaj podobnega« (prav tam). In navaja primer: »O Luki (Koper, op. a.) smo imeli na primer veliko papirjev, dokler niso tja, kjer imajo arhiv, nastavili kamere« (Kos 2009). Da je pridobivanje informacij ena od najbolj cenjenih spretnosti dopisnika, potrjuje izjava štajerske dopisnice o sodelavcu, ki »sicer morda ni najbolj pismen, ima pa dobre informacije in dobre vire in zato ga je škoda izgubiti« (Bradač 2009). Dobri viri so tisti, ki jih dopisniki pogosto omenjajo, ko jih vprašam o vzrokih za uspeh (glej Marot 2009). Viri, ki jim dopisnik lahko zaupa, so torej za kakovostno dopisništvo izjemno pomembni. Brez njih »pa je težko« (Bradač 2009). Da gre pri navezovanju stikov z viri za proces, nakazuje Kosova, ki se je preselila iz Ljubljane na Obalo: »Imela sem (v Ljubljani, op. a.) dobro mrežo informatorjev, na kateri tukaj še delam« (Kos 2009).

7. 1 Odnos z viri – koliko distance dopušča lokalno?

Skozi izjave primerjajmo tri osebne sloge odnosa dopisnic do navezovanja stikov z viri:

- ... tukaj nisem neka nova oseba, saj me vse institucije, vsi javni zavodi, občine, politiki, **vsi me poznajo**. /.../ Po eni strani je ta prepoznavnost zelo dobra. Da te ljudje poznajo, da vedo, na koga se obrniti. Tudi ko smo začeli z Žurnalom, so se ljudje precej hitro začeli obračati name. Mislim, da je moja telefonska številka objavljena v kolofonu. Veliko me kličejo. /.../ Pa seveda poznanstva. **Čim več ljudi moraš poznati, čim več**. Včasih ti kdo, za katerega sploh ne bi mislil, pove za kakšno dobro zgodbo (Božič Kranjec 2009).
- Sicer pa **veliko hodim okoli**, ni slabo, da greš vsake toliko časa po trgovinah, trgovke vejo marsikaj, tudi ljudje se v trgovinah in na ulici marsikdaj pogovarjajo o stvareh, ki so lahko zanimive (Marot 2009).

- Na vprašanje, ali je za iskanje virov v lokalnem okolju treba iti več med ljudi, morda tudi v kakšno gostilno:

Ne. Kaj naj – grem na tržnico in rečem, tukaj sem, pogovarjajte se z mano? /.../ **Jaz ne hodim po gostilnah.** Zjutraj peljem otroka v šolo, potem grem v službo in potem hitim domov. Informacije ali ideje pa dobimo tako, da gremo na kakšno tiskovno konferenco ali se s kom pogovarjam. Z leti znaš iz tega, kar ti povejo, že sam iskati zgodbe. Ob šanku pa jaz ne stojim. To, kar vem, da ljudje delajo (Kos 2009).

Zadnji primer ovrže stereotip, da so vsi dopisniki oziroma lokalni novinarji pogosto v družbi lokalnega prebivalstva in da je prostor za pridobivanje najboljših informacij nujno za šankom lokalne gostilne ali na ulici. Pri pridobivanju virov, torej navezovanju stikov z ljudmi, gre tudi za osebni slog ali značaj dopisnika. Medtem ko nekateri pri tem prepoznavnost vidijo kot prednost (glej Božič Kranjec 2009), drugi menijo, da je prednost to, da niso preveč vpeti v lokalno okolje (glej Kos 2009). Posredno pa pomen novinarjeve komunikativnosti in pripravljenosti na interakcijo poudarja tale nasvet: »Stvar je samo v tem, da greš ven, da greš na teren, da greš med ljudi in jih vprašaš« (Bradač 2009). Koristnost tega, da gre novinar »ven« iz svojega rutinskega dnevnega okolja, pokaže s primerom. Pove, da jo ljudje, ker je zelo prepoznavna, ustavljajo na tržnici, na ulici in jo kličejo po telefonu. »Ampak jaz sem tega vesela. Ker se v delovnem okolju dnevno bolj ali manj gibljam v istem krogu ljudi in je vsak nov vir dragocen« (prav tam).

Navedba vira daje informaciji verodostojnost (glej Društvo novinarjev Slovenije 2002). A kadar je zaradi posebnih okoliščin pomembno, da se vira ne razkrije, je varovanje vira za novinarja »sveto«. »Seveda se do sedaj ni niti enkrat zgodilo, da bi na kakršenkoli način razkrili svoj vir. Pripravljeni sva ga varovati z vsem« (Bradač 2009) je izjava, s katero Bradačeva povzame ključni element dobrega odnosa med dopisnikom in virom. To je bilo čutiti v vseh pogovorih z dopisnicami. Korektnost do vira (glej Marot 2009) in varovanje njegove identitete, če je to potrebno (Bradač 2009; Kos 2009), je torej točka, v kateri se strinjajo vsi moji sogovorniki. In čeprav mora biti med urednikom in dopisnikom popolno zaupanje (Bradač 2009), tudi urednik vedno ne ve, kdo je dopisnikov vir. In tega tudi ne zahteva: »Nikoli se še ni zgodilo, da bi bili pritiski v tej smeri« (prav tam). »Včasih uredniku sama povem za svoj vir. Ampak to v primeru, da je vir javna oseba in ga vprašam za mnenje. Kaj misliš, se mu da zaupati? Torej preverjam« (prav tam). Kljub temu pa Košir (2009) pravi, da načeloma želi, da mu dopisniki povedo, kdo je njihov vir. Vzroka za to ne

vidi v nadzoru dopisnikov, ampak meni, da je prav, da poleg njih še nekdo presodi o tem, ali je vir kompetenten. Tako lahko vir in s tem njegove informacije preverijo (glej Košir 2009).

Skrbno varovanje identitete vira pred javnim razkritjem je torej osnovni pogoj za zaupnost, ohranjanje in pridobivanje virov. To je v majhnem okolju, kjer vsi vedo za vsako srečanje med dvema človekoma, še posebej odgovorna in včasih težka naloga. Tudi zato, ker je v takem okolju večja verjetnost, da se vir in dopisnik srečujeta tudi v zasebnih interakcijah. Zato je veliko lažje, če sta v dopisništvu vsaj dva dopisnika, saj dopisnik lahko že s podpisom pod članek razkrije svoj vir (Bradač 2009).

7. 2 Odnosi v lokalnem okolju – z županom na kavo?

Na eni strani je torej nujna zaupnost, ki omogoča izmenjavo občutljivih informacij, na drugi pa stopnja profesionalnosti, ki ne sme dopuščati, da se dopisnik z virom preveč zbliža. To bi namreč lahko ogrozilo njegovo objektivno presojo in ravnanje. A distance v okolju, kjer, kot pravi Božič Kranjčeva, »nikogar ne vidim prvič« (2009), zagotovo ni lahko vzdrževati. Moje sogovornice se tega problema lotevajo različno. »Načeloma se vedno poskušam z ljudmi vikati. Tukaj vidim, da se ljudje veliko tikajo med sabo in to mi ni všeč. Tudi z župani se vikam, ker se nimam kaj tikati. Tudi šale, take prijateljske ali seksistične, mi ne odgovarjajo. Najbrž zaradi tega izgledam zelo zoprna ... Tako na primer ohranjam neko distanco« (Kos 2009). Profesionalna distanca je nujna tudi zaradi možnosti, da bo dopisnikov vir prav kmalu pristal v vlogi tistega, o katerem dopisnik piše. In takrat mora biti dopisnik dovolj neodvisen, da to stori oziroma mora biti sposoben »okrcati« tudi svoje vire (Bradač 2009). »In jih!« pravi Bradačeva (prav tam). To utemelji:

Mislim, da si s tem pridobiš spoštovanje virov in tistih, ki jih okrcáš. Ker če se ukvarjaš samo z eno stranjo, izgubiš spoštovanje. Potem mislijo, da te lahko obračajo in s tabo počnejo, kar hočejo. Če pa si pri svojem delu profesionalen – ker to je moje delo, moja služba, jaz od tega živim –, na koncu razumejo. Če je seveda utemeljeno, če ne gre za neko novinarsko natolcevanje (Bradač 2009).

Kot sem omenila že pri varovanju identitete vira, je določena stopnja distance v lokalnem okolju še posebno pomembna zato, da vir lahko ostane vir. Če se dopisnik

na primer z lokalnim politikom pojavi v kavarni, ta ne more biti več njegov vir, ker ju bodo ljudje takoj povezali (Božič Kranjec 2009).

V pogovorih z dopisnicami sem poskušala izvedeti predvsem, koliko se zavedajo interesov virov, kako jih prepoznavajo in koliko so ti interesi pomembni. Dopisnik mora biti vedno pozoren na to, kakšne interese bi utegnili imeti viri (glej Marot 2009). Še posebej to velja na primer pred lokalnimi volitvami, ko se pokaže »veliko umazanije« (prav tam). Zanimivo je stališče Kosove, ki pravi, da ima vir vedno interes, ko novinarju da informacijo ali dokument, vendar se ona s temi interesi ne obremenjuje. »Zakaj bi me zanimalo, kakšen je interes? Če presodim, da je zgodba dobra, da bi bila zanimiva za bralce, grem delat zgodbo. /.../ Zakaj bi me kot novinarko zanimalo, ali je nekdo užaljen? Informacije tako ali tako potem preveriš pri več straneh ...« (Kos 2009). Podobno razmišlja Bradačeva:

Pri politikih, javnih osebah, je zame vsaka informacija dobra. Vesela sem, da jo dobim. Ampak vem, da jo dobim s predznakom, da njemu to koristi. S tem nimam težav. Jaz to sprejemem, ker to vem. Zakaj bi mi sicer povedal? Ker ima moralo? Ah, dajte no. Še nek delavec, ki mi pove, da direktor krade milijone, oni pa ne dobijo nič – seveda ima tudi on motiv, da bi imel večjo plačo. A zame je ta njegova zahteva legitimna. Pri informacijah, ki jih dobim od politikov, pa mi je jasno, da njemu ta zadeva koristi, nasprotnikom pa ne in obratno (Bradač 2009).

Kosova in Bradačeva torej izhajata iz dejstva, da ima vir interes. A ker interes vira vzameta kot dejstvo, od njega lahko vzameta samo informacijo in to informacijo naprej preverjata. Tako razmišljanje jima omogoča, da pridobljeno informacijo vidita kot domnevo, namig, kot možno resnico. Marotova svoje vire vidi v drugačni vlogi: »Taki, da bi mene iskali, so redki. Bolj pomembno je, da če jaz kaj izvem, kaj preverijo, dopolnijo, preverijo ozadje. Da so potem informacije bolj razširjene« (Marot 2009). Na svoje vire se Marotova torej zanaša za preverjanje informacij, ravno obratno kot Kosova, ki vidi vire kot sredstvo namiga, prve informacije. Marotova se zato tudi veliko bolj zanaša na korektnost oziroma nepristranskost svojih virov. Opozarja sicer, da mora biti dopisnik pozoren na to, kakšen interes bi utegnili imeti njegovi viri (Marot 2009), a dodaja: »Imam srečo, da so moji viri korektni in zanesljivi.« In o njih pravi: »Moram reči, da imam kar nekaj virov, noben pa ni tak, ki bi pričakoval kakršnokoli protiuslugo« (prav tam).

Trditev Marotove vodi k vprašanju: Ali protiuslug pri dopisnikovem odnosu z virom res ni? »Ne obljubljam in vsaj moji viri ničesar ne pričakujejo. Nisem za trgovanje z

informacijami,« je odločna Marotova (2009). A to ni pravilo za vse. »Tudi kdaj kaj zatrampamo« (Kos 2009) je izjava, ki kaže na drugo stran novinarske prakse. Do kam pri tem iti, da ostanemo v okvirih novinarske etike? Po pogovorih sodeč se meja ustavi pri tem, da novinar nikoli ne prodaja člankov (prav tam). Gre torej za dopisnikovo osebno tehtanje med željo po koristni informacijami in tem, kaj bi moral za to informacijo narediti. Kot pozoren bralec lahko razbere iz branja dnevnih časopisov, so posledica takih tehtanj pogosto tudi kratke novičke ali najave dogodkov s promocijsko vsebino. To potrjuje Bradačeva s primerom, da je v zameno za informacijo objavila novičko o dogodku. A, kot poudarja, je to naredila, ker je šlo za dogodek, ki ni bil vezan na podjetje, je bil brezplačen in zanimiv za širši krog ljudi. Pridobljena informacija pa na drugi strani »res velika zgodba, ki jo je naredil Žurnal« (Bradač 2009).

»Pred tem, da novinarstvo pravzaprav postaja trgovanje z informacijami, se ne moremo slepiti,« ugotavlja tudi Košir (2009). »Včasih je pač potrebna kompenzacija. Nekomu nekaj daš, da zato nekaj dobiš« (prav tam). S tako prakso si novinar, če je vzpostavljena ustrezna stopnja zaupanja, lahko zagotovi, da v pomembnih situacijah dobi kritične informacije (glej Košir 2009). Meni pa, da mora tudi pri objavi takih informacij novinar ohraniti objektivnost, korektnost in poskrbeti, da bralci dobijo uporabno informacijo, ki jo potrebujejo (prav tam).

Za svojo analizo sem izbrala tudi Žurnalovo primorsko dopisništvo, ki je, kot bomo videli nadaljevanju, v zelo specifičnem odnosu z nosilci lokalne oblasti. Zato me je zanimalo predvsem, kako pomemben je ta uradni vir za dopisnika in koliko vrat zapre morebitno poslabšanje v njunem odnosu. Iz urada koprskega župana namreč Žurnalovim dopisnikom ne odgovarjajo na vprašanja (Kos 2009). Razloge za to bomo osvetlili v naslednjem poglavju. Pa je to pomembna prepreka v dostopu do informacij? »Ne,« odgovarja: »Saj so drugi viri. To z uradnimi viri je tako ali tako nekakšno poročilarstvo, ki nas ne zanima. Zgodb ne dobivamo iz urada, dobimo jih od drugod in jih potem obdelamo« (Kos 2009). Kot še opaža, pa se zaradi tega, ker jim župan ni naklonjen, na njih ne obrača več »virov« z informacijami, ki bi lahko županu škodovali (Kos 2009). V Mariboru sicer nimajo takih ekstremnih izkušenj, a so primer zamere župana že imeli. »Ja, se nam je zgodilo. Pred kratkim sem dobila tak občutek. Kaj narediš? Najprej nadereš piarovko in potem ugotoviš, da ona s tem

tako ali tako nima zveze. Ampak je pa dobro za dušo (smeh). Ne, zdaj pa resno, pokličeš, greš na kavo in se dogovoriš» (Bradač 2009). In dodaja, da je take stvari ob pogovoru na kavi možno razčistiti (prav tam). Da javne osebe slej ko prej ugotovijo, da nima smisla kuhati zamere do novinarja, ugotavlja tudi dolenjska dopisnica (Božič Kranjec 2009).

Pogled urednika:

Košir pri odnosih v lokalnem okolju – tako z viri kot z drugimi – pogosto poudarja pomen zaupanja, ki »ga lahko gradiš z dolgotrajnim delom, ne s pretirano prijaznostjo in ne s pretiranimi kontakti« (Košir 2009). Zaupanja ljudi dopisnik ne sme izdati, hkrati pa mora vedno ostati objektiven. Tudi ko dobi informacijo, da je nekaj narobe naredil njegov prijatelj ali bližnji (Košir 2009).

7. 3 Namesto pogleda v kodeks pogovor z urednikom

Poleg Kodeksa novinarjev Slovenije novinarje Žurnala in spletnega portala zurnal24.si zavezuje tudi interni Kodeks novinarjev Žurnala24. Ob tem pa Bradačeva opozarja, da je kodeks novinarjev premalo dorečen in da si ga zaradi tega vsak novinar lahko razlaga po svoje. Zato dopisnikom ni v tako pomoč, kot bi jo želeli (Bradač 2009). Strinja se, da gre za nekakšno priporočilo, »ki pa morda prav pri lokalnih novinarjih ne pomaga kaj dosti« (prav tam). »Jaz gledam tako, novinar, ki dela v Ljubljani in pokriva nacionalne teme in gre popoldne živeti v Postojno ... Pa kaj, če nekega ministra napiči, saj ni iz istega kraja in najbrž ne bosta imela slej ko prej istih prijateljev. Nam je to malo težje, zato bi morale biti nekatere stvari bolj dorečene,« pojasnjuje Bradačeva (prav tam). To potrjuje besede enega od piscev kodeksa Petra Jančiča, da kodeks ne odgovarja na vsa vprašanja novinarjev in urednikov (Jančič 2002).

Menim, da etična razhajanja med pogledi dopisnikov najboljše ponazorijo konkretni primeri, v katerih so se znašli, in kako so se ob tem odzvali. Zato spodaj navajam dva, oba iz leta 2009.

Primer 1: Zgodba o Ptujčanu, ki naj bi spolno zlorabljal svojo mladoletno hčer

Ko se je konec januarja 2009 v medijih začela pojavljati zgodba o Ptujčanu, ki naj bi spolno zlorabljal svojo mladoletno hčer, ta pa naj bi bila z njim celo noseča, je za Žurnal24 o tem 29. januarja poročala Barbara Bradač. V članku izvemo, da gre za družino s Ptuja, da je žrtev domnevne zlorabe stara 15 let in da čaka na porod otroka v mariborski porodnišnici. Dva dni pozneje, 31. januarja, je na isto temo v tedniku Žurnal članek Mojce Marot in Andraža Sodje. V članku je poleg izjav sosedov te družine objavljeno tudi ime osumljenca. Žurnal je med vsemi mediji ime objavil prvi.¹³ Med novinarji in v javnosti so se ob tem sprožile razprave o tem, ali je časnik z objavo imena storilca omogočil prepoznavanje žrtve in s tem ni zaščitil mladoletne žrtve, kot to določa 22. člen novinarskega kodeksa (Društvo novinarjev Slovenije 2002).

Dopisnici Barbara Bradač in Mojca Marot, ki sta bili vpleteni v poročanje o tej temi, sta etično dilemo ob tem videli vsaka na svoj način.

Bradačeva pojasnjuje, da drugega članka, ki je vseboval ime osumljenca, ni napisala ona, ker je »to nalogo zavrnila oziroma sploh ni prišlo do tega, da bi me urednik vprašal, ali bi šla to naredit, ker sem imela že en dan prej take hude pomisleke« (Bradač 2009). Pri tem odpira vprašanje problematike reševanja takih dilem v majhnem dopisništvu: »Namreč, kaj je težava pri nas dopisnikih. V centrali medija je veliko ljudi z različnimi mnenji in ta mnenja si lahko izmenjujejo. Midve pa sva tukaj sami. In urednik, ki ga pokličem po telefonu. Ampak to je zaprt krog mnenj. Urednik je bil na primer takrat za objavo, jaz pa proti. Ni pa bilo nobenih drugih argumentov. Da bi se pogovorili in bi argumenti morda prevladali« (prav tam). Bradačeva se je torej v konkretnem primeru postavila proti objavi imena, čeprav priznava, da se ob takem stališču »počuti svetohlinsko«, saj je dopisnici, ki je bila podpisana pod sporni članek, prav ona povedala, kje osumljenec stanuje, priskrbel pa je tudi sporno ime osumljenca (glej Bradač 2009).

¹³ Ko sem 20. junija 2009 želela poiskati članek na spletnem portalu www.zurna24.si, je bil objavljen brez imena osumljenca in s pojasnilom, da identitete osumljenca zaradi interesa žrtve ne objavljajo.

Pod drugi članek, v katerem je bilo objavljeno ime osumljenca, je bila torej podpisana Mojca Marot.¹⁴ Ta utemelji, da je bila na Ptuj »poslana« (2009). In nadaljuje: »Skratka, urednik me je tja poslal. In če me urednik nekam pošlje, jaz to vzamem kot svojo nalogo. Res pa je, da se počutiš nekoliko nelagodno, kot sem rekla že prej – mrhovinar« (prav tam). Poudari še, da je podobne naloge od urednika dobivala že na Direktu, zato ji naloga ni predstavljala težave (glej Marot 2009). Njena naloga je bila, da se sprehodi po ulici, v kateri je živel osumljenec, in o njem povpraša sosede. Imena in priimka v članek ni napisala ona, ampak »so se tako odločili v uredništvu« (prav tam). A je za to vedela že pred objavo članka in se je s tem tudi strinjala (glej Marot 2009). Pomembno se ji zdi, da v članku ni bila omenjena osnovna šola, ki jo je deklica obiskovala.¹⁵ Objavo imena storilca zagovarja, saj meni, da »je absolutno treba žrtev zaščititi z vsemi sredstvi, ampak ni res, da ne bi smeli vedeti za storilca, sploh ko gre za pedofile« (prav tam). Meni, da mora za »take podlosti vsak odgovarjati javno«, in dodaja: »Če se nekaj takega zgodi v okolju, kjer vsi vedo, kdo je žrtev, zakaj ne bi objavili tudi storilca?« (Marot 2009).

Pogled dopisnic na obravnavo zgodbe se torej nekoliko razlikuje. Marotova pri svojem ravnanju navaja dve smernici. Prva je avtoriteta uredništva, ki ji je dalo nalogo, druga pa je prepričanje, da bo javna objava imena osumljenca pripomogla k temu, da bo moral za svoja dejanja odgovarjati tudi javnosti. To utemeljuje tudi z izjavo Vlaste Nussdorfer, predsednice društva Beli obroč,¹⁶ ki pravi, da pri nas še vedno več delamo za to, da bi zaščitili storilca, kot pa da bi zaščitili žrtev (Marot 2009). Bradačeva poudarja, da bi si v takih etičnih dilemah želela več sogovornikov, s katerimi bi jih razreševali, a je to v majhnem dopisništvu težko izvedljivo. V konkretnem primeru je bilo njeno mnenje drugačno od mnenja uredništva in bi bil njen podpis pod objavo imena osumljenca »v nasprotju z mojimi moralnimi prepričanji« (Bradač 2009). Zato je zadovoljna, da te zgodbe ni delala ona (prav tam). Bradačeva pa posredno odpira še eno vprašanje dela dopisnika v svojem, lokalnem okolju, ko primerja Ptuj s sorodnim dogajanjem v avstrijskem Amstettnu. Tudi o tem je namreč za Žurnal pisala ona in takrat »brez pomislekov napisala

¹⁴ Skupaj z novinarjem Andražem Sodjo.

¹⁵ Ta podatek so objavili nekateri drugi mediji.

¹⁶ Društvo Beli obroč je sum tega dejanja sporočilo tudi policiji.

njegov ime in priimek ter ime hčerke« (Bradač 2009). Razloge za to poišče v dejstvu, da nas tisto, kar se ne dogaja pred našim pragom, ne boli (prav tam). Dodaja, da si je hčerko osumljenca s Ptuja nekako »bolj vzela k srcu« (prav tam). Da to, da so v zgodbo vpleteni ljudje iz dopisnikovega neposrednega okolja, vpliva na način poročanja, potrjuje tudi Jerca Božič Kranjec, ko govori o tem, kako se loti članka o nepravilnostih ljudi, ki jih pozna. O tem pravi, da se tudi s takimi primeri sooči in članek vedno napiše, je pa »vprašanje, kakšen bi bil ta članek, če bi bila jaz neka novinarka Slovenskih novic iz Ljubljane« (Božič Kranjec 2009).

Pogled urednika:

Košir potrjuje, da je bilo vprašanje, ali objaviti ime ptujskega osumljenca ali ne, dilema tudi za centralno uredništvo. V konkretnem primeru so se posvetovali namestniki odgovornega urednika in odgovorni urednik ter sprejeli odločitev, da ime objavijo. Pri tem pa Košir izpostavlja, da imajo tudi uredniki med seboj različne poglede, ki jih morajo na koncu uskladiti. V ekstremnih primerih, kot je bil ta, končno odločitev sprejme odgovorni urednik. A, kot pravi Košir, mora uredništvo kljub občasnim nasprotujočim si stališčem »navzven delovati enotno«. Po njegovem prepričanju mora kot namestnik odgovornega urednika v takih primerih tudi pred dopisniki zagovarjati enotno mnenje, ki ga sprejme uredništvo (Košir 2009). Košir meni, da z objavo imena osumljenca niso na morebitno škodo žrtve razkrili nič več, kot je že objavil center za socialno delo: kraj, starost žrtve, v kateri razred hodi. Na drugi stran pa je prepričan, da je javna objava imena ljudi, ki spolno zlorablajo otroke, ključna pri preprečevanju ponovitve takih kaznivih dejanj (glej Košir 2009).

Primer 2: Zgodba o materi iz Sežane, ki naj bi umorila svoja mladoletna otroka

O dogodku, v katerem naj bi konec marca letos mati iz Sežane umorila svoja dva otroka, je za Žurnal poročala Suzana Kos. Čeprav sta bili tu žrtvi že mrtvi in zato primer ni bil enak kot na Ptuju, gre ob objavi imena za sorodno dilemo. Kosova med primeroma potegne vzporednico:

O teh stvareh – tudi o Ptuju, kjer smo imeli težave – razmišljam tako: **v majhnem okolju, kot je Sežana, kot je Ptuj, vsi že tako ali tako vedo.** In jaz ne bom ničesar naredila, če bom to objavila ali ne. Za tisto mamó so v Sežani tako ali tako že vedeli, še preden je bilo

objavljeno njeno ime. Neprijeten občutek sem imela edino zaradi očeta otrok. Torej, ne vem, če ravno narediš škodo. Ker v majhnih okoljih ljudje pač vedo, kaj se dogaja. Imela pa sem slab občutek, ko sem delala intervju z očetom teh dveh ubitih otrok, ker se mi je zdelo, da je popolnoma neprizadet (Kos 2009).

Dopisnica objavo imena argumentira s tem, da so ime osumljenke v lokalnem okolju vsi poznali že pred objavo. Na podoben način bi, kot je razbrati iz odgovora, argumentirala tudi objavo imena ptujskega osumljenca. Sicer pa Kosova navaja, da se v primeru dileme o objavi imen posvetuje z Žurnalovim odvetnikom ali z uredniki (Kos 2009).

Ko sem se z dopisnicami pogovarjala o etičnih dilemah v dveh konkretnih primerih Žurnalovih zgodb, v razmišljanjih o tem, kako so se pri tem odločale, nikoli niso omenile kodeksa novinarjev. Ko so spregovorile o tem, kje so v konkretnih etičnih dilemah iskale smernice, so se v vseh treh primerih (Marot 2009; Bradač 2009; Kos 2009) obrnile na urednika. Iz tega lahko sklepamo, da dopisnice bolj kot smernice kodeksa v etičnih vprašanjih cenijo mnenje urednika in se seveda zanašajo tudi na svojo presojo. Za tako ravnanje obstajata vsaj dve možni razlagi. Prva je, da dopisnice kodeksa ne vidijo kot relevantne smernice za svoje delo in ga zato ne uporabljajo. Druga pa je, da glede na hierarhijo in mentorsko vlogo urednika popolnoma zaupajo njegovi presoji. Morda bi tu lahko iskali tudi razpetost dopisnika med etičnim kodeksom na eni strani in željo medija oziroma urednika po tem, da novico objavijo prvi, z največ podatki ipd. To je seveda legitimni cilj vsakega medija, vendar se lahko zgodi, da so taki interesi navzkrižni s smernicami kodeksa. Uredniki imajo torej radi afere (Marot 2009), in če se uredniki odločijo, da neko zgodbo hočejo imeti, »en 'novinarček' proti temu ne more nič« (glej Bradač 2009).

Moje sogovornice torej v primerih etičnih dilem ravnaajo glede na mnenje in navodila urednika, mnenje odvetnika, svoje pretekle izkušnje in svojo osebno etično presojo. Pri tem pa navajajo, da je to, da ljudi, o katerih pišejo, poznajo ali so del njihovega neposrednega okolja, lahko problem oziroma vpliva na njihovo presojo (Božič Kranjec 2009; Bradač 2009).

Dopisniki se večkrat od drugih novinarjev tudi znajdejo v položaju, ko morajo pisati o svojih sorodnikih, sosedih in drugih ljudeh, ki jo jim blizu (glej Božič Kranjec 2009;

Bradač 2009). Pogosteje pišejo tudi o dogodkih in odločitvah, ki bodo neposredno vplivali na njihova življenja (glej primera daljnovoda in tretje osi v Božič Kranjec 2009). Zaradi tega dopisnice v pogovorih omenjajo tudi pravila, ki jim omogočajo, da se ognejo morebitnim vplivom. Na primer pravilo, da ne hodijo na dogodke, o katerih ne pišejo (glej Božič Kranjec 2009).

Pogled urednika:

Košir poudarja, da bi morali biti dopisniki zaradi vseh zgoraj naštetih okoliščin še močnejši v svoji etični drži. Ko govori o slovenskih dopisnikih, ugotavlja, da jih »večina podleže pritiskom« (Košir 2009). Zato pa iz tistih novinarjev, ki se kalijo v lokalnih okoljih in jim uspe ohraniti držo, postanejo najboljši dopisniki, odgovorni uredniki tudi na nacionalni ravni. »Tisti, ki so se v malem okolju soočili s pritiski – od sosedov naprej –, znajo tudi na drugih ravneh ustaviti konje in reči: pri nobeni stvari ne bom popustil« (Košir 2009).

8 Pritiski – ne le politično-ekonomski – na dopisnika

Ko govorimo o dopisništvu, najpogosteje ne gre za klasične pritiske v smislu, da bi nekdo na dopisnika pritiskal, da česa ne sme napisati (glej Košir 2009). Gre za okoliščine, ki na dopisnika delujejo kot pritisk. »Na primer ko gre dopisnik v trgovino in sreča lokalnega direktorja, ki ga zaradi njegovega pisanja ne pozdravi in grdo gleda. Ko pelje zjutraj otroka v vrtec in ga nekdo ne pozdravi, prejšnji dan pa ga je še« (prav tam). In dopisnikov izziv v takih okoliščinah je, da gre preko tega in ljudem kljub vsemu zna povedati, kdaj so nekaj naredili prav in kdaj ne (glej Košir 2009). »Ko enkrat znaš to, si pravi dopisnik« (Košir 2009). Po drugi strani se mora dopisnik soočiti z lastnimi interesi in iti prek njih. Košir navaja primer:

Kako bo dopisnik pisal o tem, da je načelnik upravne enote naredil nekaj narobe, če potrebuje gradbeno dovoljenje za svojo hišo? Kako? 90 odstotkov se jih bo, ko dobijo tako informacijo, odločilo, da o tem pač ne bodo pisali. 10 odstotkov pa jih bo in bodo rekli: »Pač ne bom dobil gradbenega dovoljenja.« In ti so pravi novinarji in taki novinarji so. Jih je pa zelo malo (Košir 2009).

8. 1 Dopisnik in politiki – so lahko prijatelji?

Dopisnik z lokalnimi politiki in nosilci oblasti živi v neke vrste simbiozi. Politiki so za dopisnika pomemben vir in gradivo za prispevke, politiki pa skozi lokalne medije in lokalne vsebine v nacionalnih medijih gradijo svoj ugled pri volivcih. Politiki se te vzajemnosti vse bolj zavedajo, zato se redkeje dogaja, da gredo z novinarji na nož. Pogosteje želijo z novinarji vzpostaviti čim bolj prijateljske vezi (glej Božič Kranjec 2009; Bradač 2009). V primerih Žurnalovih dopisnic bomo videli obe različici.

Lokalni politiki so z dopisniki pogosteje povezani prek poznanstev, srečevanj ali celo sorodstvenih vezi, kot pa je to praksa na nacionalni ravni. To »prijateljsko« vzdušje med dopisnikom in politikom pa lahko pomeni grožnjo objektivnemu poročanju. Kot opisuje Božič Kranjčeva: »Dobro je ohranjati distanco z lokalnimi politiki. Oni bi bili namreč najrajši vsi prijatelji. Kar naenkrat smo vsi na ti, pa če imam čas za kavo« (Božič Kranjec 2009). In pojasnjuje, kako ona rešuje take dileme: »Ampak jaz nimam nikoli časa, da bi šla z njimi na kavo. Nikdar« (prav tam). Iz podobnih razlogov se, kot sem že omenila, tudi ne pojavlja na družabnih, političnih in drugih lokalnih srečanjih, o katerih ne poroča (prav tam).

K težnjam politikov po prijateljskem odnosu bom prištela tudi poskuse vplivanja, da dopisnik kaj bi ali česa ne bi objavil. Tudi take prošnje so v lokalnem okolju, kjer se politiki in novinarji praviloma osebno dobro poznajo, bolj verjetne. Prošnje imajo lahko številne, ostrejšje ali milejše različice. Bradačeva navaja primer opozicijskega predstavnika v občinskem svetu, ki je glasoval za predlog opozicije.¹⁷ Pozneje je dopisnici pojasnjeval, da je pritisnil na napačen gumb. Ob tem je rekel, da razume, da mora o tem pisati, a jo prosi, naj bo pri pisanju nežna (glej Bradač 2009). Sicer pa je pritiske v bolj grobi obliki, da članka ne bi objavila, dopisnica doživela v primeru mariborskega profesorja, opisanem v šestem poglavju (glej Bradač 2009).

Primorski dopisniki pa imajo z lokalno oblastjo popolnoma drugačne izkušnje: »Naša prva izkušnja je bila, da so nam v Kopru vzeli novinarske dovolilnice za parkiranje v mestu, ker so bili zaradi nečesa užaljeni.¹⁸ To je bila kot nekakšna kazen. Sicer je pa tako, da nam ne odgovarjajo na vprašanja« (Kos 2009). K tako imenovanim kaznim lokalne oblasti lahko prištejemo še to, da je koprski župan razdril pogodbo o stojalih za distribucijo Žurnal24 po tem, ko jo je že podpisal¹⁹ (Kos 2009). Kako pa se dopisnik odzove na tak pritisk? Ali popusti? Kosova odgovarja na vprašanje, ali lahko delajo lokalne vsebine, če jim z občine ne odgovarjajo: »Saj se ne dogaja vse samo na občini. Zgodbe nastajajo povsod!« (Kos 2009). A doda tudi, da nikakor ne gre za držo proti županu. »Jaz z njim nimam nobenih nesoglasij. Nisem proti nikomer in tudi mi ne pišemo proti nikomer, ampak o nekom. O Popoviču, o Klokočovniku, o drugih zgodbah ... « (prav tam). Da nosilci lokalne oblasti lokalne novinarje »kaznujejo« za neprijetna vprašanja tako, da nanje ne odgovarjajo, potrjuje tudi štajerski primer. Na vprašanje, kako pridobiva informacije od lokalnih politikov, kadar o njih piše zato, ker gre kaj narobe, Bradačeva odgovarja: »Ne dobiš jih. Na informacije z občine, ki so za njih delikatne, čakam po dva meseca« (Bradač 2009). Kaj pa zakonski roki za odgovore? »Ah, na mariborski občini ne obstajajo« (prav tam).

¹⁷ Zgodba je bila zanimiva zato, ker je bil prav njegov glas odločilen.

¹⁸ Žurnal24 je kmalu po začetku izhajanja pisal o napačnem parkiranju koprskega župana Borisa Popoviča, pozneje pa tudi o tem, da si je isti župan kupil zelo drag službeni avtomobil. Takrat so tudi izračunali, koliko brezplačnih kompletov učbenikov bi lahko dobili koprski osnovnošolci, če župan ne bi »razmetaval z denarjem in si kupil tega avtomobila ter z njim parkiral nekje, kjer se ne sme« (Kos 2009).

¹⁹ Le na Obali se Žurnal24 zaradi nestrinjanja občin večinoma ne distribuira prek stojal. Nekaj jih je sicer na zasebnih posestvih, sicer pa so uvedli distribucijo po gostinskih lokalih, zjutraj pa časnik na ulicah delijo študentje (glej Kos 2009).

Kosova pove, da je bil neposreden političen pritisk po neobjavi le en, in sicer se je nanašal na honorarnega sodelavca, ki je kritično pisal o primorski univerzi: »Meni niti ni nihče ničesar rekel, pritiski zaradi tega so prihajali v centralno uredništvo. Rekli so mi, da SD pritiska, ker on piše. SD je tudi pritiskala, da bi se ga odpustilo v njegovi službi« (Kos 2009). Jerca Božič Kranjec pa z izkušnjo opozori, da so na lokalnih medijih²⁰ politični pritiski še veliko hujši kot na dopisnike, ki delajo za nacionalne medije. Ko je namreč še delala na lokalni televiziji, je doživela tale primer neposrednega pritiska pred lokalnimi volitvami:

Novomeška podžupanja je poklicala urednika, da je bila v prispevku v novicah samo v enem kadru. Prispevek je bil dolg minuto in pol, ona pa je bila samo v enem kadru. In kaj se je zgodilo? Ob devetih smo imeli ponovitev novic. Glavna urednica je poklicala mene in montažerja: »Jerca gremo zmontirat, da bo podžupanja najmanj v treh kadrih.« In smo šli popravljat novico, da je bila ob devetih objavljena v treh kadrih (Božič Kranjec 2009).

V zgornjih primerih sem pokazala, kako poskušajo lokalni politiki pritiskati na dopisnika oziroma z njim manipulirati. A potrjuje se tudi trditev Bourdieuja (2001, 14), da so novinarji istočasno vir in predmet manipulacije. Tudi dopisniki se z leti naučijo različnih tehnik pridobivanja izjav. Kosova potrjuje: »Toliko sem že izkušena, da znam ljudem morda tudi kdaj kaj položiti v usta, a je to prej izjema kot pravilo« (Kos 2009). Prav tako meni Božič Kranjčeva: »Pa tudi manipulirati se seveda da. Nekomu pač položiš besede v usta ali pa poveš samo tisti del citata, ki ti ustreza« (Božič Kranjec 2009).

8. 2 Dopisnik in gospodarstvo – med sodelovanjem in razkrivanjem

Žurnalovi dopisniki so na več načinov povezani z lokalnim gospodarstvom. Čeprav so oddaljeni od centralnega upravljanja in centralnega marketinškega oddelka, se zavedajo, da se brezplačnik financira izključno iz oglasov. Njegov obstoj je torej odvisen od količine zasedenega oglasnega prostora. To je še posebej izrazito, ker so oglasi lahko vezani le na posamezno regijo. Po drugi strani pa so dopisniki tako oddaljeni od centralnega uredništva in hkrati tako blizu lokalnim nosilcem gospodarske in posledično tudi politične oblasti, da so lahko bolj dovzetni za različne pritiske.

²⁰ Pri teh medijih so občine pogosto ustanoviteljice, skoraj vedno pa pogodbene sofinancerke. Novinarji tako o njih ne morejo in ne smejo poročati objektivno.

Jerca Božič Kranjec vidi ključni element v trikotniku dopisnik-oglaševalci-marketingški oddelek v tem, kaj časopis trži oziroma kako se trži. »Žurnal trži na podlagi branosti. Tako gre tržnik v podjetje in reče: 'Mi smo prvi po branosti.' Pri novomeški televiziji²¹ pa je šel tržnik na teren in rekel: 'Mi bomo naredili en prispevek o vas v novicah, v osrednjo informativno oddajo bomo dali en prispevek o vas.' In oni so to plačali.« Pogoj za neodvisno pisanje od oglaševalcev torej vidi tem, da je tržni argument časopisa visoka branost, ne pa prodajanje vsebine.

Da pa sta lokalna vsebina časopisa in lokalni oglasi lahko soodvisni, kaže primorski primer. Tamkajšnji dopisniki so namreč pisali o obalnem hotelu, kjer so med obnovo odpustili delavce, čeprav bi jih morali dati na čakanje in jih medtem plačevati (glej Kos 2009). Po objavi te informacije je vodstvo hotela zagrozilo, da bodo oglaševanje v časniku ukinili (glej prav tam).

Kot bodo pokazali spodnji primeri, se pritiski oglaševalcev vršijo tako na dopisnike kot na urednike in posredno na lastnike. Prav vloga urednika in lastnika je ključna pri tem, kakšno držo bodo časopis in njegovi zaposleni ubrali v takih primerih. »Pri Žurnalu še nisem doživela, da bi mi urednik rekel: 'O tem ne bomo pisali,'« je odločna Bradačeva (2009). Ob tem navaja primer, da so na začetku izhajanja Žurnala v člankih »napadli« mariborsko podjetje Veolia, ki je pomemben Žurnalov distributer. »Takrat so bili pritiski na urednika ogromni, pa mi on za njih dobronamerno sploh ni povedal. Po eni strani mi ni bilo prav, da je šla komunikacija mimo mene. A sem seveda hvaležna, da imam šefa, ki reče: 'Ti piši!'« (Bradač 2009). Podoben primer pritiskov je prišel tudi od Žurnalovega pomembnega oglaševalca Lidla, a tudi takrat so jih prestregli na uredništvu in dopisnice niso opozarjali na njih (glej Bradač 2009).

Kosova meni, da je njihova prednost pri omejevanju pritiskov oglaševalcev v tem, da primorska regija nima svojega tržnika, ki bi tržil oglasni prostor za to območje. Omenja pa zanimiv primer: »Enkrat se nam je zgodilo, da je prišel prejšnji vodja regijskega marketinga k nam in rekel, da bi lahko kakšno zgodbo drugače napisali.

²¹ Gre za Televizijo Novo mesto, kjer je bila dopisnica zaposlena pred prestopom k Žurnalu. Dopisnica navaja razliko med omenjeno televizijo, kjer so lahko interesi kupovali oddaje ali prispevke v oddajah in informativnih blokih, in Žurnalom, ki oglasni prostor trži na podlagi visoke branosti (glej Božič Kranjec 2009).

In potem sem jaz poslala besen mejl v Ljubljano, od koder so mi odgovorili, naj se ne oziram na to, kaj on govori« (Kos 2009). V tem primeru so bili lastniki torej na strani neodvisne vsebine. Sicer pa tudi dopisnica meni, da ima pri takih odločitvah tako podporo uredništva kot tudi lastnikov (glej Kos 2009).

Pogled urednika:

»Za večje stvari, kot so tožbe, jih obvestim,« o tem, ali o pritiskih obvesti dopisnike, pravi Košir (2009). Za manjše pritožbe pa se mu zdi »nesmiselno, da bi jih vznemirjal« (prav tam). Med primeri pritiskov omeni tudi dolge telefonske klice županov občin, kjer delajo Žurnalovi dopisniki. Od lastnikov pritiskov, povezanih z oglaševalci, ne dobiva. Prihajajo pa z marketinške službe (Košir 2009). »Ampak ti se pri meni odbijejo,« zatrdi, razen v izjemnih primerih.²²

Pritiski nosilcev lokalne gospodarske moči in drugih javnih oseb na dopisnike pa ne izhajajo nujno iz oglasov oziroma denarja. Primeri, ki najbolj posegajo v osebno življenje dopisnika, so zagotovo tisti, kjer se dopisnik ne počuti več varnega v svojem okolju. Ekstremen primer tega v slovenskem okolju je bil napad na dopisnika Mira Petka. Od mojih sogovornic se je zaradi svojega pisanja le ena in to le v enem primeru počutila nelagodno oziroma ogroženo. Bradačeva pripoveduje, da se je v primeru Kandriča »počutila toliko osebno povezano, da me je bilo zvečer malo strah iti samo peš domov. To se je namreč dogajalo pozimi in je bila hitro tema« (Bradač 2009). In dodaja: »Ampak to pač pride s službo« (prav tam).

Na zanimivo lastnost, neke vrste nečimrnost lokalnih javnih oseb, pa pokaže koprski dopisnica. Gre za primer odstranitve Žurnalovih stojal za distribucijo v Luki Koper. »Ko smo pisali o vseh poslovnih zadevah, ni bil problem. Ko smo pisali o novem terenskem vozilu od Česarja (Robert Česar, nekdanji predsednik uprave, op. a.), je bilo stojalo odstranjeno« (Kos 2009). In kako se je lotila reševanja tega problema? »Potem sem jim rekla, da so zahojenci in kmetavzarji in slabi menedžerji, ker če bi bili dobri menedžerji tega ne bi naredili. In potem je stojalo prišlo nazaj« (Kos 2009).

²² Glej del o trgovanju z informacijami.

Še en drugačen primer pritiska oziroma kaznovanja javne osebe dopisnika omenja Bradačeva. Direktor zdravstvenega doma, o katerem so pisali zaradi nepravilnosti, jih je namreč odstranil s seznama prejemnikov obvestil za medije (glej Bradač 2009).

8. 3 Lokalno okolje kot prostor za propagandizem in podkupovanje

Dopisnik je torej oddaljen od matične enote, pri svojem delu je izjemno avtonomen in ni izpostavljen vsakodnevnemu nadzoru urednikov. Zaradi teh okoliščin je še posebej nevarno, da prostovoljno podleže sodelovanju z lokalnimi nosilci gospodarske ali politične moči.²³ Vse štiri dopisnice so v pogovoru zatrdile, da ne sprejemajo daril od ljudi, o katerih pišejo. Omenjajo le manjša darila ob koncu leta. Na primer rokovnik, kemični svinčnik, skodelica, steklenica vina, majica, zavitek suhih kakijev in podobna darila (glej Bradač 2009; Kos 2009; Marot 2009) v vrednosti manj kot 20 evrov.²⁴ Dopisnice tudi povedo, da si večjih ugodnosti ne želijo, saj je »bolj pomembno, da ponoči mirno spim« (Bradač 2009).

Bradačeva pravi, da ne piše prikritih PR-vsebin ali propagandnih besedil za politične stranke, podjetja, osebe. A »se take novičke tudi najdejo in jih tudi jaz najdem in sem jezna. Ker take stvari jemljejo kredibilnost časopisu« (Bradač 2009). Na to, da je meja med skritim PR-jem v lokalnem okolju problematična, pa sem na primeru Bradačeve že pokazala.

Pogled urednika:

Tudi Košir ugotavlja, da se poskusi skritega PR-ja včasih dogajajo in vnovič poudarja nalogo urednika, da take poskuse prepozna in ustavi (Košir 2009).

²³ Menim, da je tu treba opozoriti, da gre za izjemno občutljivo področje, saj je bistvo podkupovanja v tem, da sta obe (ali vse) strani zadovoljni. V primeru podkupovanja – tudi kadar gre za novinarje – je torej v interesu obeh strani, da se dejanje ne razkrije. Zaradi tega lahko dvomimo, da bi sogovorniki v pogovorih o tem spregovorili, tudi če bi bili vpleteni v podkupovanja. A ker o tem, česar ne povedo, ne moremo soditi, bom področje analizirala na podlagi tega, kar so povedali.

²⁴ Da lahko sprejemajo le darila, ki ne presegajo te vrednosti, jim zapoveduje tudi Kodeks novinarjev Žurnala24.

8. 4 Pod črto – je potemtakem vredno?

Če je dopisništvo niz izpostavljanja pritiskom in neprekinjen delavnik, zakaj dopisnik sploh vztraja v svoji službi? Ko moje sogovornice pod dopisništvo potegnejo črto, pa ima tak način življenja tudi prednosti:

»Res je, da je pri dopisništvu delo in osebno življenje eno in isto, a jaz tega ne vidim kot žrtvovanje,« povzame Jerca Božič Kranjec in pravi, da ji je tako življenje všeč (Božič Kranjec 2009).

»Meni je všeč, všeč mi je, da to ni služba, ampak način življenja,« se strinja Barbara Bradač (2009). In pojasnjuje: »Seveda je pogosto naporno, a nekaj časa sem delala v banki in vem, kako grozno je delati od sedmih do treh v tri krat tri metre veliki pisarni« (prav tam). Dodaja: »Meni je lepo, ko je lep sončen dan in grem po mestu. Marsikdo bi mislil, da grem pasti zijala ali gledati v zrak, ampak jaz grem po mestu, da vidim, kaj se je v njem zgodilo« (prav tam).

»Sam si organiziraš življenje, bolj svoboden si,« sta glavni prednosti dopisništva, kot ga vidi Mojca Marot (2009). Z življenjem dopisnice je zadovoljna, saj ima dopisnik »precej proste roke in dopisništvo ni delo, ki bi človeka utesnjevalo« (prav tam).

Košir poudarja, da se na vsakem koraku »absolutno trudi, da bi dopisnikom zagotovil vse, kar je mogoče, da bi se dobro počutili« (Košir 2009). Sicer, priznava, bi bilo tudi pri zagotavljanju socialnega statusa dopisnikov idealno, če bi imeli vsi zelo visoke plače, ampak »to na žalost ni mogoče« (prav tam).

Iz pogovorov s štirimi Žurnalovimi dopisnicami je razbrati, da jim socialna varnost pomeni veliko, da pa so nagrade za dopisniško delo tudi v drugačnih oblikah. Jerca Božič Kranjec kot tako nagrado poudarja primer zgodbe, s katero je nekomu pomagala.²⁵ Ker jo je eden od domačinov prosil, naj človeku v stiski pomaga tako, da njegovo zgodbo objavi, je to storila. Po objavi njenega članka mu je center za

²⁵ Šlo je za primer »Gozdnega Jože«, moškega, ki je na Dolenjskem brez dokumentov, urejenega statusa in pomoči živel v neki jami v gozdu.

socialno delo hitro zagotovil stanovanje, denarno pomoč in osebno izkaznico. In nagrada?

Gospod me je potem poklical na Silvestrovo ob 22. uri in mi rekel, da sem mu zares pomagala. Ljudem se torej da pomagati in to mi pomeni največ. Če bi me kdo vprašal, s čim se lahko pohvalim, bi se s tem človekom. Ampak samo zato, ker se mi je on zahvalil. Skratka, včasih se stvari lepo iztečejo (Božič Kranjec 2009).

9 Diskusija

Analiza pogovor z dopisnicami je pokazala, da pomemben segment problemov – ali izzivov, odvisno od zornega kota – lokalnih dopisnikov izhaja iz geografske in družbene bližine med dopisnikom in tistimi, o katerih poroča. Ti se manifestirajo kot pritiski na dopisnika, ki jih lahko razdelimo v dve veliki skupini. V prvi so politično-ekonomski pritiski, ki prihajajo predvsem od lastnikov, oglaševalcev in lokalnih nosilcev politične in ekonomske moči; te dopisnik čuti kot zunanje pritiske. Druga skupina izhaja iz dopisnikovih osebnih odnosov in njegovega življenja v lokalnem okolju, kjer živi in dela. Pritiske, ki izhajajo iz teh odnosov, dopisnik dojema veliko bolj osebno. Analiza pogovorov z dopisnicami je pokazala, da je prav ta druga skupina pritiskov tista, ki najbolj otežuje vsakodnevno delo dopisnikov.

Pri tem dopisnice izpostavljajo dilemo, kako tesne odnose splesti z ljudmi v lokalnem okoljem, posebej z viri. Prekletstvo dopisnika namreč je, da mora biti z lokalnim okoljem tako tesno povezan, da zazna spremembe v dogajanju. Poznati mora tudi ljudi, ki mu toliko zaupajo, da mu povejo občutljive informacije. Po drugi strani mora dopisnik ohraniti tolikšno distanco, da je v svojem poročanju lahko objektivni tudi do svojih informatorjev, sorodnikov, prijateljev. Da je iskanje tega ravnovesja problem, kaže analiza pogovora z dopisnicami, ki si vsaka na svoj način postavljajo pravila in omejitve pri vzpostavljanju stikov z ljudmi v lokalnem okolju. Različne prakse, o katerih so govorile, ovržejo tudi stereotip, da vsi lokalni dopisniki informacije iščejo v tesnih stikih s širokim krogom ljudi na ulici, tržnici, vaški gostilni in na podobnih mestih.

Zanimiv je poudarek Jerce Božič Kranjec, ki primerja delo lokalnega novinarja in dopisnika. Pri tem ugotavlja, da so pritiski na novinarje lokalnih medijev še veliko bolj intenzivni in neposredni kot pritiski na dopisnike. To potrjuje tudi Suzana Kos. Sicer pa dopisnice pritiske, če jih po njih vprašamo, problematizirajo, vendar jih jemljejo kot del svoje službe, ki so si jo izbrale same. Pri tem pa se zavedajo tudi svoje moči vplivanja oziroma dejstva, da imajo tudi one možnost, da s sogovorniki manipulirajo in jim polagajo besede v usta.

Primerjava pogledov na primer dopisniške zgodbe incesta s Ptuja je pokazala, da dopisnice in urednik o dogajanju okoli te zgodbe pripovedujejo nekoliko različne verzije. Pri razpravi o poročanju o tej zgodbi je šlo namreč za kompleksno komunikacijo med dopisnicami, njihovim urednikom, odgovornim urednikom in drugimi namestniki odgovornega urednika Žurnala. Ta komunikacija pa zaradi geografske oddaljenosti ni potekala v živo, ampak po telefonu, prek posrednika – urednika. V tem tudi vidim najverjetnejši razlog, da imajo sogovorniki o tem, kako je potekal pogovor, različne spomine. Eno izmed možnih rešitev za take primere kompleksnega komuniciranja na daljavo vidim v uvajanju telefonskih konferenc. Izjave dopisnic in urednika so se razlikovale tudi o tem, ali urednik želi, da mu dopisnice razkrijejo svoje vire. Dopisnice so povedale, da ne, urednik pa, da to navadno želi. Iz tega sklepam, da dopisnice tega vprašanja ne čutijo kot pritisk ali zahtevo, ampak v zaupnem odnosu z urednikom ta podatek razkrijejo prostovoljno.

Najbolj težavno je bilo zbiranje podatkov o tem, v kolikšni meri dopisniki podležejo pritiskom lokalnega okolja prostovoljno. Če do takih dogovorov pride, je namreč v interesu obeh strani, da ostanejo skriti. Nobena od dopisnic ni navedla konkretnega primera, v katerem bi prostovoljno podlegla pritiskom. Je pa Jerca Božič Kranjec izpostavila, da zaradi tega, ker »preprosto vem, da bom morala naslednji dan še živeti tukaj« (Božič Kranjec 2009), včasih odlaša z objavo kakšne zgodbe, čeprav jo odkrije.

Odkrivanje in preprečevanje dopisnikovega podleganja različnim pritiskom in vplivom lokalnega okolja je naloga urednika. Urednik Košir je svojo vlogo nadzornika v pogovoru omenil že na začetku in se k njej pogosto vračal. Iz tega sklepam, da je za urednika tak nadzor pomemben. Ker pa se urednik in dopisnik vsak dan osebno ne srečujeta, mora urednik tak nadzor izvajati prek pozornega branja dopisnikovih prispevkov in prek pogovora z njimi.

Medtem ko urednik nadzira morebitne učinke pritiskov, pa je njegova druga velika naloga ta, da dopisniku pomaga nositi breme lokalnih pritiskov. To po eni strani naredi s spodbujanjem in svetovanjem dopisnikom, po drugi pa tako, da odbije pritiske, ki pridejo do njega. Košir pri tem omenja predvsem marketinške pritiske in pritiske županov.

Pritiski lokalnega okolja na dopisnike torej obstajajo in predstavljajo problem. Pogovor z dopisnicami je pokazal, da vsak lokalni dopisnik razvije načela in varovalne mehanizme, po katerih se ravna v odnosih z ljudmi v lokalnem okolju, da bi se takim pritiskom čim bolj izognil. A kot so pokazale izkušnje dopisnic, se pritiskom lokalnega okolja povsem ne more izogniti noben dopisnik. Zato se je, kadar se jim ne da izogniti, z njimi treba spopasti. Za dopisnika je to test neodvisnosti, avtonomije in profesionalnosti.

10 Sklep

Če je bila moč medijske globalizacije res precenjena (Tunstall 2007) in morajo časopisi v svojem poročanju postati bolj lokalni (Fry 2004) tudi zato, ker je (tudi) lokalna novica rešitev iz krize sodobnega novinarstva (Stark 2009), potem je vloga lokalnih novinarjev in dopisnikov za prihodnost novinarstva velika in odgovorna. Problemi in pritiski na dopisnikovo delo, ki izhajajo iz lokalnega okolja, so v številnih pogledih specifični v primerjavi s pritiski na druge novinarje. S krepitvijo pomena lokalne novice pa lahko pričakujemo tudi krepitev pritiskov na ustvarjalce te novice.

Dopisniki, kar potrjuje moja prvo tezo, poleg pritiskov nosilcev lokalne moči pogosto omenjajo pritiske, ki jih predstavljajo vsakdanja srečevanja ljudi, o katerih – tudi kritično – pišejo. Z njimi jih vežejo tudi druge povezave, kot so poznanstva, sorodstvo, sosedski odnosi, prijateljstva. To so pogosto tudi ljudje, ki odločajo o dogajanjih v njihovem zasebnem življenju. Zato so dopisniki vsakodnevno postavljeni pred dejstvo, da bo objektivno poročanje zelo verjetno tudi negativno vplivalo na kakovost njihovega življenja in življenja njihovih družin. Zaradi tega razloga je lokalnim dopisnikom še težje slediti novinarskim idealom objektivnosti, nepristranskosti in avtonomnosti in morajo še bolj razmisliti o tem, kaj objaviti in česa ne. Gre torej za pomemben notranji lobi pri dopisnikovih odločitvah.

Moja druga teza, ki je raziskovala pritiske nosilcev politične in gospodarske moči na dopisnika, se je potrdila le delno. Analiza pogovorov je potrdila, da so nekateri od teh pritiskov zaradi bližine med akterji bolj neposredni. Pri tem gre predvsem za pritiske nosilcev lokalne oblasti, s katerimi se dopisnik pogosto srečuje. Pri ekonomskih pritiskih, kamor vključujem tudi pritiske lokalnih oglaševalcev, pa je položaj dopisnika nekoliko drugačen. Zato sta se v analizi pogovora pokazala dva vzroka. Položaj dopisnikov, ki pišejo za nacionalne medije, je v lokalnem okolju namreč drugačen od položaja lokalnih novinarjev, ki pišejo za lokalne medije. Ti so v celoti odvisni od lokalnih oglaševalcev in pogosto tudi od financiranja občin, zato ti s pritiski tudi lažje manipulirajo z njimi. Drugi razlog za tak položaj pa je, da tako oglaševalci kot lokalni politiki svoje pritožbe in pritiske pogosto naslovijo neposredno na dopisnikovega urednika ali na oddelek za trženje. Urednik

neposredne pritiske zadrži pri sebi, pritiski tržnikov pa se pri njem »odbijejo« (Košir 2009). Zato dopisnik zanje pogosto niti ne izve in na njegovo delo ne vplivajo.

Na vlogo urednika pri dopisniškem delu se je osredotočila moja tretja teza. Raziskovala pa sem jo tako prek pogovora z dopisnicami kot z urednikom. Okrepljeno vlogo urednika kot svetovalca so potrdile dopisnice, in sicer tako, da so v intervjujih nizale primere, ko so se v dilemah po nasvet najprej obrnile k uredniku. To je izraziteje tudi zato, ker večinoma delajo same ali v majhnih dopisništvih, kjer nimajo veliko kolegov, s katerimi bi take dileme lahko rešili. Urednik je, kot so pokazali moji pogovori, tudi pomembna opora dopisniku, kadar je pred odločitvami, ki jih ni lahko sprejeti. Urednik kot presojevalec je pri dopisnicah izjemno pomemben zaradi dveh okoliščin. Ima namreč osebni stik z uredništvom in odgovornim urednikom medija, ki je odločevalec (ker je tudi nosilec odgovornosti) v najbolj kritičnih dopisniških dilemah. Kot presojevalec pa je urednik pomemben tudi zato, ker lahko »ponudi pogled od zunaj« (Košir 2009) na lokalno dogajanje. V slednjega so dopisniki včasih tako vpeti, da jim tak distanciran pogled manjka. Tretja vloga urednika, ki sem jo raziskovala, vloga nadzornika, se zaradi dopisnikovih okoliščin pomembno okrepi. Zaradi odmaknjenosti od centralnega uredništva in močne vpetosti v lokalno okolje, ki jo je pokazala analiza pogovorov, je dopisnik namreč bolj dojemljiv za ponujena sodelovanja z nosilci lokalne politične in ekonomske moči oziroma za podkupovanja in propagandizem. Ker urednik dnevno ne nadzoruje njegovih srečanj in pogovorov, je še posebej pomembno, da urednik pozorno bere prispevke dopisnika in iz njih ažurno ugotavlja morebitne take tendence in jih takoj nevtralizira. To potrjuje pogovor z urednikom.

V diplomski nalogi sem se posvetila tudi etičnim vidikom dopisništva in se k njim pogosto vračala. Čeprav sprva to ni bil namen naloge, sem skozi sekundarne vire in pogovore namreč ugotovila, da je problem dopisništva pravzaprav v veliki meri vprašanje trdnosti etične drža dopisnika in vprašanje tega, koliko (zasebnega) je dopisnik pripravljen žrtvovati za svojo poklicno integriteto. Dejstvo, da je to poklic, zaradi katerega moraš včasih zastaviti svoj ugled, prijateljstvo, službo, karkoli (Košir 2009), namreč ni preprosto. Za marsikoga je tako žrtvovanje zasebnega za poklic prezahtevno. Zato je, menim, poklic dopisništva res več kot le poklic, je način življenja, ki ni vedno lahek. Je pa dopisništvo, kot zatrjujejo tudi moje sogovornice v

devetem poglavju, način življenja, ki tistim, ki ga opravljajo strokovno in tudi s srcem, poleg težav prinaša tudi zadovoljstvo. Največje takrat, ko vedo, da so za svoje okolje naredili nekaj dobrega, nekaj spremenili na bolje.

11 Literatura

Allen, Barbara, Daniel P. Stevens, Gregory Marfleet, John Sullivan in Dean Alger. 2007. Local News and Perceptions of the Rhetoric of Political Advertising. *American Politics Research* 35 (506). Dostopno prek: <http://apr.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/4/506> (2. maj 2009).

Bagdikian, H. Ben. 2004. *The new media monopoly*. Boston: Bacon press books.

Bašić Hrvatin, Sandra, Lenart J. Kučič in Brankica Petković. 2004. *Medijsko lastništvo: vpliv lastništva na neodvisnost in pluralizem medijev v Sloveniji in drugih postsocialističnih državah*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Bizjak, Barbara. 2001. So novinarji podkupljivi? *Medijska preža* (zima). Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/10/prof/> (2. maj 2009).

Bourdieu, Pierre. 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.

Božič Kranjec, Jerca. 2009. Intervju z avtorico. Novo mesto, 19. julij.

Bradač, Barbara 2009. Intervju z avtorico. Maribor, 17. maj.

Christians, G. Clifford, Kim B. Rotzoll, Mark Fackler, Kathy Brittain McKee in Robert H. Woods. 2001. *Media ethics. Cases and moral reasoning*. USA: Longman.

Colarič, Helena. 2003. *Preiskovalno novinarstvo v Sloveniji. Analiza primera Petek*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Društvo novinarjev Slovenije. 2002. *Kodeks slovenskih novinarjev*. Dostopno prek: <http://www.media-forum.si/slo/pravo/samoregulacija/kodeks-novinarjev.pdf> (27. april 2009).

Eko krog. 2009. *Zloraba zasavskih otrok*. Dostopno prek: www.ekokrog.org/wp-content/uploads/2009/03/zloraba (26. april 2009).

Erjavec, Karmen. 1998. *Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka*. Ljubljana: Jutro.

--- 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fengler, Susanne in Stephan Ruß-Mohl. 2008. Journalists and the information-attention markets: Towards an economic theory of Journalism. *Journalism* 9 (667). Dostopno prek: <http://jou.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/6/667> (1. maj 2009).

Frantz, Doug. 1999–2000. Reporters relationship with Sources. *Nieman Reports* 53/54 (41). Dostopno prek: <http://www.nieman.harvard.edu/assets/pdf/Nieman%20Reports/backissues/99winter-00spring.pdf> (15. april 2007).

Fry, Donald. 2004. *What Makes Local News Really Local?* Dostopno prek: http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=68816 (27. avgust 2009).

Galtung, John in Mari Ruge. 1965. The structure of foreign news: the presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crisis in four Norwegian newspapers. *Journal of International Peace Research* (1): 64–91.

Garnham, Nicholas. 2000. On the cultural industries. V *Media studies*, ur. Paul Marris in Sue Thornham, 135–141. New York: New York University Press.

Grošelj, Mateja. 1998. *Poklic novinar dopisnik*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Hamilton, T. James. 2004. *All the news that's fit to sell*. New Jersey: Princeton University Press.

Harris, Geoffrey in David Spark. 1993. *Practical Newspaper Reporting*. Oxford: Focal press.

Hartley, John. 1982. *Understanding news*. London/New York: Methuen & Co Ltd.

Hatcher, A. John. 2004. Community Journalism: Nowhere to Hide. *Poynter online*. Dostopno prek: http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=61526 (2. september 2009).

Janša, Janez. 2005. *Govor ob 9. srečanju lokalnih tiskanih medijev Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.turizem-sevnica.si/zapisnik9.htm> (17. april 2009).

Kaplan, L. Richard. 2002. *Politics and the American Press. The Rise of Objectivity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kieslich, Günter. 1972. Lokale Kommunikation: Ihr Stellenwert im Zeitgespräch der Gesellschaft. *Publizistik* 17 (1–2): 95–101.

Kos, Suzana. 2009. Intervju z avtorico. Lucija, 4. avgust.

Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Košir, Matej. 2009. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.

Kučić, J. Lenart. 2004. Styria v Sloveniji – kaj pa je Styria? *Medijska preža*, (marec/april). Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/19/trg/index.html> (2. september 2009).

Laban, Vesna. 2004. Razvidnost virov informacij v televizijskih novinarskih besedilih. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri : Znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 201–230. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Marot, Mojca. 2009. Intervju z avtorico. Celje, 16. maj.

McManus, John H. 1994. *Market-Driven Journalism: Let the Citizen Beware?* ZDA: Sage Publications, Inc.

McNair, Brian. 2000. *Journalsim and democracy. An evaluation of the political public sphere.* London/New York: Routledge.

Merrill, C. John. 1997. *Journalism Ethics. Philosophical foundations for news media.* Boston: St. Martins press.

Miljan, Lydia in Barry Cooper. 2003. *Hidden agendas. How journalists Influence the News.* Vancouver: UBC Press.

Milosavljević, Marko. 2004. Primanjkljaj javnega delovanja: (ne)transparentnost novinarstva in množičnih medijev v Sloveniji. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: Znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 139–155. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Močnik, Blaž. 2008. *Časopisno dopisništvo: primer Zgornjega Posočja.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Murdock, Graham. 2000. Concentration and ownership in the era of privatization. V *Media studies*, ur. Paul Marris in Sue Thornham, 135–141. New York: New York University Press

Noelle-Neumann, Elisabeth in Winfried Schultz. 1971. *Publizistik. Das Fischer Lexikon.* Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.

Novković, Goran. 2009. Komunikacija prek elektronske pošte. Ljubljana, 15. avgust.

Ourblook. 2009. *The Future of Journalism.* Dostopno prek: <http://www.ourblook.com/The-Media/The-Future-of-Journalism.html> (27. junij 2009).

Pape, Susan in Sue Featherstone. 2005. *Newspaper Journalism, a practical introduction*. London: SAGE Publications Ltd.

Pecke, Samuel. 2004. Local Heroes. *British Journalism Review* 15 (26). Dostopno prek <http://bjr.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/2/26> (2. maj 2009).

Pirc, Vanja. 2007. Novi celodnevni Žurnal. *Mladina* (32). Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200732/clanek/slo--mediji-vanja_pirc/ (28. junij 2009).

Poler, Melita. 1997. *Novinarska etika*. Ljubljana: Magnolija.

Poler Kovačič, Melita. 2004a. *Novinarska (iz)virnost. Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2004b. Podobe (slovenskega) novinarstva: o krizi novinarske identitete. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri : Znanstveni zbornik ob 40. obletnici študija novinarstva na Slovenskem*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 85–112. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Revija Park, medijski projekti. 2007. *O reviji Park*. Dostopno prek: www.park.si (26. junij 2009).

Rohr, Robert. 1979. Auf Abruf bereit: Lokaljournalisten bei der Arbeit. V *Angepaßte Außenseiter: Was Journalisten deken und wie sie arbeiten*, ur. Hans Keplinger, 79–92. Freiburg/München: Verlag Karl Alber.

Schlüter, Hans Joachim. 1980. Der neue Lokaljournalist. V *Lokalkommunikation: Analysen, Beispiele, Alternativen*, ur. Wolfgang Langebucher, 24–29. München: Ölschlägen.

Smolkin, Rachel. 2006. Reporters and Confidential Sources. *American Journalism Review* (december/januar). Dostopno prek: <http://www.ajr.org/article.asp?id=4039> (26. april 2009).

Stagl, Katrin. 2007. *Lokaljournalismus im Wandel der Zeit. Eine kritische Auseinandersetzung mit Literatur*. Dostopno prek: <http://textfeld.ac.at/http://textfeld.ac.at/text/906//text/906/> (31. avgust 2009).

Styria Media Group AG. 2009. *Močna znamka s konceptom uspeha*. Dostopno prek: <http://www.styria.com/si/> (1. september 2009).

Štrajn, Darko. 2007. *Pritiski na novinarje RTV Slovenije postajajo tragikomični in absurdni. Sporočilo za javnost Liberalne akademije*. Dostopno prek: http://www.libakademija-drustvo.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=44&id_informacija=154 (29. april 2009).

Šuen, Matjaž. 1994. *Preiskovalno novinarstvo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Tunstall, Jeremy. 1971. *Journalists at work*. London: Constable and Company LTD.

Tunstall, Jeremy. 2009. European news and multi-platform journalism in the lead. *Journalism* 10 (387). Dostopno prek: <http://jou.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/10/3/387> (26. avgust 2009).

Valicon, d. o. o. 2009. *Nacionalna raziskava branosti*. Dostopno prek: <http://www.nrb.info/> (27. avgust 2009).

Žurnal media, d. o. o. 2007-2008. *O Žurnal media*. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/cms/home/index.html> (31. avgust 2009).

Priloge

Priloga A: Ptujski Fritzl (Žurnal24, 29. januar 2009)

Ptujski Fritzl - Črna kronika - zurnal24

<http://cms.zurnal24.si/cms/novice/crnakronika/index.html?id...>

ŠOKANTNO

Ptujski Fritzl

Ljubljana | 29. 1. 2009, 18:09 | Barbara Bradač, časnik Žurnal24 | Komentarjev: 45

V mariborski bolnišnici čaka na porod svojega prvega otroka 15-letna osnovnošolka. Oče noseče najstnice naj bi bil tudi oče še nerojenega otroka.

Oče naj bi spolno občeval z lastno hčerko, ki je tik pred porodom njegovega otroka. © BOBO

"Beli obroč nas je 21. januarja obvestil o spolnih zlorabah in nasilju pri eni od družin na Ptuju. Žrtev spolnega napada je s precejšnjo verjetnostjo hči v osumljenčevi družini, ki takrat, ko naj bi občevala, še ni bila stara 15 let. Žrtev nasilja v družini pa je tudi zunajzakonska partnerica in njegovih sedem otrok. Preiskava še teče in dokaze še zbiramo," pojasnjuje **Milan Birska**, vodja Okrožnega državnega tožilstva na Ptuju.

Je že v priporu

Kot smo izvedeli, je bil osumljenec prijet in pridržan 24. januarja, dva dni kasneje priveden k preiskovalnemu sodniku, ki je zoper njega odredil pripor. "Tožilstvo je predlagalo odreditev pripora zaradi ponovitvene nevarnosti in možnosti vplivanja na priče. Sodišče pa je odredilo pripor za en mesec, nato pa se lahko tudi podaljša. Če bodo sumi potrjeni, storilec ne bo videl prostosti do sojenja," še dodaja Birska. Sicer pa so iz ptujskega okrožnega sodišča že sporočili, da se je osumljeni zoper sklep o priporu pritožil.

10 let in manj

je po kazenskem zakoniku zagrožena zaporna kazen za storilca.

Nihče ne bi izvedel

"Ne morem govoriti o podrobnostih. Osumljenec je bil tako organiziran, da bi se lahko zgodilo, da nobena od pristojnih služb ne bi nikoli izvedela, kaj se je dogajalo," pojasnjuje **Miran Kerin**, direktor Centra za socialno delo Ptuj.

Noseče dekle, ki bi moralo obiskovati deveti razred, naj bi oče izpisal iz osnovne šole pod pretvezo, da nadaljuje šolanje v tujini. Očetovstvo se bo po naših informacijah ugotavljalo z analizo DNK.

Neuradno smo še izvedeli, da obstajajo tudi sumi o spolnih napadih na druge otroke iz družine.

Tik pred porodom

"Takoj smo se odzvali obvestilu, ki smo ga prejeli po telefonu. V soboto smo odkrili, da je deklica tik pred porodom. Ostali otroci niso več ogroženi, saj je osumljenec v priporu, in so pri materi. Intenzivno se bomo ukvarjali s 15-letnico, upoštevali vse njene želje. V tej katastrofalni življenjski izkušnji ima zelo trezen pogled na svet. Tudi po porodu ji bomo pomagali," pojasnjuje **Miran Kerin**. Določeni sumi o deliktih v nesrečni družini so se pojavljali že v preteklosti, ampak ker se je družina odselila v Nemčijo, ni nihče ukrepal. V Nemčiji so bili 15 ali 16 let in nato so se vrnili v Slovenijo, še dodaja Kerin.

Priloga B: Sosedje o hiši groze (Žurnal, 31. januar 2009)

Sosedje o hiši groze - Črna kronika - zurnal24

<http://www.zurnal24.si/cms/novice/crnakronika/index.html?i...>

PTUJSKI FRITZL

Sosedje o hiši groze

Ptuj | 30. 1. 2009, 21:40 | Mojca Marot in Andraž Sodja, časnik Žurnal24 | Komentarjev: 41

Incesta naj bi bil osumljen 52-letni Ptujčan, ki ostaja v priporu. Žrtev nasilja v družini je tudi izvenzakonska partnerica in osumljenčevih sedem otrok.

Za zidovi hiše naj bi se zgodil incest, osumljenec pa je za zdaj v priporu. © Žurnal24

Preberite še:

- Ptujski Fritzl

Sosedje o hiši groze

Neuradno. Po naših informacijah so kriminalisti navezali stike s kolegi v Nemčiji, ki naj bi preverili, ali je bila v preteklosti spolno nadlegovana tudi najstarejša hči. Ptujčan je bil namreč leta 1992 osumljen spolnega nadlegovanja, nakar se je družina za 15 let preselila v Nemčijo, od koder se starejša hči ni vrnila v Slovenijo.

znanci, kaj vemo, kdo vse, a nič ni bilo takega, da bi lahko posumili, da kaj ni v redu," nam je zaupal eden od sosedov.

Kriminalisti preiskujejo

"[Bil je] zgovoren možakar, bil je muzikant, pred časom naj bi celo pisal za časopise, zaposlen pa naj bi bil nekaj časa tudi v eni od Kompasovih poslovalnic. Skratka, vsestranski, nadpovprečno inteligenten človek," so nam še povedali sosedje. Pa tudi to, da naj bi bilo vseh sedem otrok hčera, otroka pa naj bi imel celo s sestro svoje partnerice.

Stari znanec policije

Neuradno pravijo tudi, da naj bi pred leti nekaj časa presedel v zaporu, obsojen pa naj bi bil zaradi ponarejanja listin, kar so nam potrdili tudi drugi viri.

"Ne morem verjeti, da bi bilo lahko to res, mi je pa bilo sumljivo, da so kar tri dni in tri noči zapored hišo oblegala policijska vozila, čeprav tudi to ni preveč nenavadno, saj imamo v soseščini tudi kriminaliste," so še dejali sosedje. Kot smo že poročali, kriminalisti primer še preiskujejo, osumljeni pa do nadaljnjega ostaja v priporu.

"Žrtev nasilja v družini je tudi izvenzakonska partnerica in osumljenčevih sedem otrok. Preiskava teče in

Noseča 15-letnica naj bi v mariborskem kliničnem centru še vedno čakala na porod svojega in hkrati očetovega otroka. Po neuradnih, a zanesljivih informacijah, smo izvedeli, da naj bi bil incesta osumljen 52-letnik s Ptuja, katerega identitete zaradi interesa žrtve ne objavljamo. Njihovi sosedje, mimogrede, šlo naj bi za znano in ugledno družino, saj je bil osumljenčev pokojni oče ugleden zdravnik, o tem, kaj naj bi se dogajalo za zidovi njihove hiše, niso vedeli ničesar.

Na zunaj nič sumljivega

"Niti sanja se mi ne. Šokiran sem ob tem, kar pravite. O njih ne bi mogel reči žale besede, je pa res, da so bili veliko zdoma in se zato nismo veliko videvali. So se pa vedno pozdravljali, tudi otroci. Veliko so bili v tujini, kadar so bili doma, pa se je ves čas nekaj dogajalo. K njim so prihajali prijatelji,

dokaze še zbiramo," pravi **Milan Birsa**, vodja okrožnega državnega tožilstva na Ptuj.

Kot je pojasnil **Miran Kerin**, direktor Centra za socialno delo Ptuj, deklica do sobote ni bila pri nobenem zdravniku, za vse je poskrbel kar osumljenec sam. Kerin dodaja: *"Oče je deklico, ko je zanosila, zaprl v hišo."* Očetovstvo otroka se bo ugotovilo z analizo DNK.

Priloga C: Profesor obsojen spolnega nadlegovanja (Žurnal24, 30. december 2008)

Profesor obsojen spolnega nadlegovanja - Slovenija - zurnal24

<http://www.zurnal24.si/cms/novice/slovenija/index.html?id=...>

SPOLNI NAPAD

Profesor obsojen spolnega nadlegovanja

Maribor | 30. 12. 2008, 21:02 | Barbara Bradač/Katarina Pernat, časnik Žurnal24 |

Profesor Branko Kandrič s Prve gimnazije Maribor je bil spoznan za krivega spolnega nadlegovanja. Žrtev popusti nadrejenemu, pravi V. Nussdorfer.

Branka Kandriča, znanega profesorja geografije, ki še zmeraj poučuje na

Prvi gimnaziji Maribor, je mariborsko sodišče pred kratkim spoznalo za krivega spolnega nadlegovanja dijakinje. "Zaradi storitve kaznivega dejanja spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja v juniju 1999 je bila Branku Kandriču izrečena zaporna kazen enega leta in šestih mesecev in tudi varnostni ukrep prepovedi opravljanja poklica profesorja za dobo dveh let," je odločila predsednica senata **Danica Zajc Kohek**.

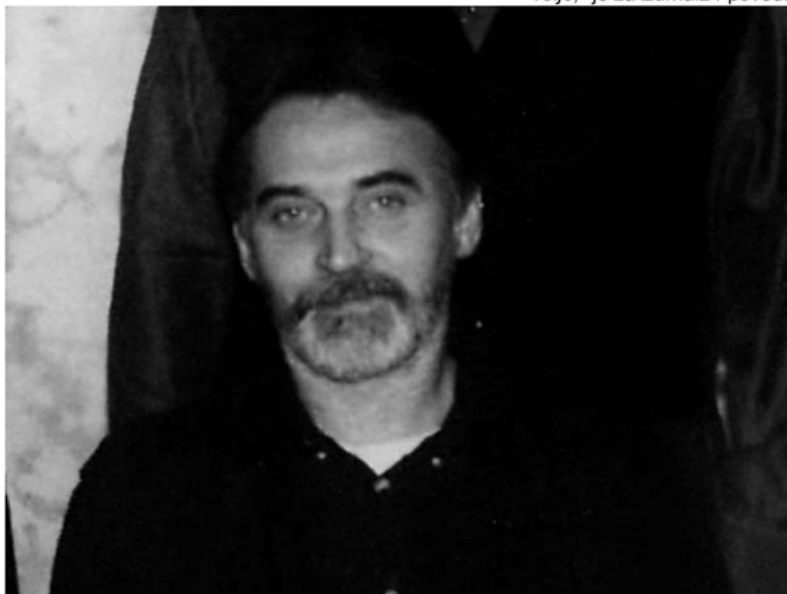

Prizorišče spolnega nadlegovanja v Cresu: Za povečavo kliknite na grafiko

Ravnatelj vedel za sojenje

V času dogodka je bilo dekle mladoletno, zato je bila obravnava na sodišču v tajnosti. "Sodba še ni pravnomočna in nanjo se bomo absolutno pritožili," je bil po posvetovanju s svojo odvetnico kratek Branko Kandrič. Neuradno smo izvedeli, da naj bi se spolno nadlegovanje dogajalo leta 1999 na terenskih geografskih vajah na otoku Cresu, ki jih je vsako leto organizirala Prva gimnazija Maribor. Dekle naj bi kmalu po dogodku o tem obvestilo šolsko svetovalno službo in tudi ravnatelja šole.

"To je bilo že pred leti, dolgo nazaj. Sam sem takrat sklical starše in dijakinjo, ki so striktno zahtevali, da ne smem obvestiti policije. Po takratni zakonodaji sem moral upoštevati njihovo voljo," je za Žurnal24 povedal ravnatelj prej

Obsojeni Branko Kandrič

omenjene gimnazije **Srečko Zorko**. Dodal je, da je za sojenje vedel, vendar z njo, čeprav je bila sodba izrečena že 10. decembra, še ni bil seznanjen.

V ponedeljek za kateder

Branko Kandrič bo v ponedeljek nadaljeval poučevanje na gimnaziji. Ravnatelj pravi, da bo ukrepal v skladu z zakoni, ko bo sodba pravnomočna. Omenjeni primer pa naj bi zastaral čez šest mesecev.

Vlasta Nussdorfer, predsednica Belega obroča Slovenije. © BOBO

Vlasta Nussdorfer: Žrtev popusti nadrejenemu

Kaj so druga spolna dejanja pri kršitvi spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, česar je obsojen mariborski profesor?

Dotikanje, žgečkanje, božanje, recimo prijetanje spolovila ali dojke. Gre za dejanja, ki imajo spolno konotacijo. Pri tem je ena oseba nadrejena, recimo profesor, in zato žrtev popusti.

Ali je to pedofilija?

Ne. Pod tem ljudskim izrazom razumemo napad na otroke, stare do deset let.

Ali bi šola že morala ukrepati zoper profesorja?

Nekatere šole uvedejo postopek prej in

profesorja premestijo na drugo delovno mesto že v času sojenja. Problem nastane, če obtoženega sodišče ne spozna za krivega. Tako lahko obtoženi toži šolo za nazaj.

Kdaj bo sodba pravnomočna?

Sodišče mora sodbo še napisati, po navadi je to v enem mesecu, in potem ima toženi 15 dni časa za pritožbo. Višje sodišče pa hitro odloči.